

DİN ve KADIN

İLÂHİYAT EĞİTİMLİ GENÇLERDE
KADIN ALGISI

Gülistan SUCU

Din ve Kadın

İlahiyat Eğitimi Gençlerde Kadın Algısı

Gülistan SUCU

Editör: Bekir KOÇ

ISBN: 978-625-8713-59-6

PA Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Fetvane Sokak No: 29/A

ÇANAKKALE

e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu:

Tasarım&Kapak: Himmet AKSOY

Matbaa

Meydan / 99 Baskı

Sertifika No: 76711

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Aralık 2025

GÜLİSTAN SUCU

2015 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda “*İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Kadın Algısı*” başlıklı teziyle yüksek lisansını; 2025 yılında ise Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda “*Afgan (Özbek) Göçmenlerde Dindarlık ve Psikososyal Uyum Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*” başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. 2017 yılından bu yana Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
TABLolar.....	ix
ÖNSÖZ.....	xi

GİRİŞ	13
Araştırmanın Problemi	17
Araştırmanın Hipotezleri	19
Araştırmanın Yöntemi, Evreni ve Örneklemi.....	20
Bilgi Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi	22
Araştırmanın Sınırlılıkları	23
Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	24

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET KAVRAMI VE KURAMLARI	27
Cinsiyet Kimliği ve Cinsiyet Rolü	28
Psikanalitik Kuram	30
Sosyal Öğrenme Kuramı	31
Sosyobiyolojik Kuram (Evrin Psikolojisi)	32
Bilişsel Yaklaşım.....	33
Cinse Bağlı Şema Kuramı	34
Sosyal Kimlik Kuramı (Biz ve onlar).....	35

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN VE DİN.....	37
Kadın Algısının Tarihsel Gelişimi.....	38
Hint Kültüründe Kadın Algısı	39
Çin Kültüründe Kadın Algısı.....	41
Yunan Kültüründe Kadın Algısı.....	42

İslam Öncesi Arabistan’da Kadın Algısı	43
Eski Türklerde ve Anadolu Tarihinde Kadın Algısı.....	44
Din ve Dinlerde Kadın Algısı.....	49
Yahudilik’de Kadın Algısı	51
Hristiyanlık’da Kadın Algısı	52
İslâm’da Kadın Algısı	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR	67
Örneklemin Demografik Özellikleri Dağılımı	67
Kadın Algısı Ölçeği Alt Boyutları Dağılımı.....	71
Kadın Algısı ve Demografik Özellikler İlişkisi.....	77
İslâm’ın Kadınlarla İlgili Bazı Hükümlerine Yönelik Algı.....	92
Kadının Bazı Durumlarının Cinsiyete Göre Analizleri	92
Kadının Bazı Durumlarının Fakülteye Göre Analizleri	100
SONUÇ	113
KAYNAKÇA	119
EKLER.....	129
EK 1: Anket Formu	129

KISALTMALAR

BÜ	: Bingöl Üniversitesi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Ed.	: Editör
KURAMER	: Kur'an Araştırmaları Merkezi
MCBÜ	: Manisa Celal Bayar Üniversitesi
N	: Sayı
OMÜ	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sad.	: Sadeleştiren
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
SS	: Standart Sapma
TCRTÖ	: Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumu Ölçeği
Thk.	: Tahkik eden
Ünv.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
\bar{X}	: Ortalama (Mean)
χ^2	: Kay-kare

TABLULAR

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı.....	67
Tablo 2. Öğrencilerin Okuduğu Fakülteye Göre Dağılımı	68
Tablo 3. Öğrencilerin Okuduğu Sınıflara Göre Dağılımı	68
Tablo 4. Öğrencilerin Ailelerinin Oturdıkları Yerleşim Yerine Göre Dağılımı	68
Tablo 5. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı	69
Tablo 6. Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	69
Tablo 7. Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	70
Tablo 8. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	71
Tablo 9. Öğrencilerin STK Üyeliğine Göre Dağılımı.....	71
Tablo 10. Kadına ile İlgili Ön Kabuller Alt Boyutuna İlişkin Algı ..	72
Tablo 11. Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kazanımlarına İlişkin Algı	73
Tablo 12. Toplumsal Yaşamdaki Kayıplarına İlişkin Algı	74
Tablo 13. Bana Göre Kadın Konusuna İlişkin Algıları	75
Tablo 14. Kadınların Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Çözüm Önerilerine İlişkin Algı	76
Tablo 15. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre T-testi Analizi.....	77
Tablo 16. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının İlahiyat Fakültesine Göre T-testi Analizi	80
Tablo 17. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Okuduğu Sınıfa Göre Varyans (Anova) Analizi	83
Tablo 18. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Ailenin Yerleşim Yerine Göre Varyans (Anova) Analizi	84
Tablo 19. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Ailenin Kardeş Sayısına Göre Varyans (Anova) Analizi	86
Tablo 20. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Varyans (Anova) Analizi	87

Tablo 21. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Varyans (Anova) Analizi	89
Tablo 22. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Varyans (Anova) Analizi	90
Tablo 23. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Kadınla İlgili Herhangi Bir STK'ya Üye Olup Olmadığına Göre T-testi Analizi	91
Tablo 24. Cinsiyete Göre Kadının Çalışma Alanı Algılarının Dağılımı	92
Tablo 25. Cinsiyete Göre Miras Meselesi Algılarının Dağılımı	94
Tablo 26. Cinsiyete Göre Şahitlik Meselesi Algılarının Dağılımı	95
Tablo 27. Cinsiyete Göre Birden Fazla Evlilik Algılarının Dağılımı	96
Tablo 28. Cinsiyete Göre Kadının Dövülmesi Algılarının Dağılımı	97
Tablo 29. Cinsiyete Göre Öğrenimde Ayrı Sınıf Algılarının Dağılımı	99
Tablo 30. Fakülteye Göre Kadının Çalışma Alanı Algılarının Dağılımı	100
Tablo 31. Fakülteye Göre Miras Meselesi Algılarının Dağılımı	101
Tablo 32. Fakülteye Göre Şahitlik Meselesi Algılarının Dağılımı	103
Tablo 33. Fakülteye Göre Birden Fazla Evlilik Algılarının Dağılımı	104
Tablo 34. Fakülteye Göre Kadının Dövülmesi Algılarının Dağılımı	107
Tablo 35. Fakülteye Göre Öğrenimde Ayrı Sınıf Algılarının Dağılımı	109

ÖNSÖZ

Modernizm ile gerçekleşen toplumsal değişimler, her şeyde olduğu gibi din-kadın ilişkisini konu edinen araştırmalarda da yeniden tartışmalar, değerlendirmeler ve algılar oluşturmaktadır. Bu tartışmaların özellikle yüksek dini eğitim ve öğretimin verildiği İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kadın algısı üzerine etki ettiği bir gerçektir. Bu doğrultuda çalışmada, örneklem olarak belirlenen Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kadın algısı ve bu algının bazı demografik durumlar ve dini tutumlarla ilişkileri istatistiki olarak analiz edilmeye ve yorumlanarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın Birinci Bölümünde cinsiyet, kadın kavramlarına tarihte ve dinlerde kadın konularına değinilirken İkinci Bölümde, öğrencilere uygulanmış olan anket ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Bu araştırma, 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde sunulan “*İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Kadın Algısı*” başlıklı yüksek lisans tezinin gözden geçirilmiş halidir. Araştırmanın her aşamasında rehberliğini ve desteğini gösteren merhum Prof. Dr. Hüseyin PEKER hocama ve çalışmaya katkı sunan Dr. Bekir Koç’a teşekkürlerimi sunarım.

Gülistan SUCU

Bingöl/2025

GİRİŞ

Modernleşme süreciyle birlikte, akademik çalışmalara konu olan ve üzerinde pek çok tartışma, yorum ve analiz yapılan konulardan biri de kadındır. Nitekim sosyoloji, psikoloji, antropoloji, ilahiyat gibi birçok disiplin, kadın meselesini farklı açılardan (kadına şiddet, kadın-erkek eşitliği, cinsel kimlik, vb.) incelemektedir. Kadın konusu, Türkiye’de de dünyadaki gelişmelere paralel olarak önemli değişim ve dönüşümler yaşamaktadır. Nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’de, kadınla ilgili tartışmalar ve araştırmalar, din, dinî algılar, inançlar ve yaşantılardan bağımsız bir şekilde ele almak mümkün değildir.

Kadın meselesi ve kadına yönelik algı ve tutumların tarihsel süreç içerisinde sürekli bir değişim içinde olduğu görülmektedir. Esasında bu mesele, sosyal değişimin getirdiği bir olgudur.¹ Bu olgunun süreci incelendiğinde, insanlar ilk kez topraklarını çitle çevirip çiftçiliğe başladıklarında mülkiyet anlayışının da kendiliğinden ortaya çıktığı ve bunun sonucunda iş gücü açısından çocuk sayısı ve doğurabilen kadınlar önem kazanmıştır.² Sonraki süreçlerde erkek, fiziksel gücünün farkına vararak dışarı işlerini üstlenmiş, kadın ise çocuk bakımını ve ev işleri sorumluluğunu almıştır. Kimi toplumlarda bu roller farklılık gösterse de genel olarak bu roller doğrutusunda süregelmiştir.

Kadın ve erkeğe atfedilen rollerde bir diğer önemli etken biyolojik, fizyolojik ve anatomik açıdan kadının erkeğe göre daha

¹ Ali Coşkun, *Sosyal Değişme Kadın ve Din* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011), 13.

² Adem Yaşar Kısa, *Nizami'nin Leyla ile Mecnun Adlı Eseri ile Johann Wolfgang von Goethe'nin Die Leiden Des Jungen Werthers (Genç Werther'in Acıları) Adlı Eserinde Sevgili İmgesi ve Kadın Algısı* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 60.

zayıf bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle akli ve duygusal yetilerine bakılmaksızın tarihsel süreçte güç kavramı çoğunlukla erkekle özdeşleştirilmiş; buna bağlı olarak güce boyun eğmesi gereken cinsin kadın olduğu yönünde bir anlayış ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ataerkil toplumlarda, güç ve itaat ilişkisi konusunda kadınların çoğu zaman çocuklarla aynı kategoride değerlendirildiği görülmektedir.³

Geleneksel toplumlarda kadın-erkek arasındaki toplumsal iş bölümü konusu pek gündeme gelmemiş, bu noktada olumlu ya da olumsuz değerlendirmeler sınırlı kalmıştır. Başka bir ifadeyle, geleneksel toplumda insanlar böyle bir soruya ihtiyaç duymamış, kendi hayatlarını sürdürmüş ve daha farklı konularla ilgilenmişlerdir. Modern dönemle birlikte, bu durum değişmiş, diğer pek çok konunun sorgulanmaya başlaması gibi kadınlar da kendi kimlikleri üzerine düşünmeye (self-reflection) başlamışlardır. İnsanın dünyayı bilimsel bir şekilde anlamaya ve kendi üzerine düşünmeye başlaması, insanlık tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve birçok köklü değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimlerden biri de kadınların çalışma hayatına girmesi ve geçmişe kıyasla erkeklerle neredeyse eşit bir biçimde katılma hakkını talep etmeleridir. Bu hak taleplerini, eşitlik ve özgürlük istekleri takip etmiş; ardından akademik dünyada “*kadın çalışmaları*” başlamıştır. Böylece alan yazında, kadın bakış açısıyla birçok çalışma yer almıştır. Kadınlar, daha öncesinde çoğunluğu erkek yazarlarca ortaya konmuş olan bilgiyi ayrıntılı bir biçimde sorgulamış, tarihi ve dinî inançları kendi bakış açılarıyla yeniden yorumlama ve geliştirme çabası içine girmişlerdir.⁴

Modernleşmenin kadın üzerinde oluşturduğu değişim, dünya genelindeki bütün kadınlarda olduğu gibi özelde çalışmanın konusu olan Müslüman kadınları da etkilemiş; algı, tutum ve yaşam

³ Coşkun, *Sosyal Değişme Kadın ve Din*, 8.

⁴ Erol Göka - Sema Göka, *Kadınlar, Erkekler, Aşıklar* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2015), 45-46.

biçimlerinde dönüşümlere neden olmuştur. İletişim ağlarının genişlemesi, Müslümanların teknolojik imkânlarla sınırları aşabilmesi, eğitimin yaygınlaşması gibi etkenler özellikle İslamcı kadınların haklarını savunma konusunda harekete geçirmiştir. Öncelikle, oryantalistlerin kendilerine biçtiği rollere karşı çıkarak siyasallaşma sürecine giren kadınlar, daha sonrasında eleştirilerini İslamcı erkeklere doğrultmuştur. Böylece kadın bireyler, İslamcılığın küreselleşmesi ve yeniden yorumlanması sürecinde önemli roller üstlenmiştir.⁵

Küresel koşulların kadına yönelik gündeme getirdiği olumsuz tutum, görüş ve uygulamalardan dinler tek başına sorumlu değildir. Geleneksel toplumlar, kadına yönelik tutumlarını ataerkil anlayışa göre şekillendirmekte ve kadınların bu yaşam şartlarına itaatini kolaylaştırmak için dinî argümanlardan yararlanmaktadırlar. İslâm toplumlarında kadının sahih dinî kaynaklardaki konumu ile gerçek hayatta karşılaştığı durumu arasındaki tartışmaların bir süre devam edeceği öngörülmektedir. Bunun nedeni, kadın konusu hakkında hem eleştirilen tarafın hem de eleştiriyi yönelten tarafın dinî metinlere dayandırdığı delillerin ikna edici olmasıdır. Kadına bakış noktasında doğrusal bir şekilde kötüden iyiye ilerleyen bir süreç söz konusu değildir. Dinî bağlamda yaşanan tartışmalardan bağımsız olarak kadın algısı toplumdan topluma değişiklik göstermektedir.⁶

Din-kadın tartışmasında dinin en önemli etkisi, meşrulaştırma yetkisinin olmasıdır. Hemen her kültürün kendi kalıp yargıları vardır ve tartışmaya kapalı olarak gördüğü tabularında dinî söylemler meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Hz. Peygamberin hayata, insanlara, kadınlara bakışı ve kadınlarla ilgili davranışlarında örnek teşkil eden pek çok kavli ve fiili sünneti bulunmasına rağmen, dinî

⁵ Zehra Yılmaz, *Dişil Dindarlık İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2015), 95.

⁶ Sıddık Çoban, “Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam’da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar”, *International Journal of Cultural and Social Studies* 2/1 (2016), 22.

literatürde bunların aksine rivayetlere de yer verilmektedir. Dinî kaynaklarda kadınla ilgili olumsuz rivayetlerin nedeni, Hz. Peygamber'in şahsiyetinin örnek oluşturucu ve dinî konumunun meşrulaştırıcı bir özellik taşımasıdır. Halkın örfünde bulunan kadın algısı, eski yaşam anlayışlarındaki uğursuzluk, değersizlik, eksiklik, baştan çıkarıcılık gibi söylemlerle (rivayetler) şekillenmiştir. Bu rivayetler, Hz. Peygambere atfedilerek meşrulaştırma özelliği kazanmış ve günümüze kadar etkin biçimde uygulanmaya devam etmiştir.⁷

İslâm'da kadın algısına ilişkin rivayetler, her dinî kurum ve gruplar tarafından farklı biçimlerde algılanmakta ve yorumlanmaktadır. Bu doğrultuda, kadın algısı konusunun çalışılmasının gerekliliği düşünülmüş ve din öğretiminin verildiği İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin kadın algıları araştırma konusu yapılmıştır. Nitekim bu araştırma, yüksek din eğitimi verilen ilahiyat fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin kadın algılarını incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kadına yönelik ön kabulleri, toplumsal yaşamdaki faktör ve kazanımları, Türkiye'de kadının statüsünü ve karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerini incelemektedir. Bu çalışmanın amacı, ilahiyat fakültesinde dinî eğitim alan öğrencilerin sosyodemografik özelliklerinin kadın algıları üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Bu bağlamda öğrencilerin kadın algılarının ölçülmesi ve elde edilen ölçek puanlarının sosyodemografik değişkenler açısından analiz edilerek yorumlanması hedeflenmektedir.

Psikososyal bir araştırma niteliği taşıyan bu çalışma, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kadın algılarını belirlemeyi amaçlamakta ve öğrencilerin kadınla ilgili ön kabullerini sunmaktadır. Kadın konusuna ilişkin farklı alanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Bu araştırmanın

⁷ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri* (Ankara: Otto Yayınları, 2018), 280.

alandaki önemi, ilahiyat fakültesi öğrencilerine yönelik kadın algısını konu edinen ilk çalışmalardan biri olmasıdır. Alanda yapılan ilk çalışmalardan biri olmanın beraberinde getirdiği güçlük ve sınırlılıklara rağmen, bu çalışmanın hem ilgili literatüre katkı sağlayacağı hem de ileride yapılacak araştırmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Geleneksel İslâm anlayışındaki kadın algısının ne kadar İslâmî ve insani olduğu zaman zaman gündeme gelerek tartışılmaktadır.⁸ Türkiye’de, geleneksel İslami anlayışın ilahiyat fakültelerinde yer almasının, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kadına yönelik olumsuz algı ve tutum geliştirmelerine neden olduğu düşünülmektedir. Kadın meselesi, İslâm dini ve ilahiyat fakültesi öğrencileri açısından önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Ancak konu çoğunlukla teorik düzeyde ele alınmış, nicel verilere dayalı araştırmalar sınırlı kalmıştır. Bu nedenle, söz konusu tartışmaların bilimsel bir zemine taşınması ve alandaki bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlamak amacıyla bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin kadın algılarının; cinsiyet, öğrenim gördükleri fakülte, sınıf düzeyi, yerleşim yeri, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve kadınla ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmama durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği, araştırmanın problem temasını oluşturmaktadır.

Araştırmada, aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1) Kadın algısı ölçeğinde yer alan (ön kabuller, toplumsal yaşamdaki kazanımları, toplumsal yaşamdaki kayıpları, bana göre kadın, kadınların yaşadıkları sorunlarla ilgili çözüm

⁸ İsrail Balcı, “Geleneksel İslâm Anlayışındaki Kadın Algısı Ne Kadar İslâmî veya İnsani” (2018).

önerileri) boyutlarına ilişkin öğrencilerin ölçek puanlarının ortalaması nedir?

2) Öğrencilerin kadına yönelik algılarıyla cinsiyet, okudukları fakülte, sınıf, aile yerleşim yeri ve kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

3) Öğrencilerin kadına yönelik algılarıyla anne-baba eğitim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4) Öğrencilerin kadına yönelik algılarıyla kadınla ilgili herhangi bir STK kuruluşuna üye olup olmadığına göre anlamlı bir farklılık var mıdır?

5) Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır” kabulünde anlamlı bir farklılık var mıdır?

6) Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “miras meselesinde, erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceği düşünmem” kabulünde anlamlı bir farklılık var mıdır?

7) Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem” kabulünde anlamlı bir farklılık var mıdır?

8) Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşım” kabulünde anlamlı bir farklılık var mıdır?

9) Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam” kabulünde anlamlı bir farklılık var mıdır?

10) Cinsiyet ve fakülteye göre “İlahiyat Fakültesi sınıflarında, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir” kabulünde anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın konu, amaç ve problemi bağlamında hipotezleri aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

H1: Kadın öğrencilerin kadına yönelik algı düzeyleri erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

H2: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kadına yönelik algı düzeyleri, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha yüksektir.

H3: Sınıfa göre öğrencilerin kadına yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H4: Aile yerleşim yeriyle öğrencilerin kadına yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H5: Kardeş sayısına göre öğrencilerin kadına yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H6: Anne-baba eğitim düzeyi arttıkça, öğrencilerin kadına yönelik algılarında anlamlı bir fark vardır.

H7: Ailenin gelir düzeyine göre öğrencilerin kadına yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur.

H8: Öğrencilerin herhangi bir STK kuruluşuna üye olup olmamaları ile kadına yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H9: Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır” hükmünde anlamlı bir fark vardır.

H10: Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “miras meselesinde, erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem” hükmünde anlamlı bir fark yoktur.

H11: Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem” hükmünde anlamlı bir fark yoktur.

H12: Cinsiyete ve fakülteye göre öğrencilerin “bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım” yargısında anlamlı bir fark vardır.

H13: Cinsiyet ve fakülteye göre öğrencilerin “bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam” yargısında anlamlı bir fark vardır.

H14: Cinsiyet ve fakülteye göre “İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir” yargısında anlamlı bir fark vardır.

Araştırmanın Yöntemi, Evreni ve Örneklemi

Nicel araştırma yöntemi tercih edilen bu çalışmada, araştırma formu ölçek ve sosyodemografik özelliklerin yanı sıra bazı dinî algılara yönelik soruları da içermektedir. Böylelikle öğrencilerin kadınla ilgili sosyal, psikolojik ve dinî açıdan algılarını ölçmek hedeflenmiştir.

Araştırmada genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Bu modelde, var olan durumu yani olanı olduğu gibi araştırarak açıklamaya çalışan ve örnekleme yoluyla evren hakkında tahmin ve genellemelere varan bir yaklaşım söz konusudur.⁹ Ayrıca

⁹ Ali Şimşek, “Araştırma Modelleri”, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, ed. Ali Şimşek (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015), 92.

ilişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığı ya da derecesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.¹⁰ Bu bağlamda öğrencilerin karşıt görüşlerini ölçmek için farklı anket teknikleri uygulanarak en iyi şekilde cevap alınması sağlanabilir.¹¹

Araştırmanın probleminin bağımlı değişkenini; Bingöl Üniversitesi (BÜ) İlahiyat Fakültesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin kadın algı düzeyleri belirlemektedir. Bu düzeyi etkileyen bağımsız değişkenler ise, öğrencilerin cinsiyeti, okudukları fakülte, sınıf, aile yerleşim yeri, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin aylık gelir düzeyi ve kadınla ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmamasıdır.

Araştırmanın evrenini, ilahiyat fakültesi öğrencileri oluştururken örneklemini Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmekte olan 735 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine kolaylı ve gönüllü örnekleme yöntemiyle¹² ulaşılmıştır.

Uygulama, ders öncesi öğretim elemanından izin alınarak veya teneffüs sırasında ankete gönüllü olarak katılan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden 305, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden ise 430 öğrenci ankete katılmıştır. Yapılan anketlerden 6'sı eksik doldurulduğu için değerlendirme dışı bırakılmıştır.

¹⁰ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 114.

¹¹ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016), 14.

¹² Şimşek, "Araştırma Modelleri", 122.

Bilgi Toplama Teknikleri ve Verilerin Analizi

Bu çalışma da Nurettin Gülmez başkanlığında hazırlanmış olan “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı” ölçeği¹³ kullanılmıştır. Bu ölçekteki Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ,84 çıkmıştır. Güvenirlik katsayısının ,70 ve üstü olması, testin güvenilirliği için yeterli olarak görülmektedir.¹⁴ Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğrenim gören öğrencilerin kadın algılarını belirlemek için uygulanan bu ölçekte şu aşamalar takip edilmiştir:

- Veri toplama aracı olan araştırma formunun ilk 9 sorusu, kişisel ve demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorulardır.
- Sonrasındaki 10-15. arasındaki sorular, İlahiyat Fakültesi öğrencilerine yönelik hazırlanan sorulardır.
- Araştırma formunun son kısmını oluşturan 1-33 arasındaki sorular “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı Ölçeği”ndeki sorulardır.
- Formda yer alan bu maddeler, “Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kısmen Katılıyorum (3), Katılıyorum (4), Tamamen Katılıyorum (5)” şeklinde 5’li likert tipi seçeneklerle puanlanmıştır.
- Anketten alınabilecek puanlar en düşük 33, en yüksek 165 şeklindedir.

Araştırmada kullanılmış olan anket, 5 boyuttan oluşmaktadır ve boyutlar şunlardır:

1. Öğrencilerin Kadın ile İlgili Ön Kabuller Boyutuna İlişkin Algıları

¹³ Gülmez vd., “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”.

¹⁴ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları* (Ankara: Pegem Akademi, 2017), 183.

2. Öğrencilerin Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kazanımlarına İlişkin Algıları
3. Öğrencilerin Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kayıplarına İlişkin Algıları
4. Öğrencilerin Bana Göre Kadın Konusu Boyutuna İlişkin Algıları
5. Öğrencilerin Kadınların Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Çözüm Önerileri Boyutuna İlişkin Algıları

Araştırma sonucunda veriler SPSS 25.0 paket programına aktarılmış ve analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, bağımsız değişkenlere göre öğrencilerin *Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı* ölçeğinden aldıkları puanlar incelenmiştir. Araştırma problemlerinin test edilmesinde normallik testi uygulanmış ve buna bağlı olarak gruplar arasında t-testi ile varyans analizi (ANOVA) gerçekleştirilmiştir. Tespit edilen farklılığın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır. Scheffe, çoklu karşılaştırmada araştırmaya kolaylık sağlaması ve örneklemin eşit olmadığı durumlarda tercih edilebilecek post-hoc testlerden biridir.¹⁵ Analiz sonuçlarının yorumlanmasında, istatistiksel işlemler için 0,05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Araştırmadaki demografik bilgiler katılımcılara sorulan kişisel bilgi formundaki sorular ile sınırlıdır.
- 2) Araştırmada, İslâm'daki kadına yönelik dinî hükümlerle ilgili algı, katılımcılara yöneltilen sorularla sınırlı tutulmuştur.
- 3) İlahiyat öğrencilerinin kadın algısı, araştırmada kullanılan "Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı" ölçeği ile sınırlıdır.

¹⁵ Murat Kayri, "Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri", *Fırat Üniversitesi Dergisi* 16/1 (2009), 56.

4) Araştırmanın örnekleme, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Bingöl Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır.

Konu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Literatür incelendiğinde, Gülmez'in¹⁶ “*Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı (Celal Bayar Üniversitesi Örneği)*” adlı çalışması, Celal Bayar Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sağlık Yüksekokulu, Salihli Meslek Yüksekokulu ve Yabancı Diller Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerle yapılmıştır. Söz konusu araştırma, öğrencilerin kadın algılarını belirlemeyi ve bu doğrultuda Türkiye'deki üniversitelerde daha nitelikli çalışmalar yapılmasına katkı sağlamayı amaçlamıştır. Araştırma bulgularına göre, sözel ve eşit ağırlık puan türüyle yerleşen öğrencilerin kadın algı düzeyleri, sayısal puan türüyle yerleşen öğrencilere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuç doğrultusunda, kadınla ilgili sosyal içerikli derslerin sayısal bölümlerin ders programlarına eklenmesi önerilmiştir.

Kadın kavramı, çalışma alanı bakımından sosyoloji, psikoloji, tarih, ilahiyat, ekonomi ve sağlık gibi oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu alanda yapılan çalışmaların içeriğini; kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet, kadının toplumdaki konumu, kadın algısı ve dinî açıdan kadın gibi konular oluşturmaktadır. Din psikolojisi alanında kadınla ilgili yapılan çalışmaların son yıllarda artış göstermesine rağmen, hâlen sınırlı olduğu söylenebilir.

Gülmez¹⁷ “*Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Ahlaki Çözülme ve Dindarlık*” konusunu ele alan nicel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Söz konusu çalışma, evli dindar erkeklerin aile içindeki psikolojik ve

¹⁶ Gülmez vd., “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”.

¹⁷ Çiğdem Gülmez, *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Ahlaki Çözülme ve Dindarlık* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).

fiziksel şiddet davranışlarını, din, ahlaki çözülme, demografik özellikler, kişisel faktörler ve bazı risk değişkenleri açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Demirel'in¹⁸ "*Kur'an-ı Kerim'de Kadın ve Psikolojisi*" adlı araştırmasında, Kur'an-ı Kerim'de kadının kişilik ve davranışlarına değinen ayetlerdeki psikolojik unsurlar belirlenmiş ve bu ayetler psikoloji biliminin verileriyle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Uysal'ın¹⁹ "*Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*" adlı çalışmasında, din ve dindarlığın toplumsal ve kültürel bağlamda modern dünyada kadına bakışı ele alınmıştır. Araştırma; din ve dindarlık algısı, kadının erkeğe yönelik tutum ve davranışları ile kişilik boyutları (duygusal dengelilik, sorumluluk bilinci, içe ve dışa dönüklük) çerçevesinde verilen cevaplar üzerinden, iç gözleme dayalı bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmıştır. Bir diğer çalışma ise, Yapıcı'ya²⁰ ait "*Toplumsal Cinsiyet, Din ve Kadın*" adlı araştırmadır. Bu çalışma, din ve dindarlığın toplumsal cinsiyetle ilişkisini nicel ve nitel yöntemlerle incelemektedir. Farklı inanç ve mezheplere mensup, çeşitli fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin ataerkil yapıyı nasıl algılayıp anlamlandırdıklarını ve dinle kurdukları ilişkinin bu algıları farklılaştırıp farklılaşırmediği araştırılmaktadır. Araştırma, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Mimarlık-Mühendislik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencileriyle yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre, İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile diğer fakültelerde öğrenim gören öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiş ve bu farklılığın İlahiyat Fakültesi öğrencileri lehine olduğu belirlenmiştir.

Psikoloji alanında üniversite öğrencilerine yönelik kadınla ilgili çalışmalardan biri Baykal'ın "*Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet*

¹⁸ Garip Demirel, *Kuran'ı Kerim'de Kadın ve Psikolojisi* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010).

¹⁹ Veysel Uysal, *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın* (İstanbul: Dem Yayınları, 2006).

²⁰ Asım Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2016).

Rolleri ile İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünceleri kişisel ve demografik değişkenlere göre belirlenmeye çalışılmıştır.²¹

Demirel’in²² “*Üniversiteli Kız Öğrencilerin Gözünde Kadın ve Erkeğin Değeri*” adlı çalışmasında, üniversiteli kız öğrencilerin entelektüel başarı bağlamında kadınlara yönelik aşağılayıcı önyargılara sahip olup olmadıkları araştırılmıştır.

Üniversite öğrencilerine yönelik Zeyneloğlu’nun²³ “*Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*” adlı çalışması bulunmaktadır. Bu araştırma, Ankara’daki üniversitelerde hemşirelik eğitimi alan birinci sınıf kız öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını ve bu tutumları etkileyen faktörler belirlemeyi amaçlamıştır.

²¹ Serçin Baykal, *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988).

²² Osman Nuri Demirel, *Üniversiteli Kız Öğrencilerin Gözünde Kadın ve Erkeğin Değeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986).

²³ Simge Zeyneloğlu, *Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008).

BİRİNCİ BÖLÜM

CİNSİYET KAVRAMI VE KURAMLARI

Cinsiyet kavramı, canlılarda erkek ve dişiye birbirinden ayıran, türün devamını sağlayan ya da bu iki cinsin birbirini tamamlamasına imkân veren özelliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. “Cinsiyet” kelimesi, “asıl, neveleri kendinde toplayan mahiyet” anlamına gelen cins kelimesinin mücerred ismi (ca‘lî masdar) olup klasik Arapçada bu manada kullanılmamaktadır. Modern Arapçada ise, “uyruk” anlamının yanı sıra bazen erkek ve dişiye ayırt etmek için de ifade edilmektedir. Günümüzde karşı cinsler arasındaki farklılıkları ya da bu farklılıklara bağlı özellikleri ifade etmek amacıyla daha çok “cins” kelimesinin tercih edildiği görülmektedir.²⁴

Cinsiyet, 1960’lı yıllardan beri Batı dünyasında sosyal bilimlerin ana konularından biri olmuştur. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar günümüzde de giderek artmaktadır. Sosyal bilimlerde *cinsiyet* (sex) kavramı, biyolojik ve doğal bir durumu ifade ederken, *toplumsal cinsiyet* kavramı, biyolojik cinsiyete yüklenen sosyal ve kültürel anlamları ifade etmek için kullanılmıştır. İngilizcede 1970’li yıllarda kullanılmaya başlayan *gender* kelimesi, Türkçe’de *toplumsal cinsiyet* olarak tercüme edilmiştir. Ayrıca bu kavram, 1960’lı yıllarda kadınların kültürel haklarını savunan feminizmin ikinci dalgasının savunduğu, De Beauvoir’ın “*kadın doğulmaz, olunur*”²⁵ cümlesinin anlamını özetlemektedir. Böylelikle insana dair her şey, sosyalleşme süreci boyunca içselleştirilen *kültürel inşalar* olarak görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla, *toplumsal cinsiyet* kavramı, kültürel inşaların farkındalığını artırmış, biyolojik cinsiyeti kültürel kurallarla

²⁴ Hayati Hökelekli, “Cinsiyet Kavramı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), VIII/21.

²⁵ Simone de Beauvoir, *The Second Sex*, çev. H. M. Parshley (London, 1956).

sınırlayan anlayışı sorgulamış, kadın ve erkek olmayı *ilişkisel* bir boyuta taşımış ve cinsiyetin değiştirilebilir bir özellik olduğunu vurgulamıştır.²⁶

Cinsiyet Kimliği ve Cinsiyet Rolü

Bireyin “Ben kimim?” sorusuna verdiği cevap kimlik olarak adlandırılır. Kimlik, bireyi diğerlerinden ayıran özellikleri ifade eder. Cinsiyet kimliği, kişinin kendini kadın veya erkek olarak tanımlaması ve bu şekilde adlandırmasıdır. Bireyden kendisini veya başkasını tanıtmaması istendiğinde, genellikle ilk ifade ettiği özellik cinsiyet sıfatıdır. Cinsiyet kimliği, bireyin kimliğini bütüncül olarak oluşturma çabasının bir parçasıdır ve ergenlik öncesinde kazanılır. Buna karşılık, toplumsal cinsiyet rolü, toplumun bireylerden yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilgili davranış ve sorumluluklar anlamına gelmektedir.²⁷ Bir diğer ifadeyle, toplumsal cinsiyet rolleri, toplum içinde ideal kadın veya erkek olmanın sınırlarını ve hedeflerini belirleyen norm ve beklentiler olarak tanımlanabilir.²⁸

Rol kavramları ve toplumsal cinsiyet uyarlamaları çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu uyarlamaların ana fikri, erkek veya kadın olmanın anlamını, kişinin cinsiyetine göre tanımlanan genel bir rol çerçevesinde yansıtmaktır. Genel olarak, toplumsal cinsiyet rolleri *erkek/eril rolü* ve *kadın/dişil rolü* olmak üzere iki ana grupta incelenmektedir.²⁹ Toplum tarafından verilmiş olan bu roller, kültürden kültüre değişmekle birlikte genelde biyolojik yapıya göre

²⁶ M. Tayfun Amman, “Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet”, *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet I*, ed. M. Faruk Bayraktar (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 15-16.

²⁷ Zehra Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2009), 26-29.

²⁸ Kemal Sayar, *Yavaşla* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2018), 168.

²⁹ R.W. Cornell, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, çev. Cem Soydemir (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998), 85.

belirlenmektedir. Bu rollerde belirlenmiş olan farklılığa da *toplumsal cinsiyet farklılığı* denilmektedir.

Toplumsal cinsiyet farklılığı, kadınların daha duygusal, duyarlı ve ilgili; erkeklerin ise bağımsız, atılgan ve güçlü olarak algılanmasıdır. Meslek açısından ise, kadınların ev hanımı, öğretmen veya hemşire; erkeklerin ise asker, tüccar, mühendis gibi mesleklere yönlendirilmesi beklenir. Bu farklılıklar gerçekte var olmayan, toplumsal olarak oluşturulmuş algılardır. Genel kanı bu yönde olsa da güçlü ve sert tutumlu kadınlar ile güçsüz ve duygusal erkekler de toplumda mevcuttur. Esasında toplumsal cinsiyet farklılığı, toplumun kadın ve erkekte beklediği kalıp yargılardır. Bu yargılar zamanla inanç hâline gelerek, büyük ölçüde sosyal davranışları etkilemektedir.³⁰

Toplumumuzda son yirmi yılda ortaya çıkan erkek kimliği, genellikle “hey” diye yukarıdan konuşan, bağırıp çağıran, başkalarına ayar veren, kimi zaman şiddet uygulayabilen ve masaya yumruğunu vuran bir biçimde sunulmaktadır. Bu davranış modeli, ev içinde kadına ve çocuğa yönelik şiddete kadar uzanabilmektedir. Oysaki aynı erkek, otobüs, sokak veya iş yerinde şiddet uygulamaktan kaçınmaktadır. Ayrıca toplum, bu sert erkek kimliğine daha fazla değer atfetmektedir. Romantik ilişkilerde maskülen erkek tipi karşı cins tarafından daha fazla tercih edilmektedir. Dizilerde ve filmlerde sürekli sert erkek modelinin sunulması bu tercih üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla bu mesele sadece devletin ve üst kademelerin kadınlara hak tanınması meselesi değil daha geniş bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken hassas bir konudur.³¹

³⁰ Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, 24-25.

³¹ Hidayet Şefkatli Tuksal vd., “Kadın Emek ve Adalet” (8 Mart Emekçi Kadınlar Günü Kadın Emek ve Adalet Paneli, Bingöl Üniversitesi, 2019).

Psikanalitik Kuram

Freud'un görüşlerine dayanan psikanalitik yaklaşım, toplumsal cinsiyetin gelişimini açıklamaya yönelik ilk kuramsal çerçeve olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşımı izleyen teorisyenler ise Freud'un fikirlerini temel alarak konu hakkında kendi yorumlarını geliştirmişlerdir. Freud, toplumsal cinsiyetin kazanılmasını beş gelişim aşamasına ayırarak incelemiştir.³²

- Oral evre, bebeğin doğumundan 1-1,5 yaşına kadar süren dönemdir. Bu dönemde haz kaynağı ağız (emme, ağza alma) ile sağlanır.
- Anal evre, 1,5 yaştan 3 yaşa kadar olan dönemdir. Bu dönemde haz kaynağı anüstür (makattadır). Çocuğun tuvalet eğitimini aldığı dönemdir (dışkıyı tutma ve bırakma).
- Fallik dönem, 3-6 yaş arasında geçen dönemdir. Burada haz kaynağı genital bölgedir.
- Latent (gizil) dönem, 6-7 yaşından 11-12 yaşına, yani ergenliğe kadar olan dönemi kapsar. Freud'a göre bu dönemde cinsel dürtüler bastırılır ve enerjisi öğrenme süreçlerine yönlendirilir.
- Genital dönem, puberte ile başlar ve bastırılan cinsel dürtülerin ergenlikte yeniden canlanması ile karakterizedir. Bu dönemde haz, daha belirgin bir şekilde cinsel birleşme üzerine odaklanır.

Freud'a göre, gelişim sürecindeki bir çocuk, herhangi bir basamağı başarıyla tamamlayamadığında o basamakta takılı kalır ve yetişkinlikte takıldığı basamağın izlerini taşır.

³² Sigmund Freud, *Three Essays on the Theory of Sexuality* (London: The Hogarth Press, 1905); Kemal Sayar- Mehmet Dinç, *Psikolojiye Giriş* (İstanbul: Dem Yayınları, 2011), 100-101.

Toplumsal cinsiyet rolleri fallik dönem (3-6) Odipus³³ ve Elektra³⁴ komplekslerinin çözümlenmesinden sonra çocuğun kendi cinsiyetinden olan ebeveyniyle kurmuş olduğu bağla özdeşim kazanmasıdır. Böylece erkek çocuklar nasıl bir erkek, kız çocukları ise nasıl bir kadın olmaları gerektiğini özdeşim kurarak öğrenir. Özdeşim süreci, süper egonun gelişmesiyle sonuçlanır. Süper ego, toplumsal cinsiyeti içeren sosyokültürel standartların içselleştirilmiş vicdanıdır. Ebeveynler, çocuklarına toplum tarafından beklenen kuralları ve normları öğretir. Bu nedenle ebeveynle kurulan özdeşim, çocuk ve ergenler için önemli bir sosyalleşme sürecidir.³⁵

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal bilişsel kuramı, toplumsal cinsiyet gelişimi, üç ana unsurun etkisiyle ve aktardıkları bilgilerin bilişsel olarak işlenme biçimiyle gelişmektedir. İlk unsur, model alma yoludur. Çocuk cinsiyetle bağlantılı bilgilerin büyük bir kısmını, mesleki ve eğitsel açıdan önem verdiği kişiler ebeveynler, akranlar ve yakın çevresini model alma süreciyle öğrenir. İkinci unsur, tecrübe yoluyla model almaktır. Kişilerin eylemlerinden kaynaklanan bu sonuçlar, davranışları toplumsal cinsiyet ilişkisine yönlendirmede belirleyici olur. Üçüncü unsur, cinsiyete bağlı davranış, çoğu toplumlarda ciddi bir sosyal kural olarak onaylanmıştır. Bu nedenle sosyal tepkiler, toplumsal cinsiyet anlayışlarının oluşumunda önemli bilgi kaynaklarıdır. Anne-baba davranışlarındaki farklılıklar ve onların geleneksel kız-erkek cinsiyet rolüne uygun davranışlara teşvik etmeleri veya vazgeçirmeye çalışmaları sosyal rol teorisini desteklemektedir.³⁶

³³ Erkek çocuğun anneye olan aşırı ilgisi ve babasını kendine rakip görmesi.

³⁴ Kız çocuklarının babasına olan aşırı ilgisi ve annesini kendine rakip görmesi.

³⁵ Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, 224-225.

³⁶ Albert Bandura, "Social foundations of thought and action: A social cognitive theory", *The Health Psychology Reader*, ed. David Marks (Trowbridge: The Cromwell Press, 2002), 94; Kay Bussey - Albert Bandura, "Social Cognitive

Sosyal ve bilişsel süreçler, bilginin ne şekilde yorumlanacağını, nasıl organize edilip kullanılacağı üzerinde etkilidir. Cinsiyet rollerine uygulandığında, anne-babalar, öğretmenler, büyükbaba ve büyükanneler, arkadaşlar ve diğer akrabalar, erkek ve kız çocuklardan farklı davranışlar bekler ve bu davranışları ödüllendirirler. Bu uygulamanın sonucunda erkekler kızlardan farklı bir cinsiyet rolü öğrenirler.³⁷ Sosyal rol teorisiyle ilgili eleştirilerden biri, teorinin davranışların ödüllendirilmesine veya vazgeçirilmesine odaklanırken bilişsel etkilerin boyutuna az değinilmesidir.³⁸

Sosyobiolojik Kuram (Evrim Psikolojisi)

Sosyal davranışların biyolojik süreçler ve genetik faktörlerden etkilendiğini savunan bu yaklaşıma göre, insanlar da diğer türler gibi genlerini geleceğe aktarmayı ve genetik özelliklerinin kuşaklar boyunca devamını sağlamayı amaçlayan davranışlar geliştirmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin de bu amaç doğrultusunda ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Sosyobiologlar, kadınların doğurma ve emzirme gibi biyolojik özellikleri nedeniyle ilgi ve bakıma daha yatkın olduklarını, erkeklerin ise fiziksel olarak daha güçlü ve daha saldırgan olmalarından dolayı savaşçı ve avcı rolleri üstlendiklerini savunmaktadır. Dolayısıyla günümüzde geleneksel olarak kabul edilen cinsiyet rollerinin, insan türünün hayatta kalma ve soyunu sürdürme çabasının bir sonucu olarak şekillendiği düşünülmektedir.³⁹

Theory of Gender Development and Differentiation”, *Psychological Review* 106/4 (1999), 685.

³⁷ Rod Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, çev. Tamer Geniş (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009), 395.

³⁸ Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, 395.

³⁹ Dökmen, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, 53-54.

Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel gelişimle ilgili kuramlardan biri de çocukların yeni bilgilerini mevcut bilgilerine dâhil ederek (özümseme) ya da deneyimler yoluyla mevcut bilgilerinin değiştirerek (uyum sağlama) bilişsel gelişimde aktif rol oynadığını savunan Piaget'in bilişsel gelişim teorisi'dir.⁴⁰

Kohlberg, bilişsel kuramla ilgili şu görüşü dile getirmiştir: “Çocuk, ben bir erkek çocuğuyum, bu yüzden erkeklere özgü şeyler yapmak istiyorum” der ve bu davranışları ödül almak amacıyla yapar. Bu yaklaşıma göre, çocukların davranışlarının büyük bir kısmı kimliklerini doğrulamaya yöneliktir. Çocuklar kendi cinsiyetleriyle ilgili bilgi edindikten sonra, davranışlarıyla kimlikleri arasında etkileşim kurar, örneğin kız gibi davrandığında “ben kızım” diye düşünürler. Böylece çocuk, değişmez bir cinsiyet kimliği kazanır veya bilişsel gelişim kuramı açısından düşünülürse cinsiyet sürekliliğine ulaşır.⁴¹

Kohlberg'e göre cinsiyet sürekliliği, cinsiyetin saç uzunluğu, giyim tarzı veya oyun tercihi gibi yüzeysel özelliklere değil, temel biyolojik özelliklere dayanan kalıcı bir nitelik olduğunun fark edilmesini ifade eder. Bu bağlamda Kohlberg, cinsel kimliğin kazanılmasının üç aşamalı bir süreç sonucunda gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Bu aşamalar; cinsiyeti etiketleme, cinsiyet kararlılığı ve cinsiyetin değişmezliği şeklindedir.⁴²

Cinsiyet kimliğinin oluşum aşamasında (2-3 yaş), çocuk kendisini kız-erkek olarak başkalarını kadın-erkek olarak etiketleme yeteneğine sahiptir; ancak bu dönemde cinsiyetin değişebileceğine

⁴⁰ Jean Piaget, *Six Psychological Studies*, çev. Anita Tenzer - David Elkind (New York: Random House, 1967).

⁴¹ Bussey - Bandura, “Social Congnetive Theory of Gender Development and Differentiation”, 677.

⁴² Lawrence Kohlberg, *A Cognitive-Developmental Analysis of Children's Sex-Role Concepts and Attitudes*, ed. E. E. Maccoby (Redwood City: Stanford University Press, 1966), 13.

inanır. Cinsiyetin kararlılığı aşamasında (3-4-5 yaş), çocuk cinsiyetin zamanla değişmeyeceğinin farkına varır. Cinsiyetin bebeklikte olduğu gibi yetişkinlikte de aynı kalacağına inanır. Cinsiyetin değişmezliği aşamasında ise (6-7 yaş), çocuk cinsiyetin zaman ve koşullardan bağımsız olarak sabit olacağını kavrar; görünürdeki giyim tarzına veya davranışlara rağmen cinsiyetin değişmeyeceğini bilir. Bu son aşamaya gelinceye kadar, çocuklardan sürekli olarak tipik cinsiyet davranışları sergilemeleri beklenilmemektedir. Ancak toplumsal cinsiyet gelişimini açıklayan başka kuramların da bulunması, Kohlberg'in kuramının temel ilkelerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Ayrıca Kohlberg'in kuramı deneysel olarak kanıtlanmamıştır. Her ne kadar 6 yaşına kadar cinsiyet sürekliliği istikrarlı bir şekilde kazanılmasa da 2 yaşındaki çocukların kadınsı ve erkeksi oyuncakları, kıyafetleri, araç ve gereçlerin resimlerini, cinsiyet rollerine göre ayırt etmede oldukça başarılı oldukları görülmektedir. Çocuklar hem cinsiyetlerini hem de başkalarının cinsiyetlerini sınıflandırabilmenin yanı sıra cinsiyet rollülerine ilişkin stereotiplerini de yeterli düzeyde bilmektedir. Bu sınıflandırma becerileri, 3 ve 4 yaşındaki çocuklarda belirgin hâle gelmektedir. Cinsiyet sürekliliğinin, cinsiyetin gelişimi için zorunlu bir ön şart olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, cinsiyet değişmezliği üzerinde başka faktörler de çocukların cinsiyete dayalı davranışlarını yönlendirmektedir.⁴³

Cinse Bağlı Şema Kuramı

1980'li yıllarda Sandra L. Bem tarafından⁴⁴ geliştirilmiş olan cinse bağlı şema kuramı, toplumsal ve bilişsel gelişim kuramların özelliklerini içermekle birlikte, kültürel etkenlerin önemini vurgulamaktadır. Bu kurama göre, çocuk kendi kültüründeki erkek ve

⁴³ Bussey - Bandura, "Social Congnetive Theory of Gender Development and Differentiation", 678.

⁴⁴ Sandra L. Bem, "Gender schema theory: A cognitive account of sex typing", *Psychological Review* 88/4 (1981), 354-364.

kadınlar arasında yapılan ayrımları gözlemleyerek sadece cinse bağlı rollerin özel içeriğini değil, aynı zamanda bu ayrımların önemini de öğrenmektedir. Kazanılmış olan cinse bağlı şema, bireyin algılarını düzenleyen bilişsel bir yapı işlevi görmektedir. Meselâ bir çocuk, erkeklerin genellikle güçlü, cesur; kızların ise hoş, iyi olarak nitelendiğini müşahede edebilir. Bu süreçte çocuk, yalnızca cinsiyetler arasındaki farkları öğrenmekle kalmaz; aynı zamanda bazı özelliklerin bir cinsiyetin diğerine kıyasla daha uygun olduğuna dair bir algı geliştirebilir.⁴⁵ Şemanın işlevi, kişinin düşünce ağlarında önceden kodlanmış bilgiyi algıya dönüştürür ve karşılaştığı bilgileri bu algılara göre kategorilere ayırır.

Sosyal Kimlik Kuramı (Biz ve onlar)

Sosyal kimlik kuramı toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl edinildiğinden ziyade gruplar (cinsiyetler) arasındaki eşitsizliği besleyen ön yargı, stereotip gibi olumsuz algılayışları ortaya çıkarıp sosyo-bilişsel süreçler üzerine odaklanır. Esasında bu kuram dini ve etnik gruplar/kategoriler arasındaki ilişkileri çözümlenmede daha işlevsel olmakla birlikte cinsiyet gruplarına da kolaylıkla uygulanabilmektedir. Sosyal kimlik kuramında cinsiyet rollerine ilişkin bir sınıflama ve karşılaştırma yapılmakta ve bireyler “biz” ve “onlar” şeklinde bir ayrım üzerinden konumlandırılmaktadır. Bu süreçte, her bir cinsiyet grubundaki bireyleri ayırt eden özellikler öğrenilmekte ve belirli kategoriler oluşturulmaktadır. Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet kimlikleriyle uyumlu biçimde erkekler erkeksi, kızlar ise kadınsı özelliklere değer verme eğilimi geliştirmektedirler.⁴⁶

⁴⁵ Bussey- Bandura, “Social Congnetive Theory of Gender Development and Differentiation”, 678.

⁴⁶ Gizem Uzun, *Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılıklar ve Bankacılık Sektöründe Uygulama* (Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 45.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN VE DİN

Kadın kavramı Eski Türkçe’de “kâtun” Soğdca’da “hâtun-hâkten” şeklinde kullanılmıştır.⁴⁷ Erişkin dışı insanı ifade eden *hâtun* kavramı, analık veya ev yönetimi açısından gerekli erdemler ve becerileri olan kişidir.⁴⁸ Türk destanlarında ise kadın tipi, kağanın icraatlarına destek olan, başarılarında payı olan öngörülü eş olarak tasvir edilmektedir. Kadınlar, bu anlatılarda soylu ve bilinçli kişiler olarak betimlenmiştir. Nitekim Oğuz Kağan Destanı’nda Oğuz Kaan’ın eşlerinin Tanrı tarafından gönderildiği anlatılmaktadır. Eşlerinden birinin ışık demeti içinden çıkması diğer eşinin ise ağaç kavuğunun arasında bulması, kadına atfedilen kutsallık ve seçkinliği göstermektedir. Benzer şekilde Manas’ın eşi Kanıkey, soylu olduğu gibi aynı zamanda bilge bir kadın olarak tasvir edilmekte ve Manas onu bir karşılaşma sonucunda yenerek eş edinmiştir. Danişmendnâme’de yer alan Efrumiye, ideal Türk kadını tipini temsil etmekte; kuvvet ve cesaretiyle erkeklerden geri kalmayan bir karakter olarak tasvir edilmektedir. Benzer niteliklere sahip kadın tiplerine Dede Korkut Kitabı’nda da rastlanmaktadır. Bu özellikler, Türk kadınının İslamiyet öncesi ve sonrasında toplum içindeki konumunu belirleyen önemli unsurlardır.⁴⁹ Destanlarda kadın figürlerinin güçlü, cesur ve etkin rollerle betimlenmesi, Eski Türk toplumlarında kadına yönelik algının genel olarak olumlu olduğunu göstermektedir.

⁴⁷ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: MAS Matbaacılık, 2011), 1526.

⁴⁸ TDK, *Türkçe Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2011), 1258.

⁴⁹ Doğan Kaya, *Türk İslam Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2010), “Türk İslam Edebiyatı Terimleri Sözlüğü”, 395.

Arapça dilinde kadın ve erkeği ifade etmek için kullanılan *ünsâ* (kadın) ve *zeker* (erkek) kavramları, dişilik ve erkeklik algısına ilişkin fikir beyan sunmaktadır. Bu kavramlar üzerinden yapılan değerlendirmelerde, erkeklik çoğunlukla fiziksel güç ve etkinlikle ilişkilendirilirken; kadınlık ise bedensel farklılıklar, zarafet ve çekicilik gibi sıfatlarla tanımlanmıştır. Bununla birlikte *ünsâ* kavramının “verimlilik” anlamı taşıması, dişi cinsin türün devamındaki biyolojik rolüne işaret etmektedir. Zeker ve *ünsâ* kavramları, kadın ve erkek arasındaki fiziksel ve somut farklılıkları esas almakta, toplumsal rollerin bu farklılıklar üzerinden anlamlandırıldığını göstermektedir. Özellikle Kur’an’ın indiği dönemin Arap toplumunda, fiziksel güce ve harekete dayalı işlerin genelde erkekler tarafından gerçekleştirildiği, *ünsâ* kavramıyla nitelenen kadınların ise bu tür faaliyetlerden görece daha uzak bir konumda bulunduğu anlaşılmaktadır.⁵⁰

Kadın Algısının Tarihsel Gelişimi

Orta çağ Batı dünyasında, eleştirel düşünen ve sorgulayıcı tutum sergileyen kadınlar çoğu zaman Engizisyon’un baskı ve yaptırımlarına maruz kalmış ve *cadılık* gerekçesiyle yakılarak idam edilmiştir. Bu dönemin kadın algısı şu atasözüyle anlatılmıştır: “*Bir kadın evinden ancak üç kez çıkar: Vaftiz edildiğinde, evlendiğinde ve öldüğü vakit.*”⁵¹ Batı dünyasında kadınlar, eğitim ve sosyal hayata katılıma ilişkin hak ve taleplerini ancak 18. yüzyılda görünür kılmaya başlamıştır. Bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti’nin Batı ile kültürel ve askerî alanlarda artan etkileşimi, kadın meselesinin Türk aydınlarının gündemine girmesinde etkili olmuştur. Bu süreçte,

⁵⁰ Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur’an’a Göre Çocuklar Arasında Cinsiyet Ayrımcılığı”, *Fırat İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2005), 76.

⁵¹ Nazife Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (2010), 66.

entelektüel düzeyde kadının eğitimi ve hukuki statüsüne ilişkin görüş ve tartışmalar şekillenmeye başlamıştır.⁵²

Tarih boyunca kadın ve erkek genellikle kutuplaştırılmış ve belirli toplumsal rollere hapsedilmiştir. Özellikle kadının hapsedildiği rolün sınırlarında kalması ve toplumsal yaşamın birçok alanına müdahil olmaması beklenmiştir. Osmanlı döneminde bu durum gözlemlenirken, Cumhuriyet döneminde kadınlar kendi haklarını elde edebilmek için çeşitli çabalar göstermişlerdir. Cumhuriyet 1923'te ilan edilmiş ancak kadınlara seçme ve seçilme hakkı 1934 yılında tanınmıştır. Kadınlara bu hakkın Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte doğrudan verilmemesi, Osmanlı döneminden miras kalan kültürel cinsiyet kodlarının sonraki dönemde de etkili olduğunu göstermektedir.⁵³

Günümüzde, üniversitelerin tüm şehirlerde açılması ve başörtüsü yasağının kaldırılmasıyla kadınlar prestijli mesleklerde ve siyasi hayatta daha görünür hale gelmiştir. Ancak kadınların siyasette yer almasına rağmen etkinliği sınırlı kalmaktadır. Zira siyasette başarılı olabilmek, önemli ölçüde zaman ve emek gerektirmektedir. Mevcut koşullar altında kadın, kahvaltı hazırlama, çocuklarla ilgilenme ve yemek yapma gibi ev içi sorumlulukları sürdürürken siyasi faaliyetlerini yürütmesi oldukça zordur. Ayrıca kadın, evin ekonomik değeri ve sosyal düzenidir. Bu nedenle aile fertleri, bu düzen ve konforun bozulmasını istememesi ve yeterli desteğin sağlanmaması, kadının prestijli mesleklerde ve siyasette başarı göstermesini zorlaştıran önemli faktörlerdendir.⁵⁴

Hint Kültüründe Kadın Algısı

Hinduizm'in kutsal kitabı metinleri arasında yer alan Vedalar'da kadın, ölüm, kasırga, zehir ve yılan gibi olumsuz unsurlardan daha

⁵² Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Kadın* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1997), 177.

⁵³ Servet Bayındır, "Yeni Bakışlar-Kadın ve İslam" (Erişim 25 Ekim 2018).

⁵⁴ Şefkatli Tuksal vd., "Kadın Emek ve Adalet".

kötü bir varlık olarak betimlenmiştir.⁵⁵ Rig Veda dönemi sonrasında Hinduizm, erkek egemen bir yapıya bürünmüştür. Brahmanlar ve Upanişadlar'da geçen eğitim uygulamalarındaki ayrımcılık ve sūfi anlayış, bilgi ve kurtuluşa erişimin yalnızca erkeklerin yetkisi altında olması gerektiği fikrini pekiştirmiştir. Eski Hint toplumunda kadının sosyal değeri oldukça düşüktü. Kadın kısır olduğunda veya kız çocuk doğduğunda kocası tarafından terk edilebiliyordu.⁵⁶ Ayrıca kadının miras, evlilik ve diğer hukuki hakları da yoktu. Evinde, kocasının esiri gibi muamele görmekteydi. Kadının sapkın zaafllara sahip, zayıf kişilikli ve ahlaken kusurlu olduğu inancıyla, “Manu Kanunlarına” göre, çocuklukta babaya, gençlikte kocasına, kocasının ölümünden sonra oğluna veya kocasının yakınlarından bir erkeğe bağlı kalmaya mecbur bırakılmıştır.⁵⁷

Hinduizm’de kadına yönelik şiddet, baskı ve aşağılama, kutsal metinler aracılığıyla meşrulaştırılarak toplumsal norm hâline getirilmekteydi. Bu nedenle Hindu toplumunda kadınlara yönelik baskı ve aşağılama, kimi zaman bir ibadet pratiği olarak görülmekteydi. Kadınlar her türlü işte çalışabilmelerine rağmen mülk edinme hakları yoktu ve tek başlarına karar veremezlerdi. Çalışarak elde ettikleri kazancı ise babalarına, eşlerine veya eşlerinin ölümünden sonra oğullarına vermek zorundaydılar. Kadınlar, Hindu kutsal metinler de dahil olmak üzere herhangi bir kitabı okuyamazlardı. Kocası ölen kadınlar yakılırdı ve bu uygulama genel bir kural hâline gelerek yaygınlaşmıştı. Günümüzde ise bu uygulama nadiren görülmektedir.⁵⁸

Budizm’in kurucusu Buda, başlangıçta kadınları dinine kabul etmemiştir. Ancak çok yakın dostu ve amcazadesi olan Anenda’nın

⁵⁵ Ali Sarıkoyuncu, “Cumhuriyetin 75. Yılında Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadınının Dünü ve Bugünü”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 43/15 (1999), 21.

⁵⁶ Ömer Faruk Harman, “İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarında Kadın” (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1993), XXIV/83.

⁵⁷ Latife Kabaklı Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile* (Iq Kültür Sanat Yayıncılık, 2008), 44.

⁵⁸ Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, 64.

ısrarı üzerine kadınları Budizm'e kabul etmiştir. Bu kabulün ardından Buda, Anenda'ya, "Kadınların dine girmelerini kabul etmeseydik, Budizm uzun yıllar boyunca saf bir biçimde varlığını sürdüremezdi" diyerek serzenişte bulunmuştur.⁵⁹

Konfüçyanizm incelendiğinde, genel olarak ataerkil bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle kadın, ikinci sırada konumlandırılmış ve "Beş Klasikler" olarak isimlendirilen kutsal metinlerde kadınlara olumsuz yaklaşmıştır.⁶⁰ Konfüçyanizm'in kutsal metinlerinde yer alan inanca göre, kadın gençliğinde babasına ve kendisinden büyük erkek kardeşine, evlendiğinde kocasına, kocası öldüğünde ise oğluna tabi olur. Kadın evlendiğinde, hayatı boyunca kocasına karşı görev ve sorumlulukları değişmez ve bu yüzden kocası öldüğünde yeniden evlenemez.⁶¹

Çin Kültüründe Kadın Algısı

Eski Çin toplumunda doğan çocuk, cinsiyetine göre muamele görürdü. Çocuk erkekse daha pahalı kumaşa, kız ise, kötü kumaşa sarılırdı. Erkek çocukların oyuncağı kız çocuklarınkinden daha iyi olurdu. Kadın, kocasının yanında fazla konuşamaz, kocası ve çocuklarıyla birlikte yemeğe oturamaz onlara hizmet etmekle yükümlüydü. Ancak kocası ve çocukları sofradan kalktıktan sonra yemek yiyebiliyordu. Erkeğe kötü davranan kadına yüz sopa ceza verilirdi. Toplumsal normlar gereği ayağını sıkıca bağlayarak parmaklarını aşağı kıvrırdı. Bu uygulama, kadının dışarı çıkamayacağına göstergesi ve kocasına olan bağlılığının sembolü olarak görülürdü. Erkeğin maddi durumu iyiyse ikinci eş alabilme hakkı vardı ve basit sebeplerle kadını boşayabiliyordu. Ailedeki çocuk

⁵⁹ Bekir Topaloğlu, *İslam'da Kadın* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 34.

⁶⁰ Harman, "İslam Öncesi Dinlerde ve Topumlarda Kadın", XXIV/83.

⁶¹ Asife Ünal, *Kutsal metinlerine Göre Çin Dinlerinde Kadın* (Ankara: Gece Yayıncılık, 2017), 153.

sayısının fazla olması durumunda, son doğan çocuk kız olması halinde boğularak öldürülürdü.⁶²

Eski Çin toplumunda kadın insan olarak kabul edilmezdi. Hatta takma isim dahi verilmezdi. Kız çocuklarına bir, iki, üç gibi sayılarla hitap edilirdi. Erkek çocuklar değerli olarak görülür kız çocukları ise domuz diye çağırılırdı.⁶³ Eski Çin’de bu uygulamaların yanı sıra çok eşlilik de yaygındı. Özellikle cariyelik sistemi yaygındı. Cariyenin konumu asıl eşe kıyasla daha düşük kabul edildiğinden, cariyeden doğan çocuk da sosyal ve aile içindeki konumu bakımından asıl eşin çocuğunun altında yer almaktaydı.⁶⁴

Yunan Kültüründe Kadın Algısı

Eski Yunan’da kadının hukuksal hakları yoktu. “*Salon Yasaları*” gereğince kadının şahitliği veya herhangi bir işe katkısı söz konusu olduğunda, bu katkılar hukuken geçerli sayılmamaktaydı. Eşi öldüğünde mirastan pay alamazdı. Bu anlayış oldukça ileri boyuta varmış ve kadının insan olup olmadığı tartışılır hale gelmişti.⁶⁵ O dönemin düşünürleri Eflatun’a göre, “*Kadın elden ele ortalık malı olarak gezmeli*” dir. Aristo’ya göre de “*Kadın yaratılıştta yarı kalmış bir erkektir*”.⁶⁶

Eski Yunan’da kadınlar, genel olarak erkeğin yardımcısı ve tamamlayıcısı konumunda görülmekteydi ve mirasta hakları yoktu.⁶⁷ Evlilik olgusunda, tek kadınla evlilik esas olmakla birlikte evli kadının sadakatli olmaması büyük suç olarak kabul edilirdi. Kadınlar dinî ayinlere katılmakla birlikte erkeklerden ayrı oturlardı. Helen dünyasında bir kadın için en yüksek ve en saygın görev rahibelikti.

⁶² Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, 49.

⁶³ Topaloğlu, *İslam’da Kadın*, 36.

⁶⁴ Ünal, *Kutsal metinlerine Göre Çin Dinlerinde Kadın*, 152.

⁶⁵ Çimen, *Türk Töresinde Kadın ve Aile*, 52-53.

⁶⁶ Topaloğlu, *İslam’da Kadın*, 35.

⁶⁷ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2014), 118.

Devletin kadına tanımış olduğu bu en yüksek memuriyeti genellikle evli kadınlar üstlenirdi.⁶⁸

İslam Öncesi Arabistan’da Kadın Algısı

İslamiyet öncesi Arabistan’da kadının durumu iç açıcı değildi ve kadın erkeğin şehvetini tatmin eden bir varlık olarak görülmekteydi. Evlenme, aile kurma, mirastan pay alma gibi temel haklara sahip değildi. Vicdan hürriyeti, onur ve manevi değerler açısından erkeğe göre daha aşağı bir konumdaydı. Kız çocukları aile için maddi bir yükü ve toplumsal bir utanç sebebiydi. Bu dönemde ailede mutlak otorite sahibi olan baba, kız çocuğunu öldürebilme yetkisine sahipti.⁶⁹

İslam’dan önceki bazı kabilelerin bir dönem anaerkil bir yapıda olduğunu gösteren ipuçları olmakla birlikte Arap toplumu genel hatları açısından oldukça ataerkil bir yapıya sahipti. Bu nedenle kadınların aile içindeki konumları büyük ölçüde erkeğe bağlıydı. Evlenme yaşına gelen kızlar ve dul kadınlar kendi kararları ile evlenemezler ve eş adaylarını kendileri seçemezlerdi. Evlenme kararları velilerinin kontrolündeydi. Ayrıca veli, evlilik karşılığı olarak koca adayından mal veya para talep edebilirdi. Kadın, kocasının ölümünden sonra üvey evladı ya da kayınbiraderine miras olarak geçebiliyordu. Ataerkil yapı, kadınların evlenme ehliyetini kısıtlamakla kalmayıp kabile içi evlenme (endogami) geleneği de sınırlamaktaydı. Ancak bu dönemde şehirli kadınların sosyal ve ekonomik hayatı, göçebe kabilelerdeki kadınlara göre farklıydı. Şehirli kadın, toplum içinde etkin rol oynayabiliyor ve malını kendisi veya ortakları aracılığıyla yönetebiliyordu. Örneğin Ebû Süfyân’ın eşi Hind’in Mekke’deki saygınlığı ve Müslümanlarla mücadelesindeki aktif rolü ve Hz. Peygamber’in ilk eşi Hz. Hatice’nin Mekke soyluları arasında varlıklı üyesi olarak temayüz etmesi, ekonomik faaliyetlerini

⁶⁸ Harman, “İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda Kadın”, XXIV/83.

⁶⁹ Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 118.

sürdürmesi kadının ekonomik bağımsızlığına emsal teşkil etmektedir.⁷⁰

Eski Türklerde ve Anadolu Tarihinde Kadın Algısı

Eski Türkler’de aile yapısı ataerkil olmakla birlikte çağdaşı kavimlere kıyasla kadınların konumu daha iyiydi. Çok eşlilik uygulamada olsa da tek eşlilik yaygındı ve kadınlar, eşlerini seçme hakkına sahipti.⁷¹ Tek eşlilik esas olmakla birlikte idari yetkiye sahip ailelerde çok eşlilik görülmekteydi. Ancak ilk eşten sonraki kadınlar hiçbir zaman “*kâtun*” konumuna sahip olamazlardı ve bu kadınlardan doğan çocuklar yönetime getirilmezdi. Kâtun, hakanın yanında devlet işlerine katılır, hakanın savaşta bulunması ya da yokluğu hâlinde onun adına yetki kullanan kişi olarak kabul edilirdi. Miras meselesinde miras genellikle babadan oğula kalır, erkek çocuğun bulunmadığı durumlarda miras kız çocuğuna intikal ederdi. Evlilik esnasında erkek tarafı kız tarafına “kaling” adında para veya mal verirdi. Boşanma söz konusu olduğunda kusur erkekteyse kaling kadına bırakılırdı. Şayet suç kadındaysa kaling erkeğe iade edilirdi.⁷²

Eski Türklerde kadının toplumsal konumunu, dönemin destanlarından anlamak mümkündür. Bu destanlarda kadın; savaşan, ideal bir eş ve anne olmasının yanı sıra aklın ve bilgeliğin de sembolüydü. Türk destancılık geleneğinde kadınlar, aktif bir şekilde mücadelenin içinde yer almış, erkek kahramanlar gibi cesaret ve yetenek sergilemişlerdir. Destan türünde savaşçı kadın tipleri öne çıkarken, halk hikâyelerinin daha çok pasif ve aşk temalı kadın figürleri görülmektedir. Türk kültür tarihi incelendiğinde, inanç sisteminden yaşam biçimine kadar uzanan süreçte toplumu yönlendiren ve pek çok yönüyle millî değerleri temsil eden çok sayıda kadın kahramanın varlığı dikkati çekmektedir. Kadın, erkeğin yegâne

⁷⁰ Harman, “İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda Kadın”, XXIV/86.

⁷¹ Harman, “İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda Kadın”, XXIV/83-84.

⁷² Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Kadın*, 10.

yoldaşı ve çocuklarının annesi olmak gibi mühim bir vazifenin yanında; ata binen, savaşan, alp tipi erkekle eş değer bir mücadele sergileyen bir konumda tasvir edilmektedir.⁷³

Osmanlı döneminde kadınla ilgili uygulamalar üzerinde Bizans ve İran kültürünün etkisi vardır. Şehirlerden başlayarak ülkenin diğer yerlerinde çarşaf ve peçe kıyafet olarak yaygınlaşmıştır. Evlenme, boşanma ve miras gibi konularda İslam hukuku esas alınmıştır. Kocasından kötü muamele gören kadınlar, sadrazama başvurma hakkına sahipti. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar tarımsal üretim süreçlerine katılarak aile ekonomisine katkıda bulunurken, şehirli kadınlar ise büyük ölçüde iktisadi faaliyetlerin dışında kalmış ve daha kapalı bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir.⁷⁴

Osmanlı toplumunda kadının eğitimi incelendiğinde, özellikle ulema ve ilmiye sınıfına mensup ailelerin kızlarının eğitim imkanına sahip oldukları görülmektedir. Veziriazam ve sancakbeyi kızları ümmi olsa da diğer aristokrat ailelerin kızları ilimle ve sanatla ilgilenmişlerdir. II. Mehmed'in eşi çağının tanınmış şairlerinden biri olan Zeynep Hanım, tahsil gören kadınlar arasında yer almaktadır. Zeynep Hanım aynı zamanda Kastamonulu Kadı'nın kızıdır. Hürrem Sultan ve şair Bâkî'nin karısı Tûti Hanım da dönemin kadın şairlerindedir. 19. Yüzyıl şairlerinden cesur latifeleriyle bilinen Leyla Hanım (Saz) Molla Efendi'nin kızıdır.⁷⁵

Müslüman Osmanlı ailesinde, yaygın kanaatin aksine çok eşlilik yaygın değildir. Toplumda çok eşlilik hoş karşılanmamakla birlikte gayrikanunî değildir. Özellikle kentsel yerlerde eşler arası sosyal eşitsizlik olduğu durumlarda servetin çekiciliğiyle mümkündü. Buna karşın gelir ve toplumsal konumları eşit olan eşlerin kurmuş olduğu yuvada ikinci eş yaygın olarak kabul görülmemiştir. Neredeyse tüm

⁷³ M. Emin Bars, "Ak Kağan Destanında Kadın Tipi", *Uluslararası TEKE (Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim) Dergisi* 3/3 (2014), 110.

⁷⁴ Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Kadın*, 12.

⁷⁵ İlber Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), 71.

ailelerde “gül üstüne gül koklamak” olarak nitelendirilen çok eşlilik, kabul edilebilir bir durum olarak değerlendirilmemiştir. Ekonomik açıdan daha düşük gelirli halk kesimlerinde ise, bu uygulamanın hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır.⁷⁶ Dönemin ahlak yazarı Kınalızâde Ali Çelebi'nin ünlü eseri *Ahlâk-ı Alâî*'nin ikinci bölümünde aile ahlakından söz ederken çok eşliliği ekonomik açıdan yıkıcı bir uygulama olarak değerlendirmiştir. Çelebi, akli başında olan bir erkeğin cariye yerine hür kadınla evlenmesini tavsiye etmiş ve bir erkeğin iki eve bakmasını uygun görmemiştir. Ayrıca, evin düzeninin sağlanmasında kadınlar arasında tartışma, kıskançlık ve düşmanlık gibi olumsuz durumlara yol açabileceği düşünülmektedir.⁷⁷ Bunun yanı sıra, söz konusu eser, Osmanlı medeniyetinin zihniyetini yansıtmakta olup, Osmanlı aile yapısında çok eşliliğin yaygın bir temel oluşturmadığını göstermektedir.⁷⁸

Salamon, Osmanlı döneminde gerçekleştirdiği seyahati sırasında, Türklerin çok eşlilik uygulamasına ilişkin gözlemlerini şu şekilde aktarmaktadır:

Türklerde boşanma ile ilgili anlatılanlara göre, erkek çok basit bir sebepten karısından boşanma ve başka bir kadınla veya birkaç kadınla birden fazla evlenme hakkına sahiptir. Sanırım çok eski zamanlarda Yahudilerde, İraniilerde ve Araplarda da böyle bir gelenek vardı ve Türkler bugüne kıyasla daha çok yabani, kaba ve hayvansı, hatta savaşmaya daha hevesli olduklarından, Yahudi, İran ve Arap yasalarını olduğu gibi kabul etmişlerdi. Fakat yıllardan beri Türklerin haşin olan yapılarında bir yumuşama olmuş ve ev düzenine daha çok özen göstermeye başlamışlardır. Böyle olmasının sebebi, kendi deneyim ve tecrübeleri dışında Hıristiyanların ve Yahudilerin aile yaşamlarını tanıdıkça bazı sonuçlara varmış olmalarıdır. Besbelli çok sık eş değiştirmenin veya birkaç kadınla birden fazla evli olmanın aile yaşamına getirdiği düzensizliğin ve huzursuzluğun bilincine varmışlar, zamanla daha ölçülü davranmayı tercih etmişler ve bir tek kadınla evliliği devam ettirmenin çok daha kolay ve rahat olduğuna karar kılmışlar. Nasıl olsa bir adamın evlendikten kısa bir süre sonra da boşanması ve bir başka kadınla evlenmesi öyle gürültüsüz, patırtısız, sıkıntısız olmaz, üstüne yeni aldığı kadın muhtemelen bir öncekinden daha kötü de çıkabilir. Bu sebeple artık

⁷⁶ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, 107.

⁷⁷ Kınalızâde Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâî* (Ankara: Fecr Yayınları, 2016), 318-319.

⁷⁸ Ortaylı, *Osmanlı Toplumunda Aile*, 108.

boşanmalara ve çok kadınlı evliliklere sık rastlanmıyor. Şayet bir adam karısını boşarsa, kadın tüm elbiselerini, mücevherlerini, değerli eşyalarını alıp gider. Erkek ise bütün bunlar için kaynatasına boşuna para ödemiş olur. Boşanan çift, evlilik esnasında çocuk sahibi olmuşsa, oğlan çocuklar babaya bırakılır, kızlar ise anaya verilir. Kadı denen yargıç, boşanma hususunda karar vermeye yetkili kişidir.⁷⁹

Salamon'un anılarından anlaşılmaktadır ki, Türkler arasında çok eşlilik uygulanmakla birlikte, çok eşliliğin yol açtığı sorunlar nedeniyle daha çok tek eşlilik tercih edilmiştir.

Tanzimat döneminde açılan okullarla birlikte kadın, ilk kez yükseköğrenim görme imkânına sahip olmuştur.⁸⁰ Meşrutiyet dönemi ise, Tanzimat döneminde atılmış olan tohumların filizlenip meyve verdiği bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde, Tanzimat'ın kadına tanımış olduğu haklar daha da geliştirilmiş ve bu durum Türk kadınının çalışma hayatına katılımını etkilemiştir. Ayrıca bu gelişmelerde hızla artan kadın dernekleri ve basının önemli katkıları olmuştur.⁸¹

Eğitim ve öğretim alanında yenilikler yapılmakla birlikte XIX. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nin Rusya ile XX. Yüzyılın başlarında ise Yunanistan, Balkan devletleri ve İtilâf devletleriyle art arda girdiği savaşlar, kadınların sosyal ve ekonomik alandaki gelişimini hızlandırmıştır. Bu süreç beraberinde hukuki alanda da çeşitli değişimler getirmiştir. Bahsi geçen savaşlar, kadınların önceki dönemlere göre daha çok sosyal etkinliğe katılmalarını sağlamıştır. Mâlul ve Hasta Askerlere Yardım Cem'iyet-i İmdâdiyye, Hilâliahmer Kadınlar Cemiyeti, Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi, Osmanlı Müdâfaa-i Hukûk-i Nisvân Cemiyeti gibi pek çok cemiyetler kadınlar aracılığıyla kurulmuş ve faaliyetleri kadınlar tarafından desteklenmiştir. Diğer bir açıdan değerlendirildiğinde, savaşa giden erkeklerin fabrika ve imalathanelerde bıraktıkları boşluklar kadınlar

⁷⁹ Schweiggen Salamon, *Sultanlar Kentine Yolculuk*, çev. S. Türkis Noyan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004), 209-210.

⁸⁰ Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Kadın*, 146.

⁸¹ Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Kadın*, 178.

tarafından doldurulmuştur. Tüm bu gelişmeler, kadınların sosyal ve ekonomik alanlara etkin biçimde katılımını hızlandırmıştır.⁸²

Şehirlerde görev yapan memur kadınların kadın hakları konusunda belirli bir farkındalığa sahip oldukları ileri sürülmekle birlikte, taşrada yaşayan kadınlar için aynı durumun geçerli olduğunu söylemek güçtür. Erkeklerin askere alınmasıyla birlikte kadınlar, geçimlerini sağlamak için düşük ücretlerle de olsa çalışma hayatına katılmak zorunda kalmışlardır. Emine Semiye gibi İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olan sınırlı sayıdaki kadın, siyasal hayatta yer alsa da kadınların siyasette etkin bir şekilde yer aldığı söylenemez. Eğitim ve kültür düzeyleri yüksek olan kadınlar zamanla siyasi haklarını talep etmeye başlamışlardır. Aile hukuku alanında kadının lehine önemli yenilikler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda kadın, nikâh sırasında eşinin ikinci bir evlilik yapmaması yönünde şart koyabilmekte, bu şartın ihlali durumunda ise boşanma hakkı elde etmekteydi.⁸³

Özetle, Türk kadınının Orta Asya'da geniş siyasal haklara sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra bilhassa Osmanlı Devleti ve Tanzimat Dönemine kadar olan süreçte, kadının toplumsal konumu arka planda kalmıştır. Tanzimat Dönemi'nde başlayan Meşrutiyet Dönemi'nde hız kazanan kadın hareketleri sayesinde Osmanlı Devleti, kadın hakları hususunda mücadele etmiştir. Bu mücadele de özellikle kadın derneklerinin etkisi belirgin olmuştur. Başlangıçta eğitim ve sosyal hayatla ilgili olan bu hak ve talepler, zamanla siyasi hakların gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. Osmanlı döneminde başlayan kadın hareketleri, Cumhuriyet döneminde somut sonuçlarını vermiştir. Bu dönemde kadınlar, 1930 yılında yerel seçimlerdeki seçme ve seçilme hakkını kazanmış, 5 Aralık 1934 tarihinde ise milletvekilini seçme ve aynı zamanda milletvekili olabilme hakkını kazanmışlardır. Demokrasi ve eşitliği sağlama hususunda kadınların siyasete katılımını mümkün

⁸² Harman, "İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda Kadın", XXIV/93.

⁸³ Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Kadın*, 145-147.

kılan bu haklar, Atatürk'ün aracılığıyla birçok ülkeden önce Türk kadınlarına tanınmıştır.⁸⁴

Din ve Dinlerde Kadın Algısı

İnsanoğlunun, kutsal olarak gördüğü metafizik alanla bağ kurduğu din, tarih boyunca birey ve toplum hayatına önemli ölçüde yön vermiştir.⁸⁵ Din insanlıkla birlikte doğmuş, insanlıkla gelişmiş ve insanoğlunun ondan uzak kalamadığı bir kurum olmuştur. Tarih boyunca din, daima insanlıkla birlikte var olagelmıştır. Tarihin hangi evresine bakılırsa bakılsın, dinsiz bir toplum görmek mümkün değildir. İnsanlık tarihinde öne çıkabilecek başka özellikler bulunsa da dinî inanç insanın en belirgin özelliği olmuştur. İnsan, varoluşundan bu yana insanüstü bağlarının var olduğuna inanmış ve ihtiyaçlarını karşılamak için kendisini aşan bir güce yönelmesi gerektiğini düşünmüştür. Din, tarihin her döneminde olduğu gibi, hayatın her alanında da kendini gösteren bir olgudur.⁸⁶ Ancak dinî hayat, her toplumda veya toplumun tarihsel geçmişinde aynı şekilde yansımamıştır. Bu nedenle dinî olgunun yansımaları, toplumdan topluma ve bireyden bireye farklı şekillerde tezahür etmiştir.⁸⁷

Dinden kaynaklanan bireysel tavırlar, sosyal hayatın tüm alanlarında (ekonomi, siyaset, sanat, ahlak hukuk vb.) kendini göstermektedir. Örneğin, din faizi yasaklamışsa, o toplum ya buna uyan bir tarz geliştirir ya da bu konuda bir çatışmayla karşılaşır. Her iki hususta da din, toplumda belirli bir davranış biçimine yol açar. Benzer şekilde, dinin kadın ve erkeğe biçtiği roller ve statüler bir

⁸⁴ Belkıs Konan, “Türk Kadının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60/1 (2011), 170.

⁸⁵ Ali Köse - Ali Ayten, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2012), 108.

⁸⁶ Tümer Günay, “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1-4 (1986), 46-47.

⁸⁷ Ali Rıza Aydın, *İnkâr Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995), 1.

toplumun toplumsal cinsiyet algısının belirlenmesinde ve insanların buna göre değer yargıları geliştirmesinde etkili olmaktadır.⁸⁸

Dinin en önemli etkilerinden biri, meşrulaştırma işlevine sahip olmasıdır. Din, bireysel düzeyde kişinin davranışını kendi iç âleminde, meşru olarak gösterirken; toplumsal düzeyde ise bireyler arasındaki ilişkiler sonucunda ortaya çıkan davranışları toplum açısından haklı ve geçerli göstermektedir. Siyasi açıdan ise din, iktidarın veya yönetimde bulunanların halk tarafından kabul edilmesini sağlar.⁸⁹ Bu bağlamda, toplumsal rollerin oluşturulduğu kültür içinde kadının kendi benliğinden uzaklaşması ve kişiliğinin oluşumunda dinler, önemli bir role sahiptir.⁹⁰

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi üç büyük din, ataerkil bir sosyokültürel çevrede doğup geliştikleri için birey ve toplum modellerinde erkeksi bir yapılanma gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, üç din arasında da önemli farklılıklar vardır.⁹¹ Toplumdaki kadının rolü, ataerkil zihniyet doğrultusunda şekillendiği için, kutsal metinlerdeki kadınla ilgili meseleler de aynı zihniyetin bakış açısıyla yorumlanmıştır.⁹² Dinî metinler, insanlarla buluştuğu andan itibaren öznelleşir. Bu nedenle, dinî metnin ne ifade ettiği, insanların onu nasıl algıladıkları ve ona ne anlam yüklemek istedikleriyle yakından ilişkilidir.⁹³

⁸⁸ Gürhan, “Toplumsal Cinsiyet ve Din”, 62.

⁸⁹ Ejder Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 80.

⁹⁰ Musa Kaval, “İlahi Dinlerde Kadın’ın Kıymet Problemi”, *Akademik Bakış Dergisi* 55 (2016), 1.

⁹¹ Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, 125.

⁹² Bayraktar Rasim, “Yeni Bakışlar-Kadın ve İslam” (Erişim 25 Ekim 2018).

⁹³ Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, 125.

Yahudilik’de Kadın Algısı

Yahudilikte aile, ataerkil bir yapıya sahiptir. Bu nedenle kadın, evlendiğinde kocasının kabilesine ve klanına geçiş yapar. Hısımlık, kabile ilişkileri ve miras erkeğe göre düzenlendiği için aile ve ailenin devamlılığı konusunda erkek çocuk önemlidir. Yahudi ailesinde koca, karısı üzerinde hâkimiyet sahibidir. Bunun temelinde, Hz. Havva’nın cennette kocası Âdem’e itaat etmediği ve onu yanıltmış olduğuna dair inançtır.⁹⁴ Tevrat’taki bazı ifadeler, kadının evlilik sözünde taraf değil, verilmiş olan sözün konusu olduğunu göstermektedir.⁹⁵ İbranicedeki “*baal*” kelimesi, kocanın yanı sıra mal sahibi anlamına da gelmektedir. Bu kökten türeyen fiil, evlenmek ve malik olmak anlamı taşır. Bu durum, kocanın karısı üzerindeki hâkimiyetinin, bir mal sahibinin malı üzerindeki hâkimiyetine benzemektedir. Ayrıca On Emir’de kadın, ev, köle, cariyeye, eşek ve öküzle birlikte kocanın malı olarak sayılmıştır.⁹⁶ Bu anlayış doğrultusunda kadının miras hakkı yoktur ancak kendisine verilen hediyelerin sahibi olmakla birlikte kocasının sahip olduğu cariyeye ve kölelerin efendisi olarak sayılmaktaydı.⁹⁷

Tevrat’ta Yahudi kadınla ilgili dikkat çeken açıklamalardan biri de Musa’nın “*On Emri*” arasında “*tecavüz etmeyeceksin*” hükmünün bulunmamasıdır. Musa’ya Sina Dağı’nda indirilen on emir arasında komşunun karısına göz dikmemeyi, zina etmeyi yasaklayan emirler olmasına rağmen erkeğin kadına tecavüz etmesini yasaklayan bir emir yer almamaktadır. Tecavüze uğrayan kadın, erkekle aynı eş değer suçlulukta görülmüş ve her ikisi de taşlanarak öldürülmektedir. Şayet erkek bakire bir kadına kent sınırları içinde tecavüz etmişse, kızda erkekle aynı suça tabi tutulur ve “*Kadın Bağırıyordu duyulurdu*” anlayışıyla taşlanarak öldürülürdü. Olay kent sınırlarının dışında gerçekleşmişse erkek kızın babasına belli bir miktarda para ödeyerek

⁹⁴ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit* (İstanbul: Kitap-ı Mukaddes Şirketi, 1997), 3:16.

⁹⁵ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, 3:16.

⁹⁶ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, 20:27.

⁹⁷ Çimen, *Türk Tôresinde Kadın ve Aile*, 66.

kızla evlenme mecburiyetinde bırakılırdı. Erkek, önceden belirlenen meblağı ödediği takdirde kadını istediği zaman boşayabilirdi. Pratikte tek eşlilik esas olsa da Eski Ahit ve sözlü geleneğin toplandığı Mişna’da poligami evlilik örnekleri mevcuttur. On iki yaşın altındaki kız çocukların malı ve buldukları şeyler babalarına aitti. Kız çocuğu tecavüze uğrandığında babaya tazminat ödenirdi. Mezopotamya’da olduğu gibi Yahudilikte ’de kız çocuk babası için ekonomik bir değer taşımaktaydı. İsraili kadınlar ise, mülk edinme, mirastan pay alma hakkına sahiptir ancak erkek evladın önceliği esastır.⁹⁸

Hristiyanlık’da Kadın Algısı

Hristiyanlık, başlangıçta eşitlikçi bir anlayışla ortaya çıkmış olsa da zamanla doğduğu Yahudiliğin ataerkil anlayışından etkilenmiştir. Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da Havva’nın Âdem’in kaburga kemiğinden yaratılması ve “*ilk günah*” dan sorumlu tutulması öyküleri kutsal dogma olarak görülmüştür. İlk Mezopotamya’da mevcut olan bu ataerkil düşünce, öncesinde Yahudiliği sonrasında Hristiyanlığı etkilemiştir. Hristiyanlık, bu düşüncelerden bazılarını bünyesinde barındırırken, bazılarını yok saymış ve kabul etmemiştir. İsa’nın zina konusundaki yaklaşımı Yahudilikten farklıdır. Matta’ya göre “*Zina etmeyeceksin, denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Bir kadına şehvetle bakan her adam zaten yüreğinde onunla zina etmiştir.*”⁹⁹ Hristiyanlıkta zina sorumluluğu yalnızca kadına yüklenmemiş, erkek de bu konuda sorumlu tutulmuştur. Zira Yahudilikte kadın “*baştan çıkarıcı*” olarak görülmüştür.¹⁰⁰

Hristiyanlıkta İsa’nın boşanmayla ilgili tutumu, Yahudiliğe göre farklıdır. Yahudilikte erkeğin evlilikte hem poligami uygulamasına

⁹⁸ Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* (İstanbul: Metis Yayınları, 2016), 94-95.

⁹⁹ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, Matta, 5:27-29.

¹⁰⁰ Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, 101-102.

hem de boşama özgürlüğüne sahip olması doğal karşılanmıştır.¹⁰¹ İncil’de Ferisiler, Hz. İsa’yı sınamak amacıyla erkeğin istediği zaman herhangi bir sebeple eşini boşayıp boşayamayacağını sorduklarında Hz. İsa’nın cevabı şöyle olmuştur: “*Ve ben size derim: Kim zinadan ötürü olmayıp karısını boşar ve başkası ile evlenirse, zina eder; boşanmış olanla da evlenen zina eder; Şakirtler İsa’ya dediler; Eğer erkeğin, karısı ile hali böyle ise, evlenmek iyi değil*”,¹⁰² diye serzenişte bulunmuştur. Kadınla ilgili bir diğer pasaj ise şöyledir: “*Fakat kadının öğretmesine ve erkeğe öğretmesine izin vermem, ancak sükutta olsun. Çünkü önce Âdem, sonra Havva yaratıldı ve Âdem aldanmadı, fakat kadın aldanarak suça düştü; fakat iman ve takdiste vakar ile durulursa, çocuk doğurması ile kurtulacaktır.*”¹⁰³

Pavlus’un kadına biçmiş olduğu role göre kadın, erkeğe üstün gelmeyecek ve öğretme ya da bilgi aktarma konusunda iddiada bulunmayacaktır. Kadın, evlenip çocuk doğuracak ve kadının çekmiş olduğu bu eziyet, Havva’nın günahının kefareti olacaktır.¹⁰⁴ Pavlus’un kadınlarla ilgili diğer söylemleri de aynı doğrultudadır:

“Mukaddeslerin bütün kiliselerinde olduğu gibi, kiliselerde kadınlar sükût etsinler; çünkü onlara söylemek için izin yoktur, ancak şeriatın de dediği gibi, tabi olsunlar. Ve eğer bir şey öğrenmek isterlerse, evde kendi kocalarına sorsunlar; çünkü kadına kilisede söylemek ayıptır.”¹⁰⁵

“Ey kadınlar, kendi kocalarınıza Rabbe tabi olur gibi tabi olun. Çünkü beden kurtarıcısı Mesih kilisenin başı olduğu gibi, erkekte de kadının başıdır. Fakat kilise Mesih’e tabi olduğu gibi, kadınlarda böylece her şeyde kocalarına tabi olsunlar.”¹⁰⁶

Yukarıda aktarılan pasajdan anlaşılacağı üzere, Hristiyanlıkta kadın algısı Yahudilikteki kadar katı ve ataerkil bir tutum sergilemese

¹⁰¹ Berktaç, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, 102.

¹⁰² *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, Matta, 9:10.

¹⁰³ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, Timotheos’a Birinci Mektup, 2: 12-15.

¹⁰⁴ Berktaç, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, 102-103.

¹⁰⁵ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, Korinthoslulara Birinci Mektup, 14:34-35.

¹⁰⁶ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, Efesoslulara Mektup, 5:22-24.

de Pavlus'un söylemlerinde Yahudi kültürünün etkilerine dair izler taşıdığı söylenebilir.

İslâm'da Kadın Algısı

Toplumsal cinsiyet meselesi, günümüz İslâm dünyasında ve Türkiye'deki kadın tartışmaları bağlamında, büyük ölçüde modern döneme özgü bir konudur. İslâm dünyasının klasik dönemlerinde kadın, bugünkü anlamıyla sorun olarak algılanmamıştır. Ancak bu durum İslâm tarihi boyunca kadının sorun edilmediği anlamına gelmemelidir. İslâm'ın ilk dönemlerinde kadının erkekle rekabet etme gibi bir iddiası bulunmadığından, bu mesele toplumsal yapı içinde kayda değer bir sorun olarak görülmemiş ve İslâm'ın yumuşak karnı olarak algılanmamıştır. Geçmiş ile günümüz arasındaki bu algı farkının temelinde, İslâm dünyasının diğer toplum ve kültürlerle kurduğu ilişkiler belirleyici olmuştur. Osmanlı Devleti'nin üç kıtada etkin olduğu dönemlerde Müslüman bireyler ve kadınlar özgüvene sahipken, 19. yüzyıldan itibaren Batı karşısında yaşanan çok yönlü mağlubiyetler ve bunun oluşturduğu sosyopsikolojik travmalar, kadın meselesinin günümüzdeki önemini anlamada önemli bir etkidir. Bir diğer ifadeyle, İslâm dünyası siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda yeniden güç kazandığı takdirde, Müslüman bireylerin bu güçlenmeye paralel olarak özgüven kazanacağı ve günümüzde problem olarak görülen meselelere daha farklı bir perspektiften yaklaşılacağı düşünülmektedir.¹⁰⁷

İslâm'daki kadın meselesi, Hz. Peygamber dönemi ile peygamberlik sonrası dönem karşılaştırılarak incelenmelidir. Hz. Peygamber dönemindeki toplumsal yapıda kadının konumu, sonraki gelenekselci ekol tarafından benimsenen yaklaşımlardan belirgin biçimde farklıdır. Zira Hz. Peygamber dönemindeki toplum, bizzat Peygamber tarafından yetiştirilip eğitilmiş; bu dönemde kadın, erkekle

¹⁰⁷ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), 185-186.

yan yana durarak sosyal hayatın içinde aktif bir biçimde yer almıştır. Kadınlar bahçede, savaşta, mescitte ve çalışma hayatında erkeklerle birlikte bulunmuş, tüccarlık, zabıtalık, danışmanlık ve dokumacılık gibi çeşitli meslekleri icra etmişlerdir. Örneğin Hz. Peygamberin vefatından sonra kızı Hz. Fâtıma, eşi Hz. Ali'nin adına Ensâr meclislerini dolaşarak destek istemiştir. Hz. Aişe'nin Cemel vak'âsına kadar yürütmüş olduğu faaliyetler incelendiğinde, bu durum daha iyi anlaşılacaktır. Bu döneme ilişkin veriler, Hz. Peygamber'in gelişen ve güçlenen bir İslâm topluluğu hedeflediğini göstermektedir. Nitekim Hz. Peygamber, kadını meslek hayatından, eğitimden ve çarşı-pazar gibi kamusal alanlardan uzaklaştırmamıştır.¹⁰⁸

İslâm'da kadın algısını en iyi Abdullah b. Ömer şu sözleriyle ifade etmektedir: “*Biz Hz. Peygamber zamanında hakkımızda vahiy iner de azarlanırsınız korkusuyla kadınlarımıza karşı kötü söz söyleyemez ve istediğimiz gibi davranamazdık. Ne zaman ki, Hz. Peygamber vefat etti, işte o zaman ağır konuşmaya ve rahatça dilediğimizi yapmaya başladık*”.¹⁰⁹

İslâm'daki kadınla ilgili olumsuz rivayetler, dini bir kılıfa büründürülerek kız çocuklarına yönelik günlük yaklaşımları belirleyen önerilerden, kadının eğitimi ve sosyal statüsü gibi kritik meseleler ve hükümler hakkında geniş bir yelpaze sunmaktadır. Bu rivayetlerde kadın tipi; fikri, ideali ve ilmi birikimi yetersiz, hayatı yönlendirmesine izin verilmeyen, kendisine danışılmayan,¹¹⁰ uğursuz,¹¹¹ fitneye sebep olabileceği düşünülen erkeğin ibadetine engel teşkil eden ve güvenilmez olarak tasvir edilmektedir. Bu nedenle

¹⁰⁸ Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 22.

¹⁰⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (v.256/869) Buhâri, *el-Câmiu's-Sahîh* (Beyrut, ts.), I-VIII/Nikâh, 80.

¹¹⁰ Ebul'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmân (v.902/1497) Sehâvi, *el-Mekâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin Mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehirâ ale'l-Elsine*, thk. Muhammed Osman el-Haşî (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985), 400, h. no:585.

¹¹¹ Buhâri, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII/ Cihâd, 47.

yaşam alanı ev ile, el becerileri yün eğirmekle sınırlı tutulmuş özellikle eğitim ve öğretimden uzak tutulması¹¹² gerektiğine inanılmıştır.¹¹³

Günümüzde modernizme tepki olarak geleneksel yaklaşımı savunan ve kadının sosyal hayatın içinde çok fazla yer edinmemesi gerektiğini ileri süren görüşlerde de mevcuttur. Bu yaklaşımı benimseyenlere göre, kadının asıl yerinin ev olduğu; çalışan kadınların ise modernizmin etkisiyle annelik rollerinden uzaklaştırıldığı ve bunun sonucunda aile yapısının zarar gördüğüne inanılmaktadır. Ayrıca çalışma hayatının, başörtülü kadının tesettür anlayışında esneklik ve tavizlere yol açtığı düşünülmektedir.¹¹⁴

Müslüman toplumların Batı medeniyetiyle karşılaşması sonucunda kadının çalışması sorun haline gelmiştir. Klasik fıkıh kaynaklarında çalışıp aileyi geçindirme sorumluluğu erkeğe yüklenmiştir. Bu düzenleme, kadının çocuk bakımı ve eğitimi gibi sorumlulukları daha sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmesini amaçlamaktadır. Bununla birlikte, kadını iktisadi hayattan uzaklaştıracak herhangi bir yasak veya söylem de bulunmamaktadır. O dönemin İslâm toplumlarının büyük çoğunluğu tarım toplumu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Tarım toplumlarında iktisadi hayat hem erkeğin hem kadının iş gücüne dayanmaktadır. Bu nedenle kadının çalışmasına yönelik bir yasak getirilmesi düşünülemezdi.¹¹⁵

Gannuşi bu konu hakkında şunları söylemektedir:

“Bu sorun çağımız Müslümanları tarafından problem haline gelmiştir. Örneğin, kadın bağ bahçe, tarla ve ev işleri gibi zor koşullarda (ücretsiz) çalışmasına herhangi bir yasaklama yoktur. Ne zaman kadın, sanayi, eğitim ve yönetim gibi toplumsal alanlarla ilgili işlerde (ücretli) çalıştığında buna karşı çıkmaktadır. İslam’ın metinleri kadının hangi alanlarda çalışacağına

¹¹² Muhammed b. (v. 1250/1834) Şevkâni, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, thk. Rıdvân Câmî’ Rıdvân (Riyad, 1410), 164-165, h. no:27.

¹¹³ Huriye Martı, “Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3 (2009), 105-106.

¹¹⁴ Bkz. Nurettin Yıldız, *Mücahide Kadın* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2018), 44-45.

¹¹⁵ Raşid Gannuşi, *Kur’an ve Yaşam Arasında Kadın*, ed. Muhammed Coşkun (İstanbul: Mana Yayınları, 2011), 92.

dair bir belirleme yapmamıştır. Bu yasaklayan zihniyet, kırsal toplumun düşüncesidir. Kırsal geleneksel toplum zihniyeti, başka bir toplumda da yaşanabileceğini düşünmemektedir. Yoksa bir kadının ailesinin geçimini sağlamak ve topluma yararlı olabilmek amacıyla İslam'ın kılık kıyafetine uygun bir şekilde çalışmasının ne mahzuru olabilir? Veya bunun kime ne gibi zararı olabilir? Değişen yaşam koşullarına paralel olarak aile geçimi zorlaşmıştır. Erkeklerin aileyi geçindirme hususunda yetersiz kaldığı durumda kadının çalışmasının ne gibi mahzuru olabilir? İş konusunda eski ve yeni yaşam koşullarında değişen tek şey üretimdir. Ayrıca lüksün bile ihtiyaç olduğu günümüz toplumunda erkek, evlilik masrafları ve aile geçimini sağlamada zorluk çekmektedir. Bunun sonucunda doğal olarak çalışan bayan tercih etmektedirler. Bu yaşam koşullarında Müslüman kızları çalıştırmayıp, soyutlamaya çalışmak doğru bir davranış değildir. Biz burada kadının çalışmasında bir mahzur görmemekle birlikte çocuğunu asla ihmal etmemesi gerektiğini düşünmekteyiz.”¹¹⁶

Geleneksel toplumdaki modern topluma dönüştükçe toplumdaki cinsiyetle ilgili rollerde de değişimler görülmektedir. Ancak geleneksel dönemde kadının tümüyle ezilip modern dönemde ise onu kuşatan zincirlerden kurtularak özgürleştiğini söylemek pek de doğru değildir. Tarih boyunca, farklı veya aynı dini ve sosyokültürel yapılarda, kadın imgesi ve uygulamaları birbirinden oldukça farklılık göstermektedir. Ayrıca, kadının ikinci sınıf muamele görmesi, nesnelleştirilmesi ve dışlanması gibi olumsuzluklar modern dünyada da sürmektedir.¹¹⁷

Kadınla ilgili olumsuz ve tartışmalı bir diğer rivayet, kadınların yaratılıştan getirmiş oldukları özellikler açısından “*akıl ve din yönünden eksik oldukları*” inancıdır. İlgili rivayette cehennemliklerin çoğunun kadınlardan oluştuğu belirtilmekte ve kadınların çokça sadaka vermeleri tavsiye edilmektedir. Rivayete göre, bu durumun nedeni, kadınların lanet okuması, kocalarına karşı nankörlük etmeleridir. Kadınların akıl eksikliğinin nedeni sorulduğunda Hz. Peygamber, akıllarının eksik olduğunu ve bunu erkeğin bir, kadının iki şahit olmasına bağlamıştır. Dinin eksikliğini ise, âdet döneminde

¹¹⁶ Gannuşi, *Kur'an ve Yaşam Arasında Kadın*, 92-93.

¹¹⁷ Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, 90.

kadınların namaz kılamamaları ve oruç tutamamaları ile açıklamıştır.¹¹⁸ Okuyan, bu rivayeti şöyle eleştirmektedir:

“Kadının akli ve dini ile ilgili rivayet Allah’ın adaletine ve Kur’ân’a terstir. Öyleyse dini bu şekilde yaşayıp, sadaka vermeden ölen kadınların durumu ne olacaktır? Ya da bu durum, elinde olmadan doğuştan getirilen bir şeyse, tıpkı zihinsel engellinin eksikliğinin telafisi için sadaka vermesine benzer. Şayet kadınlar çokça lanet okuması sonucunda cehennemlikse, lanet okuyan erkeklerin durumu ne olacaktır, diye akla soru gelmez mi? Ayrıca Allah kadını hayız görüp, çocuk doğuracak şekilde yaratmış sonrasında bu eksikliğini telafi ederek cehennemden kurtulmasının önlenmesi çelişkili değil midir?”¹¹⁹

Literatürde, konuyla ilgili rivayetlerin saihlik hususunda sıkıntılı olduğunu iddia eden çalışmalarda mevcuttur.¹²⁰ Güler¹²¹ kadının aklının eksik oluşuyla ilgili rivayetin saih olduğunu vurgulamış ve bu rivayeti şu şekilde yorumlamıştır:

“Kadınların akıllarının eksik olması ifadesi mecazi bir ifade olup zekayla ilgili bir durum veya erkeklerden aşağıda olmasıyla ilgili bir durum değildir. Nitekim erkeklerden daha zeki olan kadınlar vardır. Burada kastedilen asıl anlam, kadınların hafızasıyla ilgili bir durumdur. Kadınlar, erkeklere göre daha duygusal olduklarından sosyal şartlar, adet öncesi ve sonrası gibi sendromlar kadını psikolojik ve fizyolojik faktörler açısından akıl gücüne daha çok etki etmektedir. Bu durum onların karar alma esnasında daha fevri ve asabi olmalarına sebebiyet vermektedir. Bu yüzden iki kadının şahitliği bir erkeğe denk sayılmıştır.”

Kadının akıl eksikliğiyle ilgili hadisin saih kitaplarda yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, Güler’in yaptığı yorumun daha isabetli olduğu söylenebilir.

¹¹⁸ Buhâri, *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII/Hayd, 6.

¹¹⁹ Mehmet Okuyan, “Kadına Yönelik Şiddete Kur’ân’ın Bakışı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dergisi* 23/23 (2007), 104-105.

¹²⁰ Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, 2221; İbrahim Sarı, *Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011), 61; Caner Taslaman- Feryal Taslaman, *İslam ve Kadın*, thk. İsa Sarı (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2019), 75.

¹²¹ Zekeriyya Güler, “Kadın Akıl ve Din Yönünden Eksik Midir”, *Mehir Dergisi* 2 (1998), 2.

İslâm dininde kadınla ilgili olumsuz yorumlar aslında hastalıklı ruh halinin bilinçdışına yansımaları olarak değerlendirilebilir. Çünkü kadının olmadığı bir toplumda, gerçek anlamda bir uygarlıktan bahsetmek pek mümkün değildir. Hz. Peygamber döneminde kadın herhangi bir yere hapsedilmemiştir. O dönemde kadınlar zabıta görevlerinde bulunmuş ve Mücadele Suresi'nin nüzul sebebi, kadın konusuna en iyi örnek teşkil etmektedir. Kimse din adına bir başkasını yönlendirme hakkına sahip değildir ve hiçbir tarikat veya cemaat, dini temsil hakkını tek başına kullanmamalıdır. Ayrıca geleneğe mahkûm kalarak bunun din olarak kabul edilmesi durumunda, dinin asli işlevleri devre dışı bırakılmış olur.¹²²

İslâm'da kadın problemleri ile ilgili tartışmalarının çıkış noktaları şu başlıklar altında incelenmiştir:

• İslâm'da Çok Eşlilik Meselesi

Hız. Peygamberin peygamberlik öncesi toplumunda çok eşlilik yaygın olmasına rağmen bunun bir sınırı yoktu. Çok evlilikle ilgili ayet, bu uygulamaya sınır getirerek evlilik sayısını dörde indirmiştir. Adaletli davranıldığı takdirde birden fazla evliliğe izin verilmiş ve bu sayı dört ile sınırlandırılmıştır.¹²³ Hz. Peygamberin birden fazla kadınla evlilik yapması ve küçük yaşta Hz. Âişe ile olan evliliği tartışma konusu olmuştur. Hz. Peygamberin yaşamış olduğu dönemde Hz. Âişe ile yapmış olduğu evlilik, döneminde tartışmaya yol açmaması, benzer evliliklerin o dönemde makul karşılandığının bir kanıtıdır. Ayrıca Hz. Âişe'nin yaşıyla ilgili aktarılan rakamların kesin olmaması ve dönemin örfüne göre evlenilecek yaşta olduğunu göstermektedir.¹²⁴

Hız. Peygamber'in hayatı incelenirken, bulunduğu tarihi bağlamdan koparılarak ve hayatının bütününe ihmal edecek

¹²² Hasan Onat, "Teke Tek- İslam ve Yaşam Tarzı Tartışması", ts.

¹²³ Nisa 4/3.

¹²⁴ Adnan Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2008), 122.

parçalayıcı bir yaklaşımın benimsenmesi, kişiyi yanlış sonuçlara götürebilir. Ahlaki ilkeler evrensel olsa da bu ilkelere dayalı kültürel yapılar farklılık gösterebilir. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde çok kadınla evlilik, düşünüldüğü kadar yaygın olmasa da belirli ölçüde uygulanmaktaydı.

Günümüzde Hristiyan ve Yahudilerde çok kadınla evlilik yasaktır ancak eski uygulamada her iki dinde de çok kadınla evlilik mevcuttur. Nitekim Kutsal Kitap'ta birçok peygamberin çok kadınla evlilik yaptığına dair anlatımlar yer almaktadır. Tevrat'ta Hz. Süleyman'ın 700'ü kral kızı, 300'ü cariye, 1000 kadınla evlendiği söylenmektedir.¹²⁵ Söylenenlerin doğruluğunun kanıtı bir yana, bu ifadenin Kutsal Kitap'ta yer alması, Yahudilikte çok evlilik uygulamasının varlığını göstermektedir. Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli hususta ise şudur: Hz. Peygamber evlilik hayatının çoğunu tek eşli olarak geçirmiştir. Bilindiği üzere Hz. Hatice vefat edene kadar bir başkasıyla evlilik yapmamıştır. Daha sonra çocuklarının bakımı için evlendiği Sevde bt. Zem'â'nın yaşı epey ilerlemiştir. Bir süre onunla evli kaldıktan sonra diğer evliliklerini gerçekleştirmiştir.¹²⁶

Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemde Araplar arasında görülen çok kadınla evlilik, genellikle orta yaş ve üzeri olan erkeklerde sıkça görülürdü. Bu tür evliliklerdeki amaç, dul kadınlara sosyal himaye sağlamak ve çok sayıda erkek çocuk sahibi olmak için yapılırdı. Çok eşli evlilikler incelendiğinde, cinselliğin ön planda olmadığı görülmektedir. Zira o dönemde cinsellik ihtiyaçları daha çok cariyelik kurumu üzerinden karşılanmaktaydı. Dolayısıyla çok kadınla evliliğin temel amacı sosyal itibar, sorumluluk ve maddi imkânlarla ilişkilidir. Ayrıca bu uygulama, Arap toplumunun ihtiyaç olarak gördüğü bir gelenek olarak da değerlendirilebilir. Arap toplumunda çok kadınla evlilik yapmak, maddi güç ve liderlik konumunu pekiştirmek için de

¹²⁵ *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, I, Krallar, 11:3.

¹²⁶ Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*, 125-126.

önemli bir araç olarak görülmekteydi. Dolayısıyla evlilik sosyal, ekonomik ve siyasi konumun gerektirdiği bir yükümlülük olarak görülmekteydi. Hz. Peygamber'in hayatının büyük kısmını tek eşli olarak geçirmesi ve çok eşli evliliklerinin Medine döneminde olması bu duruma örnek teşkil etmektedir.¹²⁷ Ayrıca Hz. Peygamber, kızı Hz. Fatıma'nın üstüne kuma getirme girişiminde bulunan Hz. Ali'ye izin vermemiştir. Kur'an, savaş gibi nedenlerle ortaya çıkan erkek kıtlığı, ya da sahipsiz yetim kızların sayısının artması gibi nedenlerden dolayı çok evliliğe izin vermiştir. Ancak Kur'an bu durumu öngörmüştür veya emretmiştir şeklinde yorumlamak doğru değildir.¹²⁸

• Kadının Şahitliği Meselesi

Şahitlik meselesinde iki kadın bir erkeğe denk görülmektedir.¹²⁹ Kur'an'da şahitlikle ilgili olarak, "*Kadınlardan biri unutursa diğeri ona hatırlar*", şeklindedir. Burada "*unutma*" ile kastedilen kelime, Arapçada "*dalâlet*" (ضلالت) kökünden gelir. Dalâlet "*gaflet etmek, hataya düşmek, doğru olan yoldan sapmak*" gibi anlamlara gelir. Ayetin buradaki vurgusu, kadının mertebe olarak erkekten eksik olması değildir. Asıl anlam, kadının psikolojik ve duygusal durumuna dikkat çekmektir ve bir diğer vurgu ise kadının anneliğidir. Kadın, zamanının büyük kısmını ev işleri ve çocukluklarıyla geçirdiği için dış dünyadaki olaylara vakıf olma durumu erkeğe göre daha kısıtlıdır. Ayrıca, bir kişi ne kadar çok olayla karşılaşarsa, o olayları hafızasına kazıma ve vakıf olma durumu da o ölçüde artmaktadır. Olay bu yönden düşünülürse erkeklerin bir olaya vakıf olma ve sık karşılaşma durumu, kadınlara göre daha fazladır. Dolayısıyla Kur'an, bu ihtimale karşı kadını korumak için yanında bir arkadaşını şahit olarak bulundurmasını istemiş olabilir. Bir diğer husus, şahitliğin maddi yaptırımla ilişkili olmasıdır. Örneğin, zina isnadıyla bir kimse

¹²⁷ Demircan, *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*, 125-126.

¹²⁸ Murat Sülün, "Kadın-Erkek İlişkileri Üzerine", *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet I* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012), 205.

¹²⁹ Bakara, 2/282.

aleyhinde yalancı şahitlik yapıldığı ve bu iddia ispatlanamadığı takdirde, seksen sopa cezası vardır.¹³⁰ Bu tür yaptırımlar, özellikle kadınlar açısından ağırdır. Muhtemelen bu zorluk ihtimali dikkate alınarak, kadın şahitlik sürecinde yalnız bırakılmamış ve yanına bir başka kadın şahit istenmiştir.¹³¹

Şahitlikle ilgili mesele aslında cinsiyetle ilgili bir mesele değildir. Burada kastedilen unutmaya ilgili bir durumdur. Şayet unutan kişi erkekse, onun şahitliği de unutmayan kadının şahitliğinin yarısı kadar kabul görmelidir. Buradaki esas mesele, unutmaya ihtimali ya da bir konu ile yakından ilgilenip onu yeterince bilme durumudur. Ayetin indirildiği dönem dikkate alındığında ticari hayat genel olarak erkekler tarafından yürütülmekteydi. Bu nedenle ticaretle ilgili meselelerde erkeklerin tecrübeleri ve işle ilgili meşguliyetleri, kadınlara göre daha ileri bir düzeyde ve güvenilir kabul edilmekteydi.¹³²

Şahitlikle ilgili bir diğer örnek de Hz. Ali'nin öldürülen bir çocuk olayında dört kadının şahitliğini kabul etmiş olmasıdır. Aynı şekilde Hz. Ömer de kendi döneminde boşanmayla ilgili bir meselede kadınların şahitliğini kabul etmiştir.¹³³ Verilen bu örneklerden anlaşılacağı üzere, ayette yer alan hükmün uygulaması zamanın şartlarına ve olayın durumuna göre değişiklik göstermiştir.

• Kadının Dövülmesi Meselesi

Kadın ve erkek arasındaki nüşûzda ilk tedbir karşılıklı şura (danışma) ve uzlaşmadır. Nitekim Kur'an'da "*eğer ikisi (karı koca) aralarında sulh yaparlarsa bunda onlar üzerine bir günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır*", buyurulmaktadır.¹³⁴ Asıl amaç şiddet, zoraki

¹³⁰ Nur, 24/4.

¹³¹ Topaloğlu, *İslam'da Kadın*, 300-301.

¹³² Okuyan, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı", 105.

¹³³ Ebû Muhammed Ali İbn Ahmed İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-âsâr*, thk. Abdulğaffâr Süleyman (Beirut: Dârû'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 12/479-480.

¹³⁴ Nisa, 4/128.

itaat değil, anlaşma ve sulh sağlanmasıdır. Nisa suresinin 4. ayetinde geçen “*darabe*” (ضَرَبَ) fiili, “dövmek” şeklinde çevrilse de Lisan’ul-Arab ve Lexicon gibi kaynaklara göre *darebe*’nin sadece zorlama veya şiddet anlamına gelmediği belirtilmiştir. Mesela bu kelime Kur’an’da “*darabe Allahu meselen/Allah misal olarak verir*” (ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا) ifadesindeki gibi “misal vermek” anlamında kullanılmıştır. Aynı zamanda bu kelime, bir kimseyi uğurlamak veya ondan ayrılmak anlamına da gelmektedir.¹³⁵

Genel olarak “*darabe*” fiili “*dövmek*” anlamına geldiğinden meallerde de yaygın olarak “onları dövün!”¹³⁶ anlamı verilmektedir ve böyle bir anlamda söz konusu olabilir. Müfessirler, bu uygulamayı evliliğin son çaresi olarak yorumlamışlardır. Ancak “*darabe*” fiili aynı zamanda “*birini ya da bir şeyi terk etmek, bırakmak*” anlamı da taşımaktadır. Bu anlamda kullanıldığında genellikle “*an*” (عَنْ) harfi ceriyle birlikte kullanılır. Kur’an’da harf-i cerlerin kullanılmadığı başka ayetler de mevcuttur. Burada bu anlamın tercih edilmesinin sebebi, Hz. Peygamberin eşlerini hiç dövmemiş olması ve erkekleri de eşlerini dövmemeleri hususunda uyarılmış olmasıdır. Rivayetlere göre, Hz. Peygamber, bir dönem hanımlarının sürekli dünyalık şeyler istemesi ve birbirlerini kıskanmaları Hz. Peygamberi üzmüş, bu nedenle hanımlarının odalarından ayrılarak “*meşrebe*” denilen bir çardakta 29 gece yalnız kalmıştır.¹³⁷

Dökmen,¹³⁸ evlilikleri kötü giden çiftlere boşanmadan önce evliliklerine kısa bir mola vermelerini önermiştir. Bu geçici ayrılık süresi, kadın ve erkeğin sakinleşmesine ve evliliklerini artıları ve eksileriyle daha objektif bir biçimde gözden geçirmelerine olanak tanımayı amaçlamaktadır. Ayrıca bazı çiftlerin kısa süreli bir ayrılığın

¹³⁵ Âmine Vedûd-Muhsin, *Kur’an ve Kadın*, çev. Nazife Şişman (İstanbul: İz Yayıncılık, 2005), 118-119.

¹³⁶ Zümer, 39/11-12; Araf, 7/155.

¹³⁷ Hüseyin Peker, *Kur’an Meâli* (Ankara: Gece Kitaplığı, 2015), 80.

¹³⁸ Üstün Dökmen, *Küçük Şeyler 1* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2014), 142.

ardından evliliklerini daha sağlıklı bir biçimde sürdürebildiklerini de ifade etmiştir.

Sahabelerin biyografileri incelendiğinde, kadına karşı aşırı şiddet uygulandığına dair bir örnek bulunmamaktadır. Kur'an'da yasaklanan uygulamalar, örneğin kız çocuklarının öldürülmesinin yasaklanması ve o dönemin diğer toplumsal meseleleri göz önüne alındığında, “darabe” ile ilgili ayetin kadınlara karşı sınırsız ve kontrolsüz şiddeti yasakladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, ayet dayak için bir izin değil, mevcut uygulamalara getirilen bir sınırlamadır.¹³⁹

• Miras Meselesi

Miras hukuku Kur'an'da ayrıntılı bir şekilde bahsedilmektedir.¹⁴⁰ Ölen kişinin çocuğu olsa bile, babasına, annesine ve dedesine mirastan pay verilir. Ayrıca, kişilerin mirastan aldığı pay ile aile içindeki sorumlulukları arasında bir denge bulunmaktadır. Aile bireylerine, kız kardeşlere, annelere bakım, sorumluluk ve geçim yükü; koca, oğul ve oğlun oğlu gibi erkeklere verilmiştir. Erkeklerle, kızlara kıyasla iki kat fazla pay verilmiş ve bununla birlikte erkeklerin aile içindeki görevleri sadece dini ve ahlaki alanla sınırlı kalmamış, hukuki yaptırımlarla da denetlenmiştir. Kadınların erkeklere kıyasla yarı hisse payı almaları, ataerkil bir gelenekte kadına mirastan hiç pay verilmesi uygulamasına kıyasla köklü bir değişimi göstermektedir.¹⁴¹

Günümüz açısından meseleye bakıldığında şehirleşmenin yaygınlaşması, değişen kültür, ekonomik şartlar, çekirdek aile yapısının öne çıkması gibi etkenlerle aile tipleri değişmiştir. Günümüzde erkeklerin İslâm hukukuna göre mirastan pay alması ve geçmişe göre sorumluluklarının azalması, kadınların mağdur olmasına ve serzenişte bulunmalarına neden olabilir. Ahkâmın indirildiği

¹³⁹ Vedûd-Muhsin, *Kur'an ve Kadın*, 119.

¹⁴⁰ Nisa, 4/11.

¹⁴¹ Ali Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme* (İstanbul: KURAMER, 2017), 148-149.

dönemde erkeklerin aile içindeki malî yükümlülük ve sorumlulukları, kültür ve sosyal yapıda belirgindi ve mirastan aldıkları pay fazlaydı. Dolayısıyla mirastaki bu pay, o dönemin sistemi için öngörülen sorumluluk ve yükümlülükle bir anlam, değer taşımaktaydı. Tek taraflı ve çıkarıcı bakış açısıyla mirastan pay almak, sorumluluklardan kaçmak dengeyi bozar ve kul hakkına yol açacağı gibi ahirette de sorumluluk doğurur.¹⁴²

Miras ile ilgili hükümler, emir kipinde olmayıp düzenleyici nitelikte olduğu düşünülürse mirasçılar, karşılıklı rızayla farklı şekilde paylaşımında bulunabilirler. Günümüz aile yapısı, kadının şimdiki konumu, gelir-gider dengesi ve değişen şartlar dikkate alındığında, mirasla ilgili hükümlere yeni yorumlar getirilmesini söylemek mümkündür.¹⁴³

¹⁴² M. Akif Aydın, “Aile Hayatı”, *İlmihal: İslam ve Toplum* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 2/248-249.

¹⁴³ Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*, 149.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin sosyodemografik durumları ile kadın algı düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiş ve bu düzeylerin farklı değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu amaçla, t-testi ve varyans analizi (Anova) kullanılarak elde edilen veriler analiz edilmiştir. Ayrıca, dinî duruma ilişkin sorulara yönelik yapılan Kay-kare testi ile ek analizler gerçekleştirilmiş ve bulgulara göre yorumlar yapılmıştır.

Örneklemin Demografik Özellikleri Dağılımı

Araştırma örneklemini oluşturan İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin cinsiyet, öğrenim gördüğü fakülte, okuduğu sınıf, ailelerin oturduğu yerleşim yeri, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi ve kadınla ilgili herhangi bir STK'ya üyeliği durumları sırasıyla aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	470	63,9
Erkek	265	36,1
Total	735	100

Tablo 1'e bakıldığında örneklemin %63,9'u kadın öğrencilerden, %36,1'i ise, erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Türkiye genelinde ilahiyat fakültelerinde öğrenim gören öğrenciler arasında kadın öğrenciler çoğunluktadır. Bu çalışmada da katılımcıların büyük bir kısmının kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin Okuduğu Fakülteye Göre Dağılımı

Fakülte	N	%
BÜ İlahiyat Fakültesi	305	41,5
OMÜ İlahiyat Fakültesi	430	58,5
Total	735	100

Tablo 2'ye incelendiğinde, örneklemin %58,5'i OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri, %41,5'i BÜ İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin Okuduğu Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	N	%
1. Sınıf	188	25,6
2. Sınıf	183	24,9
3. Sınıf	172	23,4
4. Sınıf	192	26,1
Total	735	100

Tablo 3'e bakıldığında örneklemin %25,6'sı 1. sınıf, %24,9'u 2. sınıf, %23,4'ü 3. sınıf, %26,1'i 4. sınıfta okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan sınıf düzeylerinin katılım oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Ailelerinin Oturdukları Yerleşim Yerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	N	%
İl Merkezi	309	42,0
İlçe Merkezi	216	29,4
Köy-Kasaba	203	27,6
Total	728	99,6

Tablo 4 incelendiğinde, örneklemdaki öğrencilerin %42,0 il merkezi, %29,4'ü ilçe merkez, %27,6'sı köy-kasabada oturdukları görülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğunun il merkezinde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımı

Kardeş Sayısı	N	%
1 Çocuk	11	1,5
2 Çocuk	81	11,0
3 Çocuk	209	28,4
4 Çocuk	183	24,9
5 + Çocuk	248	33,7
Total	732	99,6

Tablo 5'e göre, örnekleme yer alan öğrencilerin kardeş sayıları; bir kardeş %1,5, iki kardeş %11,0, üç kardeş %28,4, dört kardeş %24,9, beş ve üzeri kardeş %33,7 olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısı bakımından çoğunluğun üç, dört ve beş ve üzeri kardeş sayılarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 6. Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Baba Öğrenim Durumu	N	%
Okur-Yazar Değil	33	4,5
Okur-Yazar	40	5,4
İlkokul Mezunu	291	39,6
Ortaokul Mezunu	102	13,9
Lise Mezunu	119	16,2
Ön lisans Mezunu	69	9,4
Lisans Mezunu	62	8,4
Lisansüstü	14	1,9
Total	730	99,9

Tablo 6 incelendiğinde, örnekleme katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi dağılımı şu şekildedir; okur-yazar olmayanlar %4,5, okur-yazar olanlar %5,4, ilkokul mezunları %39,6, ortaokul mezunları %13,6, lise mezunları %16,2, ön lisans mezunları %9,4, lisans mezunları %8,4 ve lisansüstü mezunlar %1,9'dur. Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi bakımından çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 7. Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Anne Öğrenim Durumu	N	%
Okur-Yazar Değil	149	20,4
Okur-Yazar	91	12,4
İlkokul Mezunu	351	48,0
Ortaokul Mezunu	61	8,3
Lise Mezunu	42	5,7
Ön lisans Mezunu	17	2,3
Lisans Mezunu	16	2,2
Lisansüstü	3	.4
Total	732	99,6

Tablo 7 incelendiğinde, örnekleme katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi dağılımı şu şekildedir: okur-yazar olmayanlar %20,4, okur-yazar olanlar %12,4, ilkokul mezunları %48,0, ortaokul mezunları %8,5, lise mezunları %5,7, ön lisans mezunları %2,3, lisans mezunları %2,2 ve lisansüstü mezunlar %0,4'tür. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyi bakımından çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

Aylık Gelir Düzeyi	N	%
0 TL-1999 TL	287	39,0
2000 TL-3000 TL	227	30,9
3001 TL-4000 TL	117	15,9
4001 TL-5000 TL	50	6,8
5001 TL ve üstü	40	5,4
Total	729	99,2

Tablo 8 incelendiğinde, örnekleme katılan öğrencilerin ailelerinin aylık gelir düzeyi dağılımı şu şekildedir: 0–1.999 TL arası %39,0; 2.000–3.000 TL arası %30,9; 3.001–4.000 TL arası %15,9; 4.001–5.000 TL arası %6,8; 5.001 TL ve üzeri %5,4’tür. Öğrencilerin aile gelir düzeyi bakımından çoğunluğun 0–1.999 TL ve 2.000–3.000 TL aralıklarında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin STK Üyeliğine Göre Dağılımı

STK Üyeliği	N	%
Evet	42	5,7
Hayır	691	94,3
Total	735	100

Tablo 9’a göre, örnekleme katılan öğrencilerin %5,7’si kadınla ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye iken, %94,0’ı üye değildir. Araştırmaya katılan öğrencilerin çok az bir kısmının kadınla ilgili STK’lara üye olduğu görülmektedir.

Kadın Algısı Ölçeği Alt Boyutları Dağılımı

Örnekleme uygulanan kadın algısı ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin ortalama puanlar sırasıyla aşağıda verilmiştir. Bazı maddeler ters kodlandığından, puanlar 1,00–1,80: *Tamamen Katılıyorum*; 1,81–

2,60: *Katılıyorum*; 2,61–3,40: *Kısmen Katılıyorum*; 3,41–4,20: *Katılmıyorum*; 4,21–5,00: *Hiç Katılmıyorum* aralıklarında değerlendirilmiştir.

Tablo 10. Kadına ile İlgili Ön Kabuller Alt Boyutuna İlişkin Algı

Alt Boyut Maddeleri	X	S
Kadının yeri, evidir.	2,60	1, 374
Kadınlar tahrik etmezse erkekler taciz etmez.*	3,80	1, 301
Erkekler, kız kardeşlerini gerektiğinde dövebilmelidir.*	4,22	1, 042
Babalar, eşlerini dövebilirler.*	4,39	.908
Babalar, kızlarını dövebilirler.*	4,17	1, 082
Kadın, işsizliğin temel nedenlerinden biridir.*	3,97	1, 215
Kadın hakları ile ilgili çalışmalar, verimsiz bir gayrettir.*	3,57	1, 227

*Bu sorular, ölçek puanı oluştururken ters olarak puanlanmıştır.

“Kadın ile İlgili Ön Kabuller” faktörüne bakıldığında, en düşük aritmetik ortalama “Kadının yeri evidir” ($\bar{X}=2,60$) ifadesinde görülürken, en yüksek aritmetik ortalama “Babalar eşlerini dövebilir” ($\bar{X}=4,39$) ifadesinde görülmüştür. Bu sonuç, öğrencilerin söz konusu ifadeler karşısında tepkisel bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. En düşük oranda katılmadıkları ifade “Kadının yeri evidir”, en yüksek oranda katılmadıkları ifade ise “Babalar eşlerini dövebilir” şeklindedir. Her ne kadar bazı dinî metinlerde kadının dövülebileceğine dair söylemler bulunsa da öğrencilerin bu eyleme doğrudan katılmadıkları belirlenmiştir.

Gülmez’in “Manisa Celal Bayar Üniversitesi Öğrencilerinde Kadın Algısı” konulu çalışmasında¹⁴⁴ öğrencilerin Kadınlıkla İlgili Ön Kabuller faktöründe en düşük aritmetik ortalama “Babalar eşlerini dövebilirler” ($\bar{X}=1,25$) ifadesinde, en yüksek aritmetik ortalama ise “Kadın ile ilgili çalışmalar, verimsiz bir gayrettir” ($\bar{X}=2,66$) ifadesinde görülmüştür.

¹⁴⁴ Nurettin Gülmez, “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”, *Türk Dünyasında Kadın Algısı*, ed. Şayan Ulusan - Shurubu Kayhan (Manisa: MCBÜ Yayınları, 2016), 2/480.

Tablo 11. Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kazanımlarına İlişkin Algı

Alt Boyut Maddeleri	X	S
Türkiye’de kadının eğitimi yeterlidir.	2, 79	1, 232
Türkiye’de kadın, siyasette yeterince yer almaktadır.	3, 11	1, 217
Türkiye’de kadın, Avrupa ülkelerinden daha rahat ve huzurludur.	2, 90	1, 301
Türkiye’de kadın, her türlü hak ve hukuka sahiptir.	3, 22	1, 297
Türkiye’de kadınlar, bütün haklarını bilmektedir.	2, 38	1, 078
Türkiye’de kadın olmak bir ayrıcalıktır.	2, 69	1, 251

Araştırmada öğrencilerin “Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kazanımlarına İlişkin Algıları” ile ilgili en düşük aritmetik ortalama “Türkiye’de kadınlar bütün haklarını bilmektedir” ($\bar{X}=2,38$) ifadesinde, en yüksek aritmetik ortalama ise “Türkiye’de kadın, her türlü hak ve hukuka sahiptir” ($\bar{X}=3,22$) ifadesinde görülmüştür. Bu sonuçlara göre öğrenciler, “Türkiye’de kadınlar bütün haklarını bilmektedir” ifadesine en düşük oranda katılırken, “Türkiye’de kadın, her türlü hak ve hukuka sahiptir” ifadesine yüksek oranda katılmaktadır. Dolayısıyla öğrenciler, kadınların hak ve hukuka sahip olduğunu kabul etmekle birlikte, bu hakları tam olarak bilmediklerini düşünmektedirler.

Gülmez’in¹⁴⁵ araştırmasında, en yüksek aritmetik ortalama “Türkiye’de kadın, siyasette yeterince yer almaktadır” ($\bar{X}=2,52$) ifadesinde görülürken, en düşük aritmetik ortalama “Türkiye’de kadın, Avrupa ülkelerinden daha rahat ve huzurludur” ($\bar{X}=1,94$) ifadesindedir.

¹⁴⁵ Gülmez, “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”, 2/480.

Tablo 12. Toplumsal Yaşamdaki Kayıplarına İlişkin Algı

Alt Boyut Maddeleri	X	S
Türkiye’de kadınlar özgür değildir.*	3, 54	1, 188
Kadına karşı şiddet uygulandığına tanık oldum.	3, 11	1, 404
Türkiye Cumhuriyeti kanunları, kadın hakları konusunda demokratik değildir.*	3, 36	1, 224
Kadınlarla ilgili konularda kurumlar arasında çatışma vardır.	3, 08	1, 081
Kadın hakları kuruluşları, dış odakların kontrolindedir.	2, 83	1, 226
TBMM’deki milletvekili sayısı, cinsiyet açısından, şimdiki durumun tam tersi olursa sorunlar çözülür.	2, 03	1, 024

*Bu sorular, ölçek puanı oluştururken ters olarak puanlanmıştır.

Araştırmada öğrencilerin “Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kayıplarına İlişkin Algıları” ile ilgili en düşük aritmetik ortalama “TBMM’deki milletvekili sayısı, cinsiyet açısından, şimdikin tam tersi olursa sorunlar çözülür” ($\bar{X}=2,03$) ifadesinde görülürken, en yüksek aritmetik ortalama “Türkiye’de kadınlar özgür değildir” ($\bar{X}=3,54$) ifadesinde tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, öğrencilerin TBMM’deki milletvekili sayısının yeterli olduğunu düşündüklerini ve Türkiye’deki kadınların özgür olduğu yönünde yüksek bir katılım sağladıklarını göstermektedir.

Gülmez’in¹⁴⁶ araştırmasında, en yüksek aritmetik ortalama “Kadına karşı şiddet uygulandığına tanık oldum” ($\bar{X}=3,56$) ifadesinde görülürken, en düşük aritmetik ortalama “Türkiye Cumhuriyeti kanunları, kadın hakları konusunda demokratik değildir” ($\bar{X}=2,68$) ifadesindedir.

¹⁴⁶ Gülmez, “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”, 2/481.

Tablo 13. Bana Göre Kadın Konusuna İlişkin Algıları

Alt Boyut Maddeleri	X	S
Türkiye’de kadına karşı taciz ve tecavüz yaygındır	3,86	1,019
Türkiye’de kadına karşı şiddet yaygındır.	3,89	.981
Türkiye’de kadın olmanın zor olduğunu düşünüyorum.	3,06	1,301
Türkiye’de erkek egemen bir toplum yapısı vardır.	3,65	1,116
Türkiye’de kadın hakları konusunda ihlaller olduğuna inanıyorum.	3,42	1,208
Töre cinayetleri, ailelerin kendi hukukunu kendilerinin sağlama çabasıdır.	3,26	1,527

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bana Göre Kadın Konusuna İlişkin Algıları” ile ilgili en düşük aritmetik ortalama “Türkiye’de kadın olmanın zor olduğunu düşünüyorum” ($\bar{X}=3,06$) ifadesinde, en yüksek aritmetik ortalama ise “Türkiye’de kadına karşı şiddet yaygındır” ($\bar{X}=3,86$) ifadesindedir. Bu sonuçlara göre öğrenciler, Türkiye’de kadın olmanın zor olduğu yönündeki ifadeye düşük oranda katılırken, kadına karşı şiddetin yaygın olduğu yönündeki ifadeye yüksek oranda katılım sağlamışlardır.

Gülmez’in¹⁴⁷ araştırmasında en yüksek aritmetik ortalama “Türkiye’de kadına karşı taciz ve tecavüz yaygındır” ($\bar{X}=4,39$) ifadesinde, en düşük aritmetik ortalama ise “Töre cinayetleri, ailelerin kendi hukukunu kendilerinin sağlama çabasıdır” ($\bar{X}=3,13$) ifadesindedir. Benzer şekilde, Kadir Has Üniversitesi’nin 2019 tarihli “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı” araştırmasında, “Türkiye’de kadının yaşadığı en büyük problem nedir?” sorusuna kadınların %64’ü, erkeklerin ise %56’sı birinci sırada şiddeti belirtmiştir. Bu bulgular, çalışma örneklemindeki öğrencilerin şiddete yönelik algılarıyla örtüşmektedir.

¹⁴⁷ *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2019* (Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi, 2019).

Tablo 14. Kadınların Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Çözüm Önerilerine İlişkin Algı

Alt Boyut Maddeleri	X	S
Kadın, her insan gibi din ve inanç özgürlüğüne sahiptir.	4,66	.807
Kadınla ilgili sorunların çözümü için basın ve yayın kuruluşları iyi kullanılmalıdır.	3,96	1,083
Kadınla ilgili sorunların çözümü için kadın erkeğin eğitimi olması gereklidir.	4,24	1,036
Kadınla ilgili sorunların çözümü için zihniyet değişimi gereklidir.	4,16	1,083
Kadınla ilgili sorunların çözümü için anne ve baba eğitimi gereklidir.	4,35	.954
Kadınla ilgili sorunların çözümü için ekonomik özgürlük şarttır.	3,05	1,309
Kadın ile ilgili çalışmalar, konuyla ilgili bilinçlenmeyi sağlar.	3,91	1,066
Mutluluğa giden yolun, kadına saygıdan geçtiği, bütün bireylere öğretilmelidir.	4,34	.985

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Kadınların Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Çözüm Önerileri” faktörüne bakıldığında, en düşük aritmetik ortalama “Kadınla ilgili sorunların çözümü için ekonomik özgürlük şarttır” ($\bar{X}=3,05$) ifadesinde, en yüksek aritmetik ortalama ise “Kadın, her insan gibi din ve inanç özgürlüğüne sahiptir” ($\bar{X}=4,66$) ifadesindedir. Bu sonuçlar, öğrencilerin kadının her insan gibi din ve inanç özgürlüğüne sahip olduğu kabule yüksek oranda katıldıklarını, ancak kadınla ilgili sorunların çözümü için ekonomik özgürlüğün şart olduğu kabule düşük oranda katıldıklarını göstermektedir. Benzer şekilde, Gülmez’in¹⁴⁸ araştırmasında da en yüksek aritmetik ortalama “Kadın, her insan gibi din ve inanç özgürlüğüne sahiptir” ($\bar{X}=4,66$) ifadesinde, en düşük aritmetik ortalama ise “Kadınla ilgili sorunların çözümü için ekonomik özgürlük şarttır” ($\bar{X}=4,09$) ifadesinde görülmüştür.

¹⁴⁸ Gülmez, “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”, 2/481.

Kadın Algısı ve Demografik Özellikler İlişkisi

Araştırmada öncelikle, “Öğrencilerin kadın algı düzeylerinin cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite, sınıf, yerleşim yeri ve kardeş sayılarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu doğrultuda, “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı” ölçeği BÜ ve OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerine uygulanmış ve elde edilen sonuçlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Tablo 15. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre T-testi Analizi

Cinsiyet	N	\bar{X}	SS
Erkek	265	3,41	.297
Kadın	470	3,55	.257

Sd=2/733 t= -6,580, P=.008

Tablo 15’te araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalaması cinsiyete göre incelendiğinde, erkek öğrencilerin ortalaması ($\bar{X}=3,41$), kadın öğrencilerin ortalaması ise ($\bar{X}=3,55$) olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla t-testi uygulanmıştır. Analiz sonucu, $t(2,733)=-6,580$, $p<0,05$ bulunmuş ve öğrencilerin kadın algı düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı farkın olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuç doğrultusunda, araştırmanın hipotezi doğrulanmış ve kadınların lehine bir fark ortaya çıkmıştır.

Gülmez¹⁴⁹ tarafından yapılan araştırmada, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulgulanmış ve kadınların erkeklere göre daha yüksek bir algı düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde

¹⁴⁹ Gülmez, “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”, 2/482.

Öngen ve Aytaç'ın¹⁵⁰ üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada anlamlı bir farklılık görülmüş ve kız öğrencilerin erkeklere göre toplum içinde daha eşitlikçi bir role sahip olduğu, erkek öğrencilerin ise daha geleneksel tutumlar sergiledikleri belirtilmiştir. Seçkin ve Tural'ın¹⁵¹ sınıf öğretmenleri adaylarında toplumsal cinsiyet tutumu üzerine yaptıkları çalışmada anlamlı bir farklılık bulunmuş ve bu sonuç, kızların lehine çıkmıştır.

Çelik ve arkadaşlarının¹⁵² üniversite öğrencilerinin cinsiyet eşitliği tutumlarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre cinsiyet eşitliği ölçeğinden daha yüksek puanlar aldığı ve aralarında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre anlamlı bir farklılık, Kabasakal ve Girli'nin¹⁵³ çalışmalarında bulgulanmıştır. Çalışmada, erkek öğrencilerin daha geleneksel görüşler sergiledikleri gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Baykal'ın¹⁵⁴ yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi düşüncelere sahip olduklarına dair puanlarının yüksek ve olumlu yönde olduğu, erkek öğrencilerin ise daha geleneksel bir tutum sergiledikleri belirlenmiştir.

¹⁵⁰ Burcu Öngen- Serpil Aytaç, “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi”, *Sosyoloji Konferansları* 48/2 (2003), 9.

¹⁵¹ Ayşegül Turan- Fadime Seçgin, “Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları”, *New World Sciences Academy* 6/4 (2011), 2446-2458.

¹⁵² Aslı Sis Çelik vd., “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Eşitliği Tutumlarının Belirlenmesi”, *Florence Nightingale Journal of Nursing* 21/3 (2013), 183.

¹⁵³ Zeynep Kabasakal- Alev Girli, “Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Hakkında Görüşlerinin, Deneyimlerinin Bazı Değişkenler ve Yaşam Doyumu ile İlişkisi (DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Örneği)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/2 (2012), 112-115.

¹⁵⁴ Serçin Baykal, “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ile İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 1/2 (1991), 66-75.

Kurnaz ve Seçgin'in¹⁵⁵ ortaokul öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre yaptıkları çalışmada, deney gruplarında kız öğrencilerin toplumsal cinsiyetle ilgili tutum düzeylerinin hem ön testte hem de son testte erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve aralarında anlamlı bir fark bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, cinsiyet tutum puanlarının kız öğrencilerde yüksek, erkek öğrencilerde düşük çıkmasında etkili olan faktörün, erkeklerin toplumda belirlenen geleneksel erkek rolünü benimsemeleriyle ilişkili olduğuna dikkat çekilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarına yönelik Arıcı'nın¹⁵⁶ yaptığı çalışmada, kız öğrencilerin aldıkları puanların erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda, kızların daha eşitlikçi düşündükleri, erkeklerin ise daha geleneksel bir anlayış sergiledikleri belirtilmiştir. Vefikuluçay ve arkadaşlarının¹⁵⁷ Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerine yönelik toplumsal cinsiyetle ilgili bakış açılarını inceledikleri çalışmada, aileye dair önermelerden yalnızca “Aileden kalan mirastan sadece erkek çocuklarının yararlanma hakkı olmalıdır” maddesinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırmacılar, bu farklılığın, erkeklerin kızlara göre daha geleneksel bir bakış açısına sahip olmalarıyla ilişkilendirmişlerdir. Vefikuluçay ve arkadaşları¹⁵⁸ tarafından yapılan aynı ölçeğin farklı öğrenci örneklemelerine uygulanması sonucunda,

¹⁵⁵ Fadime Seçgin - Şefika Kurnaz, “Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkilerinin Öğrenciler Algı ve Tutumlarına Etkisi”, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 3/5 (2015), 34-35.

¹⁵⁶ Fatma Arıcı, *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 74-75.

¹⁵⁷ Duygu Vefikuluçay vd., “Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Bakış Açıları”, *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 14/2 (2007), 26-38.

¹⁵⁸ Duygu Vefikuluçay Yılmaz vd., “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 6/1 (2009), 775-792.

evlilikle ilgili önerme boyutunda yer alan “Evlilikte erkeğin boyu kadından daha kısa olmamalıdır” maddesi dışında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmuş ve kız öğrencilerin puanları olumlu yönde yüksek olduğu görülmüştür.

Aşılı¹⁵⁹ yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin cinsiyet rollerinin biyolojik yapılarından etkilendiğini ifade etmektedir. Erkek denekler daha maskülen (erkeksi) cinsiyet rolüne sahipken, kız denekler daha feminen (kadınsı) cinsiyet rolüne sahiptir. Bu sonuçlar, deneklerin geleneksel cinsiyet kalıplarına göre yetiştirildiklerini göstermektedir. Kızlar, boyun eğen, merhametli, anlayışlı, duygusal ve cana yakın bir şekilde büyütülürken; erkekler ise kalıpların etkisiyle baskın, idealist, otoriter, katı, kuralcı, mantıklı ve girişken olarak yetiştirilmektedir. Dolayısıyla, bu sonuç, bireylerin toplumsal cinsiyet normlarına dayalı ön kalıp yargılarla büyütüldüğünü göstermektedir.

Tablo 16. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının İlahiyat Fakültesine Göre T-testi Analizi

Fakülte	N	\bar{X}	SS
BÜ İlahiyat Fakültesi	305	3,45	.296
OMÜ İlahiyat Fakültesi	430	3,53	.265

Sd=2/733 t= -3,596, P= .000

Tablo 16’da araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalaması, okudukları fakülteye göre incelendiğinde, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalamasının ($\bar{X}=3,45$), Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ise ortalamasının ($\bar{X}=3,53$) olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısı düzeylerinin okudukları fakülteye göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla t-testi uygulanmıştır. Analiz

¹⁵⁹ Gülseren Aşılı, *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerini ve Ego (Ben) Durumları Arasındaki İlişki* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001), 80.

sonucuna göre, $t(2,733) = -3,596$, $p < 0,05$ öğrencilerin kadın algı düzeyleri ile okudukları fakülte arasında anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, araştırmanın hipotezi doğrulanmış ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kadın algı düzeyinin, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerine kıyasla olumlu yönde daha yüksek olduğu görülmüştür.

Gülmez'in¹⁶⁰ yaptığı çalışmada, öğrencilerin kadın algı düzeyleri, okudukları fakültele göre anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu fakülteler, Fen Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Salihli Meslek Yüksekokulu ve Salihli Yabancı Diller Yüksekokulu'dur. Bu okullar arasında, kadın algısı düzeyi en yüksek ve en duyarlı birim olarak Yabancı Diller Yüksekokulu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin cinsiyet puanı okudukları liseye göre de değişiklik göstermektedir. Çelik ve arkadaşlarının¹⁶¹ üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin mezun oldukları lise ve okudukları bölüm bazında cinsiyet eşitliği puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, Süper Lise/Anadolu liselerinden mezun olan kız öğrenciler, diğer liselerden mezun olanlara göre daha eşitlikçi bir cinsiyet tutumuna sahipken, sağlık bilimleri alanında eğitim gören öğrenciler, diğer alanlarda okuyanlara göre daha yüksek cinsiyet eşitliği tutumları sergilemiştir.

Zeyneloğlu'nun¹⁶² toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin olarak, Süper Lise/Anadolu lisesinden mezun olan öğrencilerin, diğer düz liseden mezun olanlara göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip oldukları bulgulanmıştır. Ayrıca, cinsiyet eşitliği puanları yüksek olan öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim düzeylerinin daha yüksek

¹⁶⁰ Gülmez, "Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı", 2/482.

¹⁶¹ Sis Çelik vd., "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Eşitliği Tutumlarının Belirlenmesi", 184.

¹⁶² Zeyneloğlu, *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, 85.

olmasının, bu sonuç üzerinde etkili olabileceği göz ardı edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Zeyneloğlu'nun¹⁶³ çalışmasındaki TCRTÖ'nün (Cinsiyet Rolü Tutumu Ölçeği) alt boyutlarına bakıldığında, “Eşitlikçi Cinsiyet Rolü” puanları ile öğrencilerin okuduğu okula göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Benzer şekilde, “Kadın Cinsiyet Rolü” ve “Erkek Cinsiyet Rolü” puanlarında da öğrencilerin okuduğu okula göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Ancak, “Evlilik Cinsiyet Rolü” ve “Geleneksel Cinsiyet Rolü” boyutlarında anlamlı farklar belirlenmiştir.

Öğrencilerin cinsiyet rolleri, okudukları bölüme göre de değişiklik göstermektedir. Aşılı'nın¹⁶⁴ yaptığı çalışmada, Hukuk Fakültesi ve İktisat Fakültesi öğrencilerinin ağırlıklı olarak androjen (her iki cinsiyet rolünü de taşıyan) cinsiyet rolüne sahip oldukları, Dişçilik Fakültesi ve Tıp Fakültesi öğrencilerinin ise maskülen (erkeksi) cinsiyet rolü sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca, Halkla İlişkiler Fakültesi, Gazetecilik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin feminen (kadınsı) cinsiyet rolüne sahip oldukları bulgulanmıştır.

Öğrencilerin okudukları lise ve fakültedeki bölümlerine göre cinsiyet puanlarında farklılıklar gözlemlenmektedir. Ayrıca, öğrencilerin okudukları fakülteye yakın illerden geldikleri düşünüldüğünde, buldukları bölgenin geleneksel yapısından etkilenmiş olabilecekleri şeklinde yorum yapılabilir.

¹⁶³ Zeyneloğlu, *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, 66-67.

¹⁶⁴ Aşılı, *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerini ve Ego (Ben) Durumları Arasındaki İlişki*, 80.

Tablo 17. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Okuduğu Sınıfa Göre Varyans (Anova) Analizi

Sınıf	N	\bar{X}	SS
1.Sınıf	188	3,54	.270
2.Sınıf	183	3,48	.273
3.Sınıf	172	3,48	.289
4.Sınıf	192	3,49	.287

$Sd=3/731$ $F=1,673$ $p=.171$

Tablo 17’de, araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalamaları, okudukları sınıflara göre karşılaştırıldığında, 1. sınıf ($\bar{X}=3,54$), 2. sınıf ($\bar{X}=3,48$), 3. sınıf ($\bar{X}=3,48$) ve 4. sınıf ($\bar{X}=3,49$) olarak tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısı düzeylerinin okudukları sınıflara göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, $f(3,731)=1,673$, $p>0,05$ anlamlı bir fark çıkmamıştır. Buna sonuç doğrultusunda araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır.

Baykal’ın¹⁶⁵ yaptığı çalışmada, üniversite öğrencilerinin cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp yargılarının, buldukları sınıfa (1-4) göre hem erkeklerde hem de kızlarda değişmediği bulunmuştur. Bu durum, kültürdeki cinsel özdeşim kurmanın, gençlik ve yetişkinlik çağına gelmeden önce yapılaştığı şeklinde yorumlanmıştır. Ayrıca çocukluk döneminden itibaren kurulan ve pekiştirilen kalıp yargıların, eğitim ortamında da bu özelliğini koruyarak devam ettiği ifade edilmiştir. Bu yapının oldukça dayanıklı olduğunu ve dört yıllık üniversite eğitim sürecinin bu durumu değiştirmedığıne dikkat çekilmiştir.

¹⁶⁵ Baykal, “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 1991, 72.

Tablo 18. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Ailenin Yerleşim Yeriine Göre Varyans (Anova) Analizi

Yerleşim Yeri	N	\bar{X}	SS
İl Merkezi	309	3, 51	.277
İlçe Merkezi	217	3, 50	.271
Köy-Kasaba	203	3, 47	.296

Sd=2/726 F=1,057 p=.348

Tablo 18’de, araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalamaları, ailenin yerleşim yerine göre karşılaştırıldığında, il merkezi ($\bar{X}=3,51$), ilçe merkezi ($\bar{X}=3,50$) ve köy-kasaba ($\bar{X}=3,47$) olarak sıralandığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısı düzeylerinin ailenin yerleşim yerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, $f(2,726)=1,057$, $p=0,348$, $p>0,05$ öğrencilerin kadın algı düzeyleri ile yerleşim yerleri arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu bağlamda, araştırmanın hipotezi doğrulanmamıştır.

Atış’ın¹⁶⁶ 1. ve 4. sınıf Ebelik/Hemşirelik Fakültesi kız öğrencileriyle yaptığı çalışmada, öğrencilerin yerleşim yerlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer şekilde Arıcı,¹⁶⁷ yaptığı çalışmada öğrencilerin yerleşim yerine göre anlamlı bir fark bulgulamamıştır. Ayrıca öğrencilerin yaşadığı coğrafi bölgeye göre karşılaştırılma yapılmış ve analiz sonucuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

¹⁶⁶ Filiz Atış, *Ebelik/ Hemşirelik 1. Ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Rollerinin Belirlenmesi* (Adana: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 47.

¹⁶⁷ Arıcı, *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş*, 77-79.

Zeyneloğlu'nun¹⁶⁸ yaptığı çalışmada, öğrencilerin ilkokulu bitirinceye kadar yaşadıkları yerleşim yerinin gelişmişlik düzeyi, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkileyen bir faktör olduğu bulunmuştur. İlkokulu bitirinceye kadar orta gelişmiş düzeye sahip illerde yaşayan öğrencilerin, gelişmiş ve az gelişmiş illerde yaşayan öğrencilere göre daha eşitlikçi tutumlar sergilediği belirtilmiştir. Ayrıca, “Geleneksel Cinsiyet Rolü” boyutuna ilişkin tutumların, ilkokulu bitirinceye kadar az gelişmiş illerde yaşayan öğrencilerde, gelişmiş ve orta gelişmiş illerde yaşayan öğrencilere göre daha geleneksel olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuç, az gelişmiş illerde yaşayan öğrencilerin, içinde buldukları kültürün beklentilerine uygun şekilde geleneksel tutumlar geliştirdiğini göstermektedir. Zeyneloğlu, bu bulguların ortaya çıkmasında, orta gelişmiş ve az gelişmiş illerde yaşayan ailelerin, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel ve eşitlikçi tutumları etkilerinin göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

Öngen ve Aytaç¹⁶⁹ Üniversite öğrencilerine uygulanan TCRTÖ, öğrencilerin kırdan ya da kentte doğmuş olmalarının cinsiyete bakış açılarını ve yaşam değerlerini etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda, “Evlilikte Cinsiyet Rolü” boyutu hariç, diğer boyutlar arasında anlamlı farklılıklar bulgulanmış; kentte doğmuş olan öğrencilerin ortalamalarının, kırdan doğmuş olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu ve yaşam değerlerinde belirgin farklılıkların olduğu görülmüştür.

¹⁶⁸ Zeyneloğlu, *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, 86-87.

¹⁶⁹ Öngen- Aytaç, “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi”, 10.

Tablo 19. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Ailenin Kardeş Sayısına Göre Varyans (Anova) Analizi

Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	SS
1. Grup / 1 Çocuk	11	3,42	.217
2. Grup / 2 Çocuk	81	3,51	.286
3. Grup / 3 Çocuk	209	3,52	.266
4. Grup / 4 Çocuk	183	3,53	.266
5. Grup / 5 + Çocuk	248	3,46	.297

Sd=4/727 F=2,636, p= .033

Anlamlı Fark: 5. Grup – 3. Grup ve 5. Grup – 4. Grup arasında anlamlı farklılık vardır.

Tablo 19’da araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalamaları, kardeş sayılarına göre karşılaştırıldığında, bir çocuk ($\bar{X}=3,42$), iki çocuk ($\bar{X}=3,51$), üç çocuk ($\bar{X}=3,52$), dört çocuk ($\bar{X}=3,53$) ve beş ve üzeri çocuk ($\bar{X}=3,46$) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısı düzeylerinin, ailenin yerleşim yerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, $f(4,727)=2,636$, $p<0,05$ öğrencilerin kadın algı düzeyleri ile kardeş sayıları arasında anlamlı bir farkın olduğu bulgulanmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda kullanılan Post-Hoc istatistiklerinden LSD’ye bakıldığında, bu farklılığın 5. grup ile 3. grup ve 5. grup ile 4. grup arasında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda, araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır.

Atış’ın¹⁷⁰ 1. ve 4. sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada ise, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Zeyneloğlu’nun¹⁷¹ yaptığı çalışmada, öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin

¹⁷⁰ Atış, *Ebelik/ Hemşirelik 1. Ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Rollerinin Belirlenmesi*, 44-45.

¹⁷¹ Zeyneloğlu, *Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, 88.

tutumları arasında anlamlı fark çıkmıştır. Araştırmada, 18 yaşına kadar anne-baba ve kardeşlerle birlikte yaşayan öğrencilerin daha eşitlikçi tutum sergilemelerinin, ebeveynlerinin yanında yetişmelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Bu sonuç, öğrencilerin ev içi sorumlulukların paylaşımında babalarının aktif rol alması ya da ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlikçi tutumlar benimsemesinin, onları rol model olarak almalarına yol açtığını göstermektedir. Ayrıca, aynı çalışmada, 18 yaşına kadar anne-baba, kardeşler ve büyükanne-büyükbabalarla yaşayan öğrencilerin, geleneksel cinsiyet rolü ve erkek cinsiyet rolüne ilişkin daha geleneksel tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu sonuç, geniş ailede yaşayan öğrencilerin ev içi sorumlulukların yerine getirilmesinde büyükanne ve büyükbabalarının sahip olduğu geleneksel rolleri devam ettirmelerinin, bunu çocuklarına ve torunlarına aktarmalarının etkili olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 20. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Baba Eğitim Düzeyine Göre Varyans (Anova) Analizi

Baba Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okur-yazar Değil	33	3,45	.308
Okur-yazar	40	3,46	.360
İlkokul Mezunu	291	3,49	.280
Ortaokul Mezunu	102	3,49	.277
Lise Mezunu	120	3,55	.252
Ön lisans Mezunu	69	3,49	.291
Lisans Mezunu	62	3,50	.266
Lisansüstü	14	3,48	.229

Sd=7/723 F= .779 p=.605

Tablo 20’de, araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalaması, baba eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında, okur-yazar olmayan (\bar{X} =3,45), okur-yazar olan (\bar{X} =3,46), ilkokul mezunu (\bar{X} =3,49), ortaokul mezunu (\bar{X} =3,49), lise mezunu (\bar{X} = 3,55), ön lisans mezunu (\bar{X} =3,49), lisans mezunu (\bar{X} =3,50) ve lisansüstü (\bar{X} =3,48) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısının baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, $f(7,723)=,779$, $p>0,05$ öğrencilerin kadın algı düzeyleri ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu sonuç doğrultusunda araştırmanın hipotezi doğrulanmamıştır.

Atış'ın¹⁷² yapmış olduğu çalışmada, Hemşirelik bölümünde öğrenim gören 1. ve 2. sınıf kız öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre TCRTÖ puan ortalamasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Baykal'ın¹⁷³ yapmış olduğu çalışmada, babalarının eğitim düzeyine göre kız ve erkek öğrencilerin cinsiyetle ilgili kalıp yargılarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiş, ancak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bununla birlikte, kız öğrencilerin cinsiyetle ilgili kalıp yargıları, babalarının eğitim düzeyinin değişmesine göre erkeklere oranla daha yüksek çıkmıştır.

Arıcı'nın¹⁷⁴ yapmış olduğu çalışmada, baba eğitim düzeyine göre geleneksel cinsiyeti algılama yönünde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, eşitlikçi cinsiyeti algılamada babanın eğitim düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda, babası üniversite, lise veya ortaokul mezunu olan öğrencilerin, babası ilkököl mezunu olanlara göre cinsiyet eşitliğine dair mesajları daha olumlu şekilde algıladıkları belirtilmiştir. Ayrıca, baba eğitim düzeyinin çocuklar üzerinde daha güçlü bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır.

¹⁷² Arıcı, *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algular ve Psikolojik İyi Oluş*, 90-91.

¹⁷³ Baykal, "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlişkin Alguların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", 1991, 70.

¹⁷⁴ Arıcı, *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algular ve Psikolojik İyi Oluş*, 91-92.

Tablo 21. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Anne Eğitim Düzeyine Göre Varyans (Anova) Analizi

Anne Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okur-yazar Değil	149	3,46	.280
Okur-yazar	92	3,47	.322
İlkokul Mezunu	351	3,52	.270
Ortaokul Mezunu	61	3,51	.264
Lise Mezunu	42	3,52	.287
Ön lisans Mezunu	17	3,58	.127
Lisans Mezunu	16	3,32	.310
Lisansüstü	3	3,56	.286

Sd=7/723 F=1, 952, p=.059

Tablo 21’de, araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeylerinin ortalaması, anne eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında, okur-yazar olmayan ($\bar{X}=3,46$), okur-yazar olan ($\bar{X}=3,47$), ilkokul mezunu ($\bar{X}=3,52$), ortaokul mezunu ($\bar{X}=3,51$), lise mezunu ($\bar{X}=3,52$), önlisans mezunu ($\bar{X}=3,58$), lisans mezunu ($\bar{X}=3,32$) ve lisansüstü ($\bar{X}=3,56$) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısı düzeylerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, $f(7,723) = 1,952$, $p>0,05$ öğrencilerin kadın algı düzeyi ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu sonuç doğrultusunda araştırmanın hipotezi doğrulanmamıştır.

Baykal’ın¹⁷⁵ yapmış olduğu çalışmada, annenin eğitim düzeyine göre kız ve erkek öğrencilerde cinsiyetle ilgili kalıp yargılarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, cinsiyetin ortak etkisi önemli bulunmuş, annenin eğitim düzeyi arttıkça kızların puan ortalamalarının düşme eğilimi gösterdiği, erkeklerin ise tam tersi olarak puan ortalamalarının yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu durum,

¹⁷⁵ Baykal, “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, 1991, 6970.

kızların cinsiyetle ilgili kalıp yargılarında annelerini rol model aldıklarını göstermektedir.

Arıcı'nın¹⁷⁶ yapmış olduğu çalışmada, anne eğitim düzeyine göre geleneksel cinsiyeti algılama açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak, öğrencilerin eşitlikçi cinsiyeti algılama puanları karşılaştırıldığında, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin, annesi ilköğretim mezunu olanlara göre eşitlikçi mesajları daha yüksek oranda algıladığı öne sürülmüştür. Bu eşitlikçi anlayışın, kadının son yıllarda çalışma hayatına girmesiyle geleneksel rol algılarının değişmesiyle ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Tablo 22. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Varyans (Anova) Analizi

Gelir Düzeyi	N	\bar{X}	SS
1. Grup / 0 TL-1999 TL	287	3,49	.296
2. Grup / 2000 TL-3000 TL	227	3,51	.266
3. Grup / 3001 TL-4000 TL	117	3,53	.272
4. Grup / 4001 TL-5000 TL	50	3,52	.258
5. Grup / 5001 TL ve üstü	40	3,38	.293

Sd=4/716, F=2, 561 p=.037

Anlamlı Fark: 5. Grupla diğer gruplar arasında anlamlı farklılık vardır.

Tablo 22'de araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algı düzeyi ortalama puanları, ailenin aylık gelir düzeyine göre karşılaştırıldığında, 0 TL-1999 TL arası ($\bar{X}=3,49$), 2000 TL-3000 TL arası ($\bar{X}=3,51$), 3001 TL-4000 TL arası ($\bar{X}=3,53$), 4001 TL-5000 TL arası ($\bar{X}=3,52$) ve 5001 TL ve üzeri ($\bar{X}=3,38$) olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algılarının ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla varyans analizi (ANOVA) testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre $f(5/723)=2,057$, $p=,037$, $p<0,05$ öğrencilerin

¹⁷⁶ ARICI, *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algular ve Psikolojik İyi Oluş*, 90-91.

kadın algı düzeyleri ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farkın olduğu bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma için kullanılan Post-Hoc istatistiklerinden LSD'ye bakıldığında, bu farklılığın özellikle 5. grup ile diğer gruplar arasında olduğu görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda, araştırmanın hipotezi doğrulanmamıştır.

Literatürde, Yapıcı'nın¹⁷⁷ yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin gelir düzeyine göre dini temelli toplumsal cinsiyet algısı üzerinde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 23. Kadın Algısı Ortalama Puanlarının Kadınla İlgili Herhangi Bir STK'ya Üye Olup Olmadığına Göre T-testi Analizi

STK Üyeliği	N	\bar{X}	SS
Evet	42	3,55	.322
Hayır	691	3,50	.277

Sd=731 t=1,182 p=.238

Tablo 23'te araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısının ortalama puanları, kadınla ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna (STK) üye olup olmamalarına göre karşılaştırıldığında, üye olanların ($\bar{X}=3,55$) ve üye olmayanların ($\bar{X}=3,50$) şeklinde olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kadın algısının, kadınla ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna (STK) üye olup olmamalarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla t-testi uygulanmıştır. Analiz sonucuna göre, $t(731)=1,182$, $p>0,05$ öğrencilerin kadın algı düzeyleri ile STK üyeliği arasında anlamlı bir fark çıkmamıştır. Bu sonuç doğrultusunda araştırmanın hipotezi doğrulanmamıştır.

Literatürde, öğrencilerin herhangi bir STK'ya üye olup olmamalarıyla ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Gülmez, öğrencilerin kadınla ilgili herhangi bir STK'ya üye olup

¹⁷⁷ Yapıcı, *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*, 318.

olmadıklarıyla ilgili bir soru sormuş, ancak bu değişken üzerinde herhangi bir analiz yapmamıştır.

İslâm'ın Kadınlarla İlgili Bazı Hükümlerine Yönelik Algı

Kadın ve din ilişkisine yönelik örneklem algısı, yaşadıkları toplum ve eğitim aldıkları fakülte göz önünde bulundurularak İslam dini üzerinden değerlendirilmektedir.

Kadının Bazı Durumlarının Cinsiyete Göre Analizleri

Kadının sosyal yaşamı, miras hakkı, şahitliği, çok evliliğe bakışı, dövülmesi veya şiddet görmesi ve ayrı sınıfta eğitime karşı algıları bazı sosyodemografik durumlara göre değişmektedir. Özellikle cinsiyetin değişkenin anlamlı farklılık oluşturmadığı burada değerlendirilmektedir.

Tablo 24. Cinsiyete Göre Kadının Çalışma Alanı Algılarının Dağılımı

“İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır.”					
Cinsiyet		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
Erkek	N	98	66	101	265
	%	37,0	24,9	38,1	100
Kadın	N	218	123	129	470
	%	46,4	26,2	27,4	100
Toplam	N	316	189	230	735
	%	43,0	25,7	31,3	100

Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
Pearson Chi-Square	9,750	2	,008
Olabilirlik Oranı	9,669	2	,008
Linear-by-Linear Association	9,347	1	,002
Toplam	735		

Tablo 24’te yer alan verilere göre, İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır, ifadesine erkek öğrencilerin cevapları; “Katılmıyorum” %37,0, “Kısmen Katılıyorum” %24,9, “Katılıyorum” %38,1, şeklindedir. Bu sonuç, İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanının sınırlı olduğunu düşünen ve düşünmeyen erkek öğrenci oranının birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Kadın öğrenciler ise, “Katılmıyorum” %46,4, “Kısmen Katılıyorum” %26,2, “Katılıyorum” %31,3 şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuca göre kadın öğrencilerin çoğunluğu, İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının çalışma alanının sınırlı olmadığını düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının çalışma alanı sınırlıdır” ifadesine ilişkin cinsiyete göre yapılan Kay-kare analizinde ($\chi^2=9,750$, $p=,008$, $p<0,05$) anlamlı fark bulunmuştur. Bu bulgu, araştırmanın hipotezinin doğrulandığını göstermektedir. Ayrıca bu soru erkek öğrencilere sözlü olarak sorulduğunda, İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının genellikle kapalı olduğunu ve bu nedenle her ortamda rahat çalışamayacakları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 25. Cinsiyete Göre Miras Meselesi Algularının Dağılımı

“Miras meselesinde, Erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem.”					
Cinsiyet		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
Erkek	N	39	23	203	265
	%	14,7	8,7	76,6	100
Kadın	N	62	43	365	470
	%	13,2	9,1	77,7	100
Toplam	N	101	66	568	735
	%	13,7	9,0	77,3	100

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	.353	2	,838
	Olabilirlik Oranı	.351	2	,839
	Linear-by-Linear Association	.223	1	,637
	Toplam	735		

Tablo 25 incelendiğinde, miras meselesinde erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem, ifadesine erkek öğrencilerin verdiği cevaplar; “Katılmıyorum” %14,7, “Kısmen Katılıyorum” %8,7, “Katılıyorum” %76,6 şeklindedir. Kadın öğrencilerin cevapları ise; “Katılmıyorum” %13,2, “Kısmen Katılıyorum” %9,1, “Katılıyorum” %77,7’dir. Bu sonuçlara göre hem kız hem de erkek öğrencilerin çoğunluğu, miras meselesine ilişkin herhangi bir adaletsizlik olmadığını düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Miras meselesinde erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem” ifadesine ilişkin cinsiyete göre yapılan Kay-kare analizinde ($\chi^2=9,750$, $p=,838$, $p>0,05$) anlamlı fark bulunmamıştır. Buna göre araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin dinî hükme ilişkin kabullerini yansıtmaktadır.

Tablo 26. Cinsiyete Göre Şahitlik Meselesi Algılarının Dağılımı

“Şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem.”					
Cinsiyet		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
Erkek	N	42	34	189	265
	%	15,8	12,8	71,3	100,0
Kadın	N	92	52	325	469
	%	19,6	11,1	69,3	99,9
Toplam	N	134	86	514	734
	%	18,3	11,7	70,0	99,9

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	1,854	2	,396
	Olabilirlik Oranı	1,877	2	,391
	Linear-by-Linear Association	,923	1	,337
	Toplam	734		

Tablo 26 incelendiğinde, şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem, ifadesine erkek öğrenciler, “Katılmıyorum” %15,8, “Kısmen Katılıyorum” %12,8, “Katılıyorum” %71,3 şeklinde cevap vermiştir. Kadın öğrenciler ise, “Katılmıyorum” %18,3, “Kısmen Katılıyorum” %11,1, “Katılıyorum” %69,3 şeklindedir. Bu sonuca göre, kadın ve erkek öğrenciler şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın meselesinin herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmemektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem” ifadesine ilişkin Kay-kare analizinde ($\chi^2=9,750$, $p=,396$, $p>0,05$) anlamlı fark bulunmamıştır. Buna göre, araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin dinî hükümlere olan kabullerini yansıtmaktadır.

Tablo 27. Cinsiyete Göre Birden Fazla Evlilik Algılarının Dağılımı

“Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşım.”					
Cinsiyet		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
Erkek	N	97	56	112	265
	%	39,6	21,1	42,3	100
Kadın	N	316	91	63	470
	%	67,2	19,4	13,4	100
Toplam	N	413	147	175	735
	%	56,2	20,0	23,8	100

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	87,838	2	,000
	Olabilirlik Oranı	86,672	2	,000
	Linear-by-Linear Association	86,155	1	,000
	Toplam	735		

Tablo 27 incelendiğinde, bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşım, ifadesine erkek öğrencilerin %39,6 “Katılmıyorum”, %21,1 “Kısmen Katılıyorum”, %42,3 “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kadın öğrencilerin cevapları ise %67,2’si “Katılmıyorum”, %19,4’ü “Kısmen Katılıyorum”, %13,4’ü “Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuca göre, bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşım, ifadesinde erkeklerin kadınlara göre daha yüksek oranda katıldıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşır mısınız?” ifadesine ilişkin cinsiyete göre yapılan Kay-kare analizinde ($\chi^2=87,838$, $p=,000$, $p<0,05$) anlamlı fark bulunmuştur. Buna sonuca göre araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç doğrultusunda; “bazı durumlarda” ifadesiyle soru sorulduğunda, örneklem grubundaki erkek öğrencilerin konuya dair bilgi sahibi olmalarından kaynaklı dinî referanslarla ya da geleneksel düşünce etkisi altında cevap verdikleri söylenebilir. Bu durum, çok eşliliğin bazı özel durumlarda kabul edildiğini göstermektedir. Ancak bu durum, söz konusu kabulün pratikte uygulandığı anlamına gelmemektedir.

Tablo 28. Cinsiyete Göre Kadının Dövülmesi Algılarının Dağılımı

“Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam.”					
Cinsiyet		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
Erkek	N	151	61	53	265
	%	57,0	23,0	20,0	100
Kadın	N	390	47	33	470
	%	83,0	10,0	7,0	100
Toplam	N	541	108	86	735
	%	73,6	14,7	11,7	100

Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
Pearson Chi-Square	59,502	2	,000
Olabilirlik Oranı	57,890	2	,000
Linear-by-Linear Association	54,716	1	,000
Toplam	735		

Tablo 28 incelendiğinde, “Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam” ifadesine erkek öğrencilerin %57,0 “Katılmıyorum”, %23,0 “Kısmen Katılıyorum”, %20,0 “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kadın öğrenciler ise, %83,0

“Katılmıyorum”, %10,0 “Kısmen Katılıyorum”, %7,0 “Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuca göre, erkeklerin kadının dövülmesini sakıncalı bulmama, konusunda kadınlara göre daha düşük oranda katıldıkları, yani bu konuda daha fazla kabul gösterdikleri tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam” ifadesine ilişkin cinsiyete göre yapılan Kay-kare analizinde ($\chi^2=59,502$, $p=,000$, $p<0,05$) anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuca göre, araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır.

Kabasakal ve Girli'nin¹⁷⁸ üniversite öğrencilerine yapmış oldukları çalışmada, “Bazı durumlarda erkekler eşlerini dövebilir” ifadesine katılmayan kadınların oranı %62,8, erkeklerin oranı ise %29,8 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, erkeklerin üçte ikisinin eşlerine yönelik şiddeti meşru bir davranış olarak gördüğünü ve erkek öğrencilerin daha fazla geleneksel düşünceye sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmadaki örneklemin karakteristik özellikleri ve sorudaki “bazı durumlarda” ifadesinin etkisi göz önüne alındığında, erkek öğrenciler soru ifadesini cevaplarken dinî bilgileri referans aldıkları söylenebilir. Ancak, her dinî bilginin kabul edilmesi, o davranışın yapılacağı veya yapıldığı anlamına gelmemelidir. Ayrıca şiddetin birçok farklı nedeni olduğu için her kabulün dinî bilgiye dayandırılması da doğru değildir.

¹⁷⁸ Kabasakal - Girli, “Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Hakkında Görüşlerinin, Deneyimlerinin Bazı Değişkenler ve Yaşam Doyumu ile İlişkisi (DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Örneği)”, 116-119.

Tablo 29. Cinsiyete Göre Öğrenimde Ayrı Sınıf Algılarının Dağılımı

“İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir.”					
Cinsiyet		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
Erkek	N	105	39	121	265
	%	39,6	14,7	45,7	100
Kadın	N	167	83	220	470
	%	35,5	17,7	46,8	100
Toplam	N	272	122	341	735
	%	37,0	16,6	46,4	100

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	1,698	2	,428
	Olabilirlik Oranı	1,707	2	,426
	Linear-by-Linear Association	.563	1	,453
	Toplam	735		

Tablo 29 incelendiğinde “İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir” ifadesine erkek öğrencilerin %39,6’sı “Katılmıyorum”, %14,7’si “Kısmen Katılıyorum”, %45,7’si ise “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Kadın öğrencilerin cevabı ise, %35,6’sı “Katılmıyorum”, %17,7’si “Kısmen Katılıyorum”, %46,8’si ise “Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlara göre, her iki cinsiyet grubundaki çoğunluk, İlahiyat Fakültesi’nde kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmesi gerektiğini düşünmektedir.

“İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir” ifadesine ilişkin cinsiyete göre yapılan Kay-kare analizinde ($\chi^2=1,698$, $p=,428$, $p>0,05$) anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Bu durumda, araştırmada öne sürülen hipotez doğrulanmamıştır.

Kadının Bazı Durumlarının Fakülteye Göre Analizleri

Sosyodemografik durumlardan biri olan eğitim alınan fakülte değişkeni, araştırma örnekleminin algısında birtakım anlamlı farklıklar oluşturmaktadır. Yukarıda cinsiyet ile değerlendirilen bazı dini tutumların fakülte durumu ile değerlendirmesi gerekmektedir.

Tablo 30. Fakülteye Göre Kadının Çalışma Alanı Algılarının Dağılımı

“İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır.”					
Fakülte		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
BÜ	N	112	76	117	305
	%	36,7	24,9	38,4	100
OMÜ	N	204	113	113	430
	%	47,4	26,3	26,3	100
Toplam	N	316	189	230	735
	%	43,0	25,7	31,3	100

Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
Pearson Chi-Square	13,222	2	,001
Olabilirlik Oranı	13,174	2	,001
Linear-by-Linear Association	12,706	1	,000
Toplam	735		

Tablo 30 incelendiğinde, İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır, ifadesine verilen cevapların karşılaştırılması sonucunda; BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri “Katılmıyorum” %36,7, “Kısmen Katılıyorum” %24,9, “Katılıyorum” %38,4 şeklindedir. OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri; “Katılmıyorum” %47,4, “Kısmen Katılıyorum” %26,3, “Katılıyorum” %26,3 şeklinde cevapladıkları görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, kadının sosyal ortamdaki çalışma alanının sınırlı olduğu düşüncesine BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, OMÜ

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine kıyasla daha yüksek oranda katıldıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır” ifadesine ilişkin fakülteye göre Kay-kare analizinde ($\chi^2=13,222$, $p=,001$, $p<0,05$) anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuca göre araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin buldukları bölgeye bağlı olarak dinî meseleleri toplumsal bir perspektiften değerlendirdiklerini ve bu nedenle dinî kaygı ve endişelerden etkilenerek, özellikle İlahiyat mezunu kadınların çalışma alanına sınırlı bir bakış açısıyla yaklaştıklarını göstermektedir.

Tablo 31. Fakülteye Göre Miras Meselesi Algılarının Dağılımı

“Miras meselesinde, erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem.”					
Fakülte		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
BÜ	N	35	23	247	305
	%	11,5	7,5	81,0	100
OMÜ	N	66	43	321	430
	%	15,3	10,0	74,7	100
Toplam	N	101	66	568	735
	%	13,7	9,0	77,3	100

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	4,076	2	,130
	Olabilirlik Oranı	4,133	2	,127
	Linear-by-Linear Association	3,664	1	,056
	Toplam	735		

Tablo 31 incelendiğinde, miras meselesinde, erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem, hususundaki cevaba BÜ İlahiyat Fakültesi

öğrencileri “Katılmıyorum” %11,5, “Kısmen Katılıyorum” %7,5, “Katılıyorum” %81,0 şeklinde cevap vermiştir. OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin cevapları ise %15,3 “Katılmıyorum”, %10,0 “Kısmen Katılıyorum” ve %74,7 “Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuç, her iki fakülte öğrencisinin de miras meselesinde herhangi bir adaletsizlik olduğuna inanmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Miras meselesinde erkeğe iki pay kadına bir pay, verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem”, ifadesine ilişkin analizde fakülteye göre Kay-kare analizinde ($\chi^2=4,076$, $p=,130$, $p>0,05$) anlamlı fark bulunmamıştır. Buna göre araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin dinî hükme olan kabullerini göstermektedir.

Korkutata'nın¹⁷⁹ Bingöl'de yapmış olduğu çalışmada, katılımcılar, “Mirasta erkek kızdaki daha çok almalıdır” sorusu karşısında kararsız kalmışlardır. Korkutata'nın çalışmasında farklı inanç ve mezhepten katılımcıların olduğu düşünülürse, Bingöl halkına yöneltilen bu soruya verilen cevabın kararsız çıkması beklenen bir sonuçtur. Bu durum, bölgedeki dini ve kültürel çeşitliliğin etkisiyle, miras hakkı gibi geleneksel bir konuda farklı görüşlerin ve kararsızlıkların olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

¹⁷⁹ Zeki Korkutata, *Bingöl'de Dini Hayat*, ed. İbrahim Çapak (Bingöl: Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, 2016), 207.

Tablo 32. Fakülteye Göre Şahitlik Meselesi Algularının Dağılımı

“Şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem.”					
Fakülte		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
BÜ	N	52	33	219	304
	%	17,1	10,9	72,0	99,9
OMÜ	N	82	53	295	430
	%	19,1	12,3	68,6	99,9
Toplam	N	134	86	514	734
	%	18,3	11,7	70,0	99,9

Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
Pearson Chi-Square	1,005	2	,605
Olabilirlik Oranı	1,009	2	,604
Linear-by-Linear Association	.843	1	,358
Toplam	734		

Tablo 32 incelendiğinde, şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem, ifadesine BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri “Katılmıyorum” %17,1, “Kısmen Katılıyorum” %10,9, “Katılıyorum” %72,0 şeklinde cevap vermiştir. OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri ise, “Katılmıyorum” %19,1, “Kısmen Katılıyorum” %12,3, “Katılıyorum” %68,6 şeklindedir. Bu bulgu, her iki fakülte öğrencilerinin şahitlik meselesini adaletsiz bulmadıklarını ve dinî hükümlere yönelik kabullerini göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem”, ifadesine yönelik fakülteye göre Kay-kare analizinde ($\chi^2=1,005$, $p=,605$, $p>0,05$) anlamlı fark bulunmamıştır. Buna göre araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin dinî hükümlere yönelik kabullerinin bir yansımasıdır.

Tablo 33. Fakülteye Göre Birden Fazla Evlilik Algılarının Dağılımı

“Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım.”					
Fakülte		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
BÜ	N	157	59	89	305
	%	51,5	19,3	29,2	100
OMÜ	N	256	88	86	430
	%	59,5	20,5	20,0	100
Toplam	N	413	147	175	735
	%	56,2	20,0	23,8	100

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	8,491	2	,014
	Olabilirlik Oranı	8,412	2	,015
	Linear-by-Linear Association	7,619	1	,006
	Toplam	735		

Tablo 33’e bakıldığında, bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım, ifadesine ilişkin BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri %51,5 “Katılmıyorum”, %19,3 “Kısmen Katılıyorum”, %29,2 “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri ise %59,5 “Katılmıyorum”, %20,5 “Kısmen Katılmıyorum”, %20,0 “Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuca göre; bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım, ifadesine BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri, OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerine

göre daha fazla katılmaktadır. Ancak bu ifadeye her iki fakültenin öğrencileri arasında katılmayanların oranı daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım” ifadesine ilişkin fakülteye göre Kay-kare analizinde ($\chi^2=8,491$, $p=,014$, $p<0,05$) anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır. Bu sonuç, öğrencilerin evlilikle ilgili görüşlerinin fakülteye göre farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Zeyneloğlu'nun¹⁸⁰ yapmış olduğu çalışmada, TCRTÖ (Cinsiyet Rolü Tutumu Ölçeği) puan ortalamalarında öğrencilerin yerleşim yerine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sonuç doğrultusunda, BÜ İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin büyük ölçüde Bingöl ve çevre illerden gelmiş olmaları dikkate alındığında, yaşadıkları yerlerin geleneksel yapısının etkisi altında kaldıkları ve bu nedenle daha geleneksel tutumlar sergiledikleri söylenebilir. Çünkü batıya doğru gidildikçe şehirleşme ve modernleşmenin etkisiyle modern aile yapıları yaygınlaşmakta, doğuya doğru gidildikçe ise geleneksel aile yapıları daha belirgin hâle gelmektedir. Bu bağlamda, geleneksel toplumlarda dinî inançların toplumsal meselelerle iç içe geçtiği ve dinî konulara daha çok toplumsal bir perspektiften yaklaşıldığı söylenebilir.¹⁸¹

Korkutata'nın¹⁸² Bingöl'de yapmış olduğu çalışmada, katılımcılara yöneltilen “Çok eşli evlilik gerekebilir” sorusuna katılmadıkları görülmüştür. Araştırmada, Bingöl'ün kentleşme tarihinin eski olmadığı, geleneksel aile yapısının hâlâ güçlü bir şekilde

¹⁸⁰ Zeyneloğlu, *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*, 86-87.

¹⁸¹ Bkz. Davut Keskin, *Geleneksel Aileden Modern Aileye Geçiş Sürecinde Ailede Din Eğitimi Anlayışındaki Değişim* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017); Orhan Gürsu, “Değişen Dünyada Aile ve Psikolojik Problemler”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2015), 100-130.

¹⁸² Korkutata, *Bingöl'de Dini Hayat*, 207.

varlığını sürdürdüğü, bireyselleşme olgusunun yaygınlaşmadığı ve bu nedenle dinin toplumsal hayatta belirleyici bir unsur olarak varlığını sürdürmesine olanak sağladığı belirtilmiştir.¹⁸³ Fidan'ın¹⁸⁴ Bingöl'de yapmış olduğu çalışmada ise Bingöllü kadınların şehirleşme sürecinin erkeklere göre daha geç olduğunu vurgulamış ve bu nedenle kadınların şehrin kültürel ve sosyal imkânlarından daha geç faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, dinin geleneksel toplumlarda hâlâ belirleyici bir unsur olduğu dikkate alındığında, “bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşım” ifadesinin arka planında dinî referansların ve dinin çok eşliliğe izin veren kabullerinin etkili olduğu söylenebilir. Geleneksel toplum yapılarında dinî öğretilerin toplumsal normları şekillendirmesi, bu tür düşüncelerin hem dinî bir meşruiyet hem de toplumsal bir kabul çerçevesinde değerlendirildiğini göstermektedir.

Gücük ve arkadaşlarının¹⁸⁵ Van'da yapmış oldukları çalışmada, günümüzdeki tek veya çok kadınla evlenme şekillerinin ortaya çıkmasındaki faktörlerin yöresel özellikler, kültürel farklılıklar, eğitim, sosyal ve ekonomik sebepler gibi çeşitli unsurlardan etkilendiğini belirtmişlerdir. Çalışma, bu sorunların bölgesel özelliklerden ziyade, kadın kimliği ve eğitimsizlikten kaynaklandığını vurgulamıştır. Kadın ve erkeğin eğitim düzeylerinin arttıkça, kadınların evlenme yaşının yükseldiği, erken gebeliklerin engellendiği, çok eşlilik kavramının ise ortadan kalktığı gözlemlenmiştir. Ayrıca eş seçimi ve diğer önemli konularda karar alma ya da bu kararları paylaşma oranlarının giderek arttığı ifade edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın hakları açısından önemli bir dönüştürücü role sahip olduğunu

¹⁸³ Korkutata, *Bingöl'de Dini Hayat*, 251.

¹⁸⁴ Hafsa Fidan, *Şehirleşme Sürecinde Kadınların Katılımı –Bingöl Örneği-, II. Bingöl Sempozyumu*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez - İbrahim Çapak (Bingöl: Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, 2008).

¹⁸⁵ Sebahat Gücük vd., “Van İlindeki Çok Eşlilik Oranları ve Etkileyen Faktörler: Kesitsel Çalışma”, *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi* 21/3 (2010), 132.

göstermektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte, daha eşitlikçi ve modern bir aile yapısının yaygınlaştığı söylenebilir.

Tablo 34. Fakülteye Göre Kadının Dövülmesi Algılarının Dağılımı
“Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam.”

Fakülte		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
BÜ	N	194	59	52	305
	%	63,6	19,3	17,0	100
OMÜ	N	347	49	34	430
	%	80,7	11,4	7,9	100
Toplam	N	541	108	86	735
	%	73,6	14,7	11,7	100

Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
Pearson Chi-Square	27,500	2	,000
Olabilirlik Oranı	27,226	2	,000
Linear-by-Linear Association	26,100	1	,000
Toplam	735		

Tablo 34 incelendiğinde, bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam, ifadesine BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %63,6 “Katılmıyorum”, %19,3 “Kısmen Katılıyorum”, ve %17,0 “Katılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencileri ise, %80,7 “Katılmıyorum”, %11,4 “Kısmen Katılıyorum”, ve %7,9 “Katılıyorum” şeklindedir. Bu sonuçlar, bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam, ifadesine BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha fazla katıldığını göstermektedir. BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin geleneksel inançların etkisi altında kaldıkları veya “bazı durumlar” gibi şarta bağlanan ifadelerle dinî bilgiye dayalı bir yaklaşım benimsedikleri söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım” ifadesi hususunda fakülteye göre Kaykare analizinde ($\chi^2=27,500$, $p=0,000$, $p<0,05$) anlamlı fark bulunmuştur. Buna göre, araştırmanın hipotezi doğrulanmıştır.

Bayer’in¹⁸⁶ yapmış olduğu çalışmada eş dövme ile ilgili görüşlere bakıldığında, katılımcıların çoğu %77’sinin dinin eşe şiddet uygulamaya izin vermediği görüşünü desteklemişlerdir. Ancak şiddet, “bazı durumlarda” gibi şarta bağlı olarak sorulduğunda katılımcıların %56’sının eş dövmeyi desteklemedikleri tespit edilmiştir. Bu sonuç, dinin eşe yönelik şiddeti reddetmesine rağmen, “bazı durumlar” ifadesinin eş dövmeyle ilgili meşrulaştırıcı bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum, geleneksel inanç ve kabullerin etkisinden kaynaklanmış olabileceğini düşündürmektedir. Din, eşe şiddet uygulanmasını açık biçimde yasaklasa da “bazı durumlar” gibi muğlak ifadeler üzerinden geliştirilen yaklaşımlar, şiddetin belirli koşullar altında kabul edilebilir olduğu yönünde bir algı oluşturabilmektedir. Bu bağlamda söz konusu bulgu, dinin erkeğe eşini dövme yetkisi verdiği yönündeki yanlış bir inanç ve kabulün toplumsal düzeyde varlığını sürdürdüğüne işaret etmesi bakımından önemlidir. Ancak pratikte bireylerin, “din eşin dövülmesine izin veriyor, bu nedenle şiddet uyguluyorum” şeklinde doğrudan bir gerekçelendirme ile hareket etmedikleri söylenebilir. Buna karşın, bu tür bir inanca sahip bireylerin, şiddet içeren davranışlar sonrasında vicdani bir rahatlama yaşayabildikleri ve dinî referansların, söz konusu davranışları içsel olarak meşrulaştırmada bir araç olarak kullanılabildiği değerlendirilmektedir.

¹⁸⁶ Ali Bayer, *Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Eşler Arası Şiddet ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 357.

Tablo 35. Fakülteye Göre Öğrenimde Ayrı Sınıf Algılarının Dağılımı

“İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir.”					
Fakülte		Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Toplam
BÜ	N	77	54	174	305
	%	25,2	17,7	57,0	100
OMÜ	N	195	68	167	430
	%	45,3	15,8	38,8	100
Toplam	N	272	122	341	735
	%	37,0	16,6	46,4	100

	Kay-kare Testi	Değer	Sd	p
	Pearson Chi-Square	32,627	2	,000
	Olabilirlik Oranı	33,323	2	,000
	Linear-by-Linear Association	31,700	1	,000
	Toplam	735		

Tablo 35 incelendiğinde, İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda kız ve erkeklerin ayrı sınıflarda eğitim görmesine ilişkin ifadeye BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin verdiği yanıtlar %25,2 “Katılmıyorum”, %17,7 “Kısmen Katılıyorum” ve %57,0 “Katılıyorum” şeklinde dağılmıştır. Öte yandan, OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin yanıtları %45,3 “Katılmıyorum”, %15,8 “Kısmen Katılmıyorum” ve %38,8 “Katılıyorum” oranlarında olmuştur. Bu veriler doğrultusunda, “İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda kız ve erkeklerin ayrı sınıflarda eğitim görmelidir” görüşüne BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerine göre daha fazla katıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda kız ve erkeklerin ayrı sınıflarda eğitim görmesi gerekmektedir” ifadesine yönelik fakülteye göre yapılan Kay-kare

analizinde ($\chi^2=32,627$, $p=0,000$, $p<0,05$) anlamlı fark olduğu görülmektedir. Bu sonuç, araştırmanın hipotezini desteklemiştir.

Karaca ve Özcan'ın¹⁸⁷ yapmış oldukları çalışmada, karma eğitim alan öğrencilere “Karma eğitim almaktan memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların cevapları birbirine yakın çıkmıştır. Hayır cevabını verenlerin oranı %45,8, evet cevabını verenlerin oranı ise %42,2 olmuştur. Kararsız kalanların oranı ise %12'dir. Bu bulgulara göre, karma eğitime karşı memnuniyetsizlik ve memnuniyet oranları neredeyse eşittir. Ayrık eğitim alan öğrencilere yöneltilen aynı tür sorulara verilen cevaplar ise farklı bir tabloyu ortaya koymaktadır. Bu grupta, öğrencilerin %58,4'ü “sınıfların cinsiyete göre ayrılmasından” memnun olduklarını belirtmiş, %32,4'ü bu durumdan memnun olmadıklarını ifade etmiştir. Kararsız olanların oranı ise %8,2'dir. Bu sonuçlar, ayrık eğitim alan öğrencilerin büyük bir kısmının bu uygulamaya olumlu yaklaştığını göstermektedir. Bu bulgulara göre, örneklem grubunun genel olarak ayrık eğitimden yana bir tutum sergilediklerini göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler, ayrık eğitimi çoğunlukla dinî inançlarına daha uygun bir uygulama olarak görmektedirler. Nitekim örneklemin %62'si, ayrık eğitimin dinî değerlere daha uygun olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, bu sonucun arkasında kültürel kodlardan beslenen kadınla ilgili olumsuz algıların zamanla dinî bir boyut kazanarak etkili olabileceği düşünülmektedir. Dinî sosyalizasyon sürecinin de bu tutum üzerinde etkili olduğu, öğrencilerin buldukları dinî grupların yönlendirmelerinin de önemli bir faktör olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, gençlerin sosyal hayatla daha fazla iç içe oldukları dönemde, bazı düşüncelerinde esnemeler ve yumuşamalar görülebileceği de gözlemlenen bir durumdur. Bu durum bireylerin

¹⁸⁷ Faruk Karaca- Zeynep Özcan, “Karma ve Ayrık Sınıf Uygulamalarının Akademik Motivasyon Üzerine Etkisi: İlahiyat Fakülteleri Örneği”, ed. Z. Şeyma Altın (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 473.

zaman içinde deęişen deneyimleri ve çevresel etmenlerin, dűşünsel yaklaşımlarını etkileyebileceęini dűşündürmektedir.

Altıntaş'ın¹⁸⁸ yapmış olduğu çalışmada, karma eğitime karşı olan 792 katılımcının 388'i pedagojik kaynaklı kaygılarla, 358'i dini kaynaklı kaygılarla, 276'sı kız-erkek ilişkilerinden kaynaklanan kaygılarla, 13'ü karma eğitimin bir ideolojik dayatma gerekçesiyle ve 125'i herhangi bir sebep belirtmeden karma eğitime itiraz ettiklerini ifade etmiştir. Karma eğitimin lehinde görüş bildiren 543 katılımcının ise 284'ü, karma eğitimin sosyal ve mesleki gelişim açısından olumlu etkileri olduğunu belirtmiş, 215'i sağlıklı kadın-erkek ilişkilerinin kurulabileceğini, 196'sı kişisel ve sosyal gelişimi desteklediğini, 187'si pedagojik açıdan katkı sağladığını, 40'ı dinî açıdan uygun bulmadığını ve 55'i de herhangi bir gerekçe belirtmeden tek cinsiyetli eğitime karşı olduklarını ifade etmişlerdir.

BÜ İlahiyat Fakóltesi ve ÖMÜ İlahiyat Fakóltesi ile yapılan çalışma sonucunda, BÜ İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin ayrık eğitimden yana olan öğrencilerin yüksek çıkması, mevcut uygulamalarındaki ayrık eğitimden memnun olduklarını göstermektedir. Öte yandan, ÖMÜ İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin karma eğitimden yana olan öğrencilerin yüksek çıkması ise, mevcut uygulamadaki karma eğitimden memnun oldukları şeklinde değerlendirilebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda, karma ve ayrık eğitim üzerinde birçok etkenin etkili olsa da genel olarak, öğrencilerin mevcut eğitim sistemlerini benimsedikleri ve içinde buldukları eğitim modelini kabul ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, öğrencilerin eğitim sistemindeki değişikliklere yönelik tutumlarının, büyük ölçüde kendi deneyimleri ve alıştıkları uygulamalarla şekillendiğini göstermektedir.

¹⁸⁸ Muhammed Esat Altıntaş, "Yüksek Din Öğretiminde Karma ya da Tek Cinsiyete Dayalı Eğitim Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi* 17/34 (2018), 1.

SONUÇ

Modernleşme süreciyle birlikte kadınların toplumsal rolü değişmiş, çalışma hayatına katılmalarıyla birlikte geleneksel kadın algısı ve tutumlarında büyük dönüşümlere yol açmıştır. Kadının toplumsal rolüyle ilgili dinlerin ne söylediği, özellikle muhafazakâr ve dindar kesimde tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda, zaman zaman kadın meselesine dair ilahiyatçıların görüşlerine başvurulmuştur. Bu çalışmada ise, ilahiyat fakültelerinde eğitim gören öğrencilerin kadın algıları merak edilerek araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 1) Araştırmada “Kadın ile İlgili Ön Kabuller” faktöründe öğrencilerin en düşük oranda katılmadıkları “Kadının yeri evidir” kabulüken; en yüksek oranda katılmadıkları ise, “Babalar eşlerini dövebilirler” kabulüdür.
- 2) Araştırmada, öğrencilerin “Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kazanımlarına” ilişkin algılarına yönelik en yüksek oranda kabul gören ifade “Türkiye’de kadın, her türlü hak ve hukuka sahiptir” olmuştur. Katılımın en düşük olduğu kabul ise “Türkiye’de kadınlar bütün haklarını bilmektedir” ifadesidir.
- 3) Araştırmada öğrencilerin “Kadının Toplumsal Yaşamdaki Kayıplarına” ilişkin algılarına yönelik en düşük katılım, “TBMM’deki milletvekili sayısı, cinsiyet açısından, şimdikinin tam tersi olursa sorunlar çözülür” ifadesiyken, en yüksek oranda katılmadıkları ifade, “Türkiye’de kadınlar özgür değildir” kabulüdür.
- 4) Araştırmada, öğrenciler en yüksek oranda “Türkiye’de kadına karşı şiddet yaygındır” kabulüne katılırken, katılımın en düşük

olduğu ifade ise “Türkiye’de kadın olmanın zor olduğunu düşünüyorum” olmuştur.

5) Araştırmada, öğrenciler en yüksek oranda “Kadın, her insan gibi din ve inanç özgürlüğüne sahiptir” kabulüne katılırken, katılımın en düşük olduğu ifade ise “Kadınla ilgili sorunların çözümü için ekonomik özgürlük şarttır” olmuştur.

Çalışmada cinsiyet, fakülte, sınıf, yerleşim yeri, kardeş sayısı, anne-baba eğitim düzeyi, kadınla ilgili STK’ya üye olup olmama gibi demografik değişkenler ile kadın algısı arasında anlamlı ilişki olup olmadığı incelenmiştir.

- Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet ile kadın algıları arasında anlamlı farkın olduğu bulgulanmıştır. Kadın öğrencilerin lehine sonuç çıkmıştır. Bu sonuca göre, erkeklerin kadınlara kıyasla daha geleneksel düşüncenin etkisinde kaldığı söylenebilir.
- Öğrencilerin okudukları fakülte ile kadın algısı arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kadın algı düzeyleri, BÜ İlahiyat Fakültesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Kadın algısı üzerinde birçok faktör etkili olmakla birlikte, öğrencilerin okudukları lise, fakültelerindeki bölüm ve yaşadıkları bölge gibi faktörlerin kadın algısı üzerinde etkili olduğu düşünülebilir.
- Sınıf düzeyleri ile öğrencilerin kadın algıları arasında anlamlı fark bulunmamıştır.
- Yerleşim ile kadın algı algısı arasında anlamlı fark bulunmamıştır.
- Kardeş sayısı ile kadın algısı arasında anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir. Kardeş sayısının, bireylerin kadın algılarını etkileyebileceği ve bunun farklı aile yapılarına göre değişebileceği şeklinde yorum yapılabilir.

- Anne-baba eğitim düzeyi ile kadın algısı arasında anlamlı fark bulunmamıştır.
- Ailenin gelir düzeyi ile kadın algısı arasında anlamlı farkın olduğu bulunmuştur. Bu sonuca göre gelir düzeyi en yüksek olan grubun kadın algı düzeyi daha düşük çıkmıştır.
- Öğrencilerin herhangi bir STK kuruluşuna üye olup olmaması ile kadına yönelik algı düzeyleri arasında anlamlı fark çıkmamıştır.
- Cinsiyete göre, “İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır” ifadesinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Erkek öğrencilerin, dinî endişe ve kaygılardan dolayı bu yönde görüş belirttikleri söylenebilir.
- Miras meselesinde, “Miras meselesinde, Erkeğe iki pay, kadına bir pay verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem” kabulünde cinsiyete ve fakülteye göre anlamlı fark bulunmamıştır.
- Şahitlik kriterlerinde aranan “Şahitlik kriterlerinde aranan bir erkeğe karşılık iki kadın şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem”, kabulünde cinsiyete ve fakülteye göre anlamlı fark çıkmamıştır.
- “Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım” kabulünde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu sonuca göre, erkekler bazı durumlarda birden fazla evliliğin mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Erkeklerin, kızlara kıyasla geleneksel ataerkil yapının etkisinde kaldıkları veya “bazı durumlarda” gibi bir şart altında dinî referanslara dayandıkları söylenebilir. Ancak, bu konu kabule dayalı bir bilgi olup, pratikte uygulandığı anlamına gelmemelidir.
- Cinsiyete göre, “Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam”, düşüncesinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bağlamda, erkeklerin kadınlara kıyasla daha geleneksel düşüncenin etkisinde kaldıkları veya “bazı

durumlarda” gibi bir şarta dayandıklarında dinî bilgileri referans aldıkları söylenebilir. Ancak, her dinî bilginin kabulü, o davranışın yapılacağı veya zaten yapıldığı anlamına gelmemelidir. Ayrıca, şiddetin birçok farklı nedeni olduğu göz ardı edilmemelidir.

- Cinsiyete göre, “İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir” ifadesinde anlamlı bir fark bulunmamıştır.
- Fakülteye göre, “İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır” kabulünde anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Bu sonuca göre, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, buldukları bölgeye göre dinî meseleleri toplumsal bir mesele olarak ele aldıkları ve dinî endişelerden dolayı bu görüşe katıldıkları söylenebilir.
- Fakülteye göre, “Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım” kabulünde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bağlamda, Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ne gelen öğrencilerin Bingöl ve çevre illerden gelmiş olmaları göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin buldukları geleneğin etkisinde kaldıkları ve bunun sonucunda geleneksel bir tutum sergiledikleri söylenebilir. Dinin toplumda belirleyici bir unsur olduğu düşünüldüğünde, “bazı durumlarda” gibi bir şarta dayandıklarında dinî bilgiyi referans aldıkları söylenebilir.
- Fakülteye göre “Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam” kabulünde anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, geleneğin etkisi altında kaldıkları veya “bazı durumlar” gibi bir şarta dayandıklarında dini referanslara başvurdukları söylenebilir.
- Fakülteye göre “İlahiyat Fakültesi’ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir”, anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve OMÜ

İlahiyat Fakültesi ile yapılan çalışma sonucunda, BÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ayrık eğitimden yana olanlarının oranının yüksek çıkması, mevcut uygulamalardan memnun olduklarını gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Aynı şekilde, OMÜ İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin karma eğitimden yana olanlarının oranının yüksek çıkması, mevcut karma eğitim uygulamalarından memnun olduklarını düşündürmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, karma ve ayrık eğitim uygulamaları üzerinde birçok etkenin rol oynamasının yanı sıra, öğrencilerin mevcut eğitim sistemini benimsediklerini ve içinde buldukları uygulamayı kabullendiklerini söylemek mümkündür.

Bu çalışma, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kadın algısını incelemektedir. Gelecekte disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek, İlahiyat Fakültesi dışındaki diğer disiplinlerin (örneğin Diyanet personeli, İmam Hatip Liseleri öğrencileri gibi) kadın algılarının ölçülmesi ve karşılaştırmalı bir çalışma yapılması, literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Muhammed Esat. “Yüksek Din Öğretiminde Karma ya da Tek Cinsiyete Dayalı Eğitim Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/34 (2018), 373-426.
- Amman, M. Tayfun. “Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet”. *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet I.* ed. M. Faruk Bayraktar. 13-51. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Arıcı, Fatma. *Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılar ve Psikolojik İyi Oluş.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Aşılı, Gülseren. *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerini ve Ego (Ben) Durumları Arasındaki İlişki.* Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Ateş, Ali Osman. *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın.* İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Atış, Filiz. *Ebelik/ Hemşirelik 1. Ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Rollerinin Belirlenmesi.* Adana: Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Aydın, Ali Rıza. *İnkâr Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri.* Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1995.
- Aydın, M. Akif. “Aile Hayatı”. *İlmihal: İslam ve Toplum.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük.* İstanbul: MAS Matbaacılık, 2011.
- Balcı, İsrail. “Geleneksel İslâm Anlayışındaki Kadın Algısı Ne Kadar İslâmî veya İnsanî”. 2018. Erişim 12 Haziran 2019.

- <http://www.dusunuryazar.com/arsivler/geleneksel-islam-anlayisindaki-kadin-algisi-ne-kadar-islami-veya-insani>
- Bandura, Albert. "Social foundations of thought and action: A social cognitive theory". *The Health Psychology Reader*. ed. David Marks. Trowbridge: The Cromwell Press, 2002.
- Bardakoğlu, Ali. *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*. İstanbul: KURAMER, 2017.
- Bars, M. Emin. "Ak Kağan Destanında Kadın Tipi". *Uluslararası TEKE (Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim) Dergisi* 3/3 (2014), 94-110.
- Bayer, Ali. *Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Eşler Arası Şiddet ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Bayındır, Servet. "Yeni Bakışlar-Kadın ve İslam". Erişim 25 Ekim 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=ioih-e8ZSZ8>
- Baykal, Serçin. *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988.
- Baykal, Serçin. "Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 1/2 (1991), 66-75.
- Beauvoir, Simone de. *The Second Sex*. çev. H. M. Parshley. London, 1956.
- Bem, Sandra L. "Gender schema theory: A cognitive account of sex typing". *Psychological Review* 88/4 (1981), 354-364.
- Berktaş, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (v.256/869). *el-Câmiu's-Sahîh*. Beyrut, ts.

- Bussey, Kay- Bandura, Albert. “Social Congnetive Theory of Gender Development and Differentiation”. *Psychological Review* 106/4 (1999), 676-713.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi, 2017.
- Cornell, R.W. *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.
- Coşkun, Ali. *Sosyal Değişme Kadın ve Din*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.
- Çelebi, Kınalızâde Ali. *Ahlâk-ı Alâî*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Çimen, Latife Kabaklı. *Türk Tôresinde Kadın ve Aile*. İq Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.
- Çoban, Sıddık. “Kadın Olgusunun Kültürel Gelişimi ve İslam’da Kadının Yeri Üzerine Tartışmalar”. *International Journal of Cultural and Social Studies* 2/1 (2016), 22-24.
- Demircan, Adnan. *Kızların Gömülerek Öldürülmesi ve Çok Kadınla Evlilik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2008.
- Demirel, Garip. *Kuran’ı Kerim’de Kadın ve Psikolojisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Demirel, Osman Nuri. *Üniversiteli Kız Öğrencilerin Gözünde Kadın ve Erkeğin Değeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986.
- Dökmen, Üstün. *Küçük Şeyler 1*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2014.
- Dökmen, Zehra. *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2009.

- Fidan, Hafsa. *Şehirleşme Sürecinde Kadınların Katılımı –Bingöl Örneği-, II. Bingöl Sempozyumu*. ed. Mehmet Mahfuz Söylemez- İbrahim Çapak. Bingöl: Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, 2008.
- Freud, Sigmund. *Three Essays on the Theory of Sexuality*. London: The Hogarth Press, 1905.
- Gannuşı, Raşid. *Kur'an ve Yaşam Arasında Kadın*. ed. Muhammed Coşkun. İstanbul: Mana Yayınları, 2011.
- Göka, Erol- Göka, Sema. *Kadınlar, Erkekler, Aşıklar*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Gücük, Sebahat vd. “Van İlindeki Çok Eşlilik Oranları ve Etkileyen Faktörler: Kesitsel Çalışma”. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi* 21/3 (2010), 127-133.
- Güler, Zekeriyya. “Kadın Akıl ve Din Yönünden Eksik Midir”. *Mehir Dergisi* 2 (1998), 14-21.
- Gülmez, Çiğdem. *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Ahlaki Çözülme ve Dindarlık*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Gülmez, Nejat vd. “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 15/1 (2017), 65-86.
- Gülmez, Nurettin. “Üniversite Öğrencilerinde Kadın Algısı”. *Türk Dünyasında Kadın Algısı*. ed. Şayan Ulusan - Shurubu Kayhan. 2/471-493. Manisa: MCBÜ Yayınları, 2016.
- Günay, Tümer. “Çeşitli Yönleriyle Din”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1-4 (1986), 213-268.
- Gürhan, Nazife. “Toplumsal Cinsiyet ve Din”. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* 4 (2010), 58-78.
- Gürsu, Orhan. “Değişen Dünyada Aile ve Psikolojik Problemler”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2015), 100-130.
- Harman, Ömer Faruk. “İslam Öncesi Dinlerde ve Toplumlarda Kadın”. C. XXIV. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 1993.

- Hökelekli, Hayati. “Cinsiyet Kavramı”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. VIII/82-94. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali İbn Ahmed. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. thk. Abdulğaffâr Süleyman. Beyrut: Dârû'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Kabasakal, Zeynep - Girli, Alev. “Üniversite Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Hakkında Görüşlerinin, Deneyimlerinin Bazı Değişkenler ve Yaşam Doyumu İle İlişkisi (DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Örneği)”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/2 (2012), 105-123.
- Karaca, Faruk- Özcan, Zeynep. “Karma ve Ayrık Sınıf Uygulamalarının Akademik Motivasyon Üzerine Etkisi: İlahiyat Fakülteleri Örneği”. ed. Z. Şeyma Altın. 455-480. İstanbul: Dem Yayınları, 2018.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur’an’a Göre Çocuklar Arasında Cinsiyet Ayrımcılığı”. *Fırat İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2005), 75-96.
- Kaval, Musa. “İlahi Dinlerde Kadın’ın Kıymet Problemi”. *Akademik Bakış Dergisi* 55 (2016), 3026-3322.
- Kaya, Doğan. *Türk İslam Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.
- Kayri, Murat. “Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri”. *Fırat Üniversitesi Dergisi* 16/1 (2009), 51-64.
- Keskin, Davut. *Geleneksel Aileden Modern Aileye Geçiş Sürecinde Ailede Din Eğitimi Anlayışındaki Değişim*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

- Kısa, Adem Yaşar. *Nizami'nin Leyla ile Mecnun Adlı Eseri ile Johann Wolfgang von Goethe'nin Die Leiden Des Jungen Werthers (Genç Werther'in Acıları) Adlı Eserinde Sevgili İmgesi ve Kadın Algısı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Kohlberg, Lawrence. *A Cognitive-Developmental Analysis of Children's Sex-Role Concepts and Attitudes*. ed. E. E. Maccoby. Redwood City: Stanford University Press, 1966.
- Konan, Belkıs. "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 60/1 (2011), 157-171.
- Korkutata, Zeki. *Bingöl'de Dini Hayat*. ed. İbrahim Çapak. Bingöl: Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, 2016.
- Köse, Ali- Ayten, Ali. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Kurnaz, Şefika. *Cumhuriyet Öncesinde Kadın*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1997.
- Martı, Huriye. "Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9/3 (2009), 101-113.
- Okumuş, Ejder. *Toplumsal Değişme ve Din*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Okuyan, Mehmet. "Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dergisi* 23/23 (2007), 93-134.
- Onat, Hasan. "Teke Tek- İslam ve Yaşam Tarzı Tartışması", ts. <https://www.youtube.com/watch?v=ozlraFQH-88>
- Ortaylı, İlber. *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.
- Öngen, Burcu - Aytaç, Serpil. "Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi". *Sosyoloji Konferansları* 48/2 (2003), 1-18.

- Öztürk, Mustafa. *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Peker, Hüseyin. *Kur'an Meâli*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2015.
- Piaget, Jean. *Six Psychological Studies*. çev. Anita Tenzer - David Elkind. New York: Random House, 1967.
- Plotnik, Rod. *Psikolojiye Giriş*. çev. Tamer Geniş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009.
- Rasim, Bayraktar. “Yeni Bakışlar-Kadın ve İslam”. Erişim 25 Ekim 2018. <https://www.youtube.com/watch?v=ioih-e8ZSZ8>
- Salamon, Schweigger. *Sultanlar Kentine Yolculuk*. çev. S. Türkis Noyan. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.
- Sarıkoyuncu, Ali. “Cumhuriyetin 75. Yılında Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadınının Dünü ve Bugünü”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 43/15 (1999), 19-40.
- Sarmış, İbrahim. *Rivayet Kültürü ve Olumsuz Kadın Algısı*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011.
- Sayar, Kemal. *Yavaşla*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2018.
- Sayar, Kemal- Dinç, Mehmet. *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2011.
- Seçgin, Fadime- Kurnaz, Şefika. “Sosyal Bilgiler Dersinde Toplumsal Cinsiyet Etkilerinin Öğrenciler Algı ve Tutumlarına Etkisi”. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 3/5 (2015), 24-38.
- Sehâvi, Ebul'l-Hayr Muhammed b. Abdirrahmân (v.902/1497). *el-Mekâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin Mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehirâ ale'l-Elsine*. thk. Muhammed Osman el-Haşî. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985.
- Sis Çelik, Aslı vd. “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Eşitliği Tutumlarının Belirlenmesi”. *Florence Nightingale Journal of Nursing* 21/3 (2013), 181-186.

- Sülün, Murat. “Kadın-Erkek İlişkileri Üzerine”. *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet I*. 193-206. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2012.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet vd. “Kadın Emek ve Adalet”. Bingöl Üniversitesi, 2019.
- Şefkatli Tuksal, Hidayet. *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*. Ankara: Otto Yayınları, 2018.
- Şevkânî, Muhammed b. (v. 1250/1834). *el-Fevâidü'l-Mecmûa*. thk. Rıdvân Câmî' Rıdvân. Riyad, 1410.
- Şimşek, Ali. “Araştırma Modelleri”. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. ed. Ali Şimşek. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Tarhan, Nevzat. *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2014.
- Taslaman, Caner - Taslaman, Feryal. *İslam ve Kadın*. thk. İsa Sarı. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2019.
- TDK. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2011.
- Topaloğlu, Bekir. *İslam'da Kadın*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Turan, Ayşegül - Seçgin, Fadime. “Sınıf Öğretmenliği Bölümü Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları”. *New World Sciences Academy* 6/4 (2011), 2446-2458.
- Uysal, Veysel. *Türkiye'de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.
- Uzun, Gizem. *Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklılıklar ve Bankacılık Sektöründe Uygulama*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Ünal, Asife. *Kutsal metinlerine Göre Çin Dinlerinde Kadın*. Ankara: Gece Yayıncılık, 2017.
- Vedûd-Muhsin, Âmine. *Kur'an ve Kadın*. çev. Nazife Şişman. İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.

- Vefikuluçay, Duygu vd. “Kafkas Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine ilişkin Bakış Açıları”. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 14/2 (2007), 26-38.
- Vefikuluçay Yılmaz, Duygu vd. “Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 6/1 (2009), 775-792.
- Yapıcı, Asım. *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2016.
- Yıldız, Nurettin. *Mücahide Kadın*. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2018.
- Yılmaz, Zehra. *Dişil Dindarlık İslamcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2015.
- Zeyneloğlu, Simge. *Ankara’da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*. İstanbul: Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, 1997.
- Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması 2019*. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi, 2019.

EKLER

EK 1: Anket Formu

KADIN ALGISI ANKET FORMU

Kıymetli Öğrenciler,

Bu anket, sizin toplumda kadına yönelik algılarınızı ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Anketin ilk 9 sorusu sizin çeşitli yönlerden durumunuzla ilgili bilgileri içermektedir. İlgili alanı cevaplamak için (X)işaretini koyunuz. Her ifade için seçeneklerden sadece birisini işaretleyiniz. Ölçek, bilgi toplama ve bilimsel araştırma amaçlıdır. Bu yüzden, *lütfen isim yazmayınız*.

Gösterdiğiniz ilgi, özenden dolayı ve bilimsel çalışmaya katkı sağladığınız için hepinize **teşekkür ederiz**.

Arayışmacı

Arş. Gör. Gülistan SUCU

1. Cinsiyetiniz:
1.() Erkek
2.() Kadın	2. Okuduğunuz İlahiyat Fakültesi:
1.()BingölÜnv.
2.() Ondokuz MayısÜnv.	3. Sınıfınız:
1.() Hazırlık
2.() 1. Sınıf
3.() 2. Sınıf
4.() 3. Sınıf
5.() 4. Sınıf	4. Ailenizin oturduğu yerleşim yeri:
1.() İl merkezi
2.() İlçe merkezi
3.() Köy-Kasaba	5.Ailenizdeki çocuk sayısı (kendiniz dâhil):
1.() 1 çocuk
2.() 2 çocuk
3.() 3 çocuk
4.() 4 çocuk
5.() 5 + çocuk
6.Babanızın eğitim düzeyi:
1.() Okur-yazar değil
2.() Okur-yazar
3.() İlkokul mezunu
4.() ortaokul mezunu
5.() Lise mezunu
6.() Önlisans mezunu
7.() Lisans mezunu
8.() Lisansüstü	7. Annenizin eğitim düzeyi:
1.() Okur-yazar değil
2.() Okur-yazar
3.() İlkokul mezunu
4.() ortaokul mezunu
5.() Lise mezunu
6.() Önlisans mezunu
7.() Lisans mezunu
8.() Lisansüstü	8. Ailenizin toplam aylık geliri:
1.() 0 TL-1999 TL
2.() 2000 TL-3000 TL
3.() 3001 TL-4000 TL
4.() 4001 TL-5000 TL
5.() 5001 TL ve üstü	9.Kadınla ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üyeliğiniz var mı?
1.() Evet
2.() Hayır	

Kadın Algısı İle İlgili Dini İçerikli Sorular		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Lütfen, aşağıdaki ifadeler hususunda kendinize <i>en uygun</i> olan cevabın kutucuğunu "X" işareti ile belirtiniz.						
10.	İlahiyat Fakültesi mezunu bir kadının sosyal ortamdaki çalışma alanı sınırlıdır.	()	()	()	()	()
11.	Miras meselesinde, "erkeğe 2 pay, kadına 1 pay" verilmesinin kadını ekonomik yönden mağdur edeceğini düşünmem.	()	()	()	()	()
12.	Şahitlik kriterlerinde aranan "1 erkeğe karşılık 2 kadın" şartının herhangi bir adaletsizliğe yol açacağını düşünmem.	()	()	()	()	()
13.	Bazı durumlarda birden fazla evliliğe olumlu yaklaşırım.	()	()	()	()	()
14.	Bazı durumlarda kadının dövülmesini sakıncalı bulmam.	()	()	()	()	()
15.	İlahiyat Fakültesi'ndeki sınıflarda, kız-erkek ayrı sınıflarda eğitim görmelidir.	()	()	()	()	()
Kadın Algısı Ölçeği		Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç katılmıyorum
Lütfen, aşağıdaki ifadeler hususunda kendinize <i>en uygun</i> olan cevabın kutucuğunu "X" işareti ile belirtiniz.						
1.	Kadının yeri, evidir.	()	()	()	()	()
2.	Kadınlar tahrik etmezse erkekler taciz etmez.	()	()	()	()	()
3.	Türkiye'de kadına karşı taciz ve tecavüz yaygındır.	()	()	()	()	()
4.	Türkiye'de kadına karşı şiddet yaygındır.	()	()	()	()	()

Arka sayfaya geçiniz...

Din ve Kadın

5.	Erkekler, kız kardeşlerini gerektiğinde dövebilmelidir.	()	()	()	()	()
6.	Babalar, eşlerini dövebilirler.	()	()	()	()	()
7.	Babalar, kızlarını dövebilirler.	()	()	()	()	()
8.	Kadın, işsizliğin temel nedenlerinden biridir.	()	()	()	()	()
9.	Kadın, her insan gibi din ve inanç özgürlüğüne sahiptir.	()	()	()	()	()
10.	Türkiye'de kadının eğitimi yeterlidir.	()	()	()	()	()
11.	Türkiye'de kadın, siyasette yeterince yer almaktadır.	()	()	()	()	()
12.	Türkiye'de kadın, Avrupa ülkelerinden daha rahat ve huzurludur.	()	()	()	()	()
13.	Türkiye'de kadın, her türlü hak ve hukuka sahiptir.	()	()	()	()	()
14.	Türkiye'de kadınlar, bütün haklarını bilmektedir.	()	()	()	()	()
15.	Türkiye'de kadın olmak bir ayrıcalıktır.	()	()	()	()	()
16.	Türkiye'de kadınlar özgür değildir.	()	()	()	()	()
17.	Türkiye'de kadın olmanın zor olduğunu düşünüyorum.	()	()	()	()	()
18.	Türkiye'de erkek egemen bir toplum yapısı vardır.	()	()	()	()	()
19.	Türkiye'de kadın hakları konusunda ihlaller olduğuna inanıyorum.	()	()	()	()	()
20.	Kadına karşı şiddet uygulandığına tanık oldum.	()	()	()	()	()
21.	Töre cinayetleri, ailelerin kendi hukukunu kendilerinin sağlama çabasıdır.	()	()	()	()	()
22.	Türkiye Cumhuriyeti kanunları, kadın hakları konusunda demokratik değildir.	()	()	()	()	()
23.	Kadınlarla ilgili konularda kurumlar arasında çatışma vardır.	()	()	()	()	()
24.	Kadın hakları kuruluşları, dış odakların kontrolindedir.	()	()	()	()	()
25.	Kadın hakları ile ilgili çalışmalar, verimsiz bir gayrettir.	()	()	()	()	()
26.	Kadınla ilgili sorunların çözümü için basın ve yayın kuruluşları iyi kullanılmalıdır.	()	()	()	()	()
27.	Kadınla ilgili sorunların çözümü için kadın ve erkeğin eğitimi olması gereklidir.	()	()	()	()	()
28.	Kadınla ilgili sorunların çözümü için zihniyet değişimi gereklidir.	()	()	()	()	()
29.	Kadınla ilgili sorunların çözümü için anne ve baba eğitimi gereklidir.	()	()	()	()	()
30.	Kadınla ilgili sorunların çözümü için ekonomik özgürlük şarttır.	()	()	()	()	()
31.	TBMM'deki milletvekili sayısı, cinsiyet açısından, şimdiki durumun tam tersi olursa sorunlar çözülür.	()	()	()	()	()
32.	Kadın hakları ile ilgili çalışmalar, konuyla ilgili bilinçlenmeyi sağlar.	()	()	()	()	()
33.	Mutluluğa giden yolun, kadına saygıdan geçtiği, bütün bireylere öğretilmelidir.	()	()	()	()	()

Anketimiz burada sonlanmaktadır. Ekleme istediklerinizi lütfen belirtiniz.

.....

Anketimiz bitmiştir... Teşekkürler...

